МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТЕРНОПІЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
імені ІВАНА ПУЛЮЯ

Кафедра українознавства і філософії

Методичний посібник з курсу політології

для студентів усіх форм навчання

Тернопіль
2015

УДК 32.001
ББК 66.01
М54

Укладачі:
кандидат філософських наук, професор Ніконенко В. М.;
кандидат історичних наук , доцент Щигельська Г. О.;
кандидат історичних наук , доцент Гумен Ю. Є.;
кандидат історичних наук , асистент Потіха О.Б..

Методичний посібник розроблено відповідно до вимог кредитно-модульної системи організації навчального процесу, робочої програми курсу політології та навчальних планів для студентів усіх напрямів навчання. Посібник містить навчальну програму, плани семінарських занять, питання для самоконтролю, словник політологічних термінів, рекомендовану літературу та інші методичні матеріали.

Рецензенти:
доктор історичних наук, проф. Коріненко П.С. (Тернопільський національний педагогічний університет ім. В.Гнатюка);
доктор філософських наук, проф. Довгань А.О. (Тернопільський національний технічний університет ім. І.Пулюя).

Розглянуто і затверджено на засіданні кафедри українознавства і філософії
протокол №6 від 27 лютого 2014 р.

Схвалено і рекомендовано до друку методичною комісією факультету по роботі з іноземними студентами
протокол №7 від 6 березня 2014 р.

М54 Методичний посібник з курсу політології для студентів усіх форм навчання / Укладачі: Ніконенко В.М., Щигельська Г.О., Гумен Ю.Є., Потіха О.Б – Тернопіль: Вид-во ТНТУ імені Івана Пулюя, 2015. – 88 с.

Відповідальний за випуск: проф. Ніконенко В.М.

ЗМІСТ

1. ВСТУП……4
2. ТИПОВА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА НОРМАТИВНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ПОЛІТОЛОГІЯ”.....……6
3. ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО НИХ...……..13
Тема 1. Політологія і політика як суспільне явище……..13
– Політологія як наука і навчальна дисципліна……13
– Політика як соціальне явище……..14
Тема 2. Світова та українська політична думка і політичні доктрини……15
– Еволюція зарубіжної політичної думки……..15
– Основні етапи історії політичної думки в Україні……16
– Сучасні політичні доктрини……17
Тема 3. Політичний процес і політичні конфлікти……18
– Політичний процес і його структура……..18
– Діяльність як головний фактор політичного життя і досягнення цілей…….19
– Політичний менеджмент як система управління політичними процесами……..19
– Політичний маркетинг і його структура……20
– Політичний конфлікт……...21
Тема 4. Політична влада і демократія……22
– Політична влада: суть, джерела, функції, типологія та механізми……..22
– Демократія як форма і спосіб організації суспільно-політичного життя……..23
Тема 5. Політична система та її інститути……25
– Політична система суспільства……...25
– Політичні режими та їх трансформація……..25
– Держава і громадянське суспільство……..26
– Політичні партії, громадські організації і рухи……27
Тема 6. Політичні еліти і політичне лідерство.....29
– Політичні еліти та їх роль в житті суспільства……29
– Політичне лідерство……30
Тема 7. Політична свідомість і політична культура……31
– Політична свідомість……31
– Політична культура……..32
Тема 8. Етнонаціональні процеси сучасності.....34
– Етнонаціональна структура суспільства і національне питання……34
– Проблеми етнонаціональної політики……34
– Проблеми, протиріччя та конфлікти в етнонаціональних відносинах……34
Тема 9. Світова політика і система міжнародних відносин.....35
– Міжнародні відносини і зовнішня політика……..35
– Сучасне політичне мислення як філософія міжнародних відносин і зовнішньої політики в умовах зміни парадигм……35
– Україна в сучасному геополітичному просторі……36
4. ТЕМАТИКА ЗАВДАНЬ ДЛЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ (ІНДЗ) СТУДЕНТІВ.....38
5. ПЕРЕЛІК КОНТРОЛЬНИХ ПИТАНЬ З КУРСУ ПОЛІТОЛОГІЇ..……40
6. ГЛОСАРІЙ……42
7. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА……..56

ВСТУП

Вивчення політології є важливою складовою частиною реалізації нової концепції гуманітаризації освіти, у відповідності з якою цій дисципліні надано статус вибіркової. **Метою** її вивчення є формування у студентів системи логічно завершених базових знань про політику та адекватних їм умінь та навичок.

В результаті вивчення дисципліни студент має отримати знання про:

- об'єкт, предмет і метод політології, її понятійно-категоріальний апарат;
- основні світові та українські політологічні школи, концепції і доктрини;
- політичні феномени і процеси: політичну діяльність, політичний менеджмент і політичний маркетинг, політичні конфлікти і технологію їх урегулювання та розв'язання, політичну владу та її механізми, політичні системи і політичні режими, демократію, політичні еліти і політичне лідерство, політичну свідомість і політичну культуру, етнонаціональну політику та світовий політичний процес.

Вивчення політології повинно допомогти формуванню в студентів вміння:

- орієнтуватись у політичних подіях, явищах і процесах, бачити логіку і закономірності політичного життя, розпізнавати його тенденції;
- формувати і відстоювати свою життєву політичну позицію, розуміти свої громадянські права, свободи і обов'язки;
- давати раціональну оцінку діям різних політичних партій і лідерів з позицій загальнонаціональних інтересів;
- орієнтуватися в міжнародному політичному житті, геополітичній обстановці, мати уявлення про місце і статус України в сучасному світі;
- об'єктивно і критично оцінювати життєво важливу соціально- політичну інформацію;
- готувати повідомлення на політичну тематику, брати участь у політичних дискусіях, передвиборних кампаніях, конкретно-соціологічних дослідженнях громадської думки;
- жити в умовах політичного плюралізму, робити посильний внесок в гармонізацію міжособистісних, міжнаціональних, міжпартійних та міжконфесійних відносин;
- застосовувати політологічні знання у своїй професійній та громадській діяльності.

Даний посібник враховує вимоги освітньо-професійних програм (ОПП), державні стандарти освіти і розрахований на студентів денної форми навчання, які вивчають курс політології в умовах реалізації кредитно-модульної системи та інших положень Болонського процесу. Структурно-логічна композиція посібника зорієнтована на допомогу студентам при підготовці до практичних занять та засвоєнні матеріалу, який винесений на самостійне опрацювання.

Так, зокрема, в ньому міститься навчальна програма курсу, яка ґрунтується на типовій програмі нормативної дисципліни "Політологія",

рекомендованої Міністерством освіти і науки, молоді та спорту України. Плани семінарських занять включають конкретизовану структуру розгляду кожного питання, тематику рефератів, питання для самоконтролю та дискусій, а також перелік рекомендованої літератури із посиланням на відповідні сторінки текстів. Вказані підручники, статті, монографії та інші документи не є обов'язковими для опрацювання, а їх значний обсяг зумовлений мотивами диверсифікації і збільшення можливостей їх пошуку в бібліотечних фондах. Значну допомогу студентам у засвоєнні програмного матеріалу даватиме також звернення до "Глосарію", який містить понад 250 лаконічних визначень основних понять та категорій науки про політику. Користування посібником сприятиме, на думку авторів, підвищенню пізнавальної активності студентів та кращому засвоєнню політологічних знань.

ТИПОВА НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА НОРМАТИВНОЇ ДИСЦИПЛІНИ “ПОЛІТОЛОГІЯ”

Тема 1. Політологія і політика як суспільне явище

Політика як соціальне явище. Феномен політизації суспільного життя. Роль політики в процесах національного відродження, розбудови незалежної, демократичної державності і формування громадянського суспільства в Україні.

Об’єкт і предмет політології. Структура політологічних знань і курсу політології. Політологія як інтегративна наука та суміжні галузі політичного знання: політична філософія, політична соціологія, політична психологія, політична історія, політична географія, політична семантика та ін.

Система методів політології: аналіз, синтез, індукція, дедукція, історичний, логічний, діалектико – матеріалістичний, системний, порівняльний, структурно – функціональний, біхевіоризм, конкретно – соціологічні дослідження.

Основні закономірності політології. Понятійно – категоріальний апарат політології. Теоретичний та емпіричний рівні політологічного знання. Загальнолюдське, класове і національне в політології. Деідеологічний характер політології.

Основні завдання та функції політології. Субстанціональний, інституціональний та функціональний аспекти вивчення політичного життя в межах навчального курсу політології.

Політика як наука і мистецтво та праксеологія. Зростання ролі і значення науки про політику на сучасному етапі світового суспільного розвитку та соціально – політичного і духовного оновлення України. Значення політології для формування політичної свідомості і політичної культури студентів.

Тема 2. Історія зарубіжної політичної думки

Зародження політичної думки у країнах Стародавнього Сходу: закони Хаммурапі у Вавілоні, міф Заратустри в Персії, буддизм в Індії, кунфуціанство і даосизм в Китаї.

Політичні вчення Стародавньої Греції. Відображення полісної демократії в політичних уявленнях античних греків. Політичний компроміс Демокріта. Етика політики Сократа. Ідеальна держава Платона. Арістотель про політику, державу і політичну справедливість. Політична думка і світоглядні ідеї Стародавнього Риму. Римське право і політика. Політико – правові погляди Ціцерона.

Політична думка часів середньовіччя. Політичні аспекти поглядів Аврелія Августина та Фоми Аквінського. Політико – теократичні течії політичної думки Середньовіччя. Епоха Відродження — новий етап у розвитку політичної думки. Н. Макіавеллі — засновник світської політичної науки. Співвідношення політики і моралі в макіавелізмі. Особливості політичних поглядів періоду Реформації. Протиставлення політики богослов’ю. Релігійно – реформаторські ідеї М. Лютера та Ж. Кальвіна.

Політичні концепції Нового часу. Д. Локк — родоначальник теоретичної системи класичного лібералізму. Т. Гоббс про походження і сутність держави. Ш. Монтеск’є про форми держави та поділ влади. Ж.-Ж. Руссо про народовладдя, пріоритет громадянського суспільства і “суспільний договір”. І. Кант про правову державу і етичні основи політики. Г. Ф. Гегель про співвідношення громадянського суспільства і держави.

Виникнення і еволюція соціально – політичних утопій. Концепції Т. Мора, Т. Кампанелли, А. Сен – Сімона, Ш. Фур’є, Р. Оуена, М. Чернишевського. Виникнення і основні етапи розвитку марксистського вчення про політику. Ленінське вчення про політику. Сутність кризи марксизму.

Становлення сучасної зарубіжної політології. М. Вебер як класик західної політології. Вчення М. Вебера про типологію політичної влади і теорія раціональної бюрократії. Теорія еліт (Г. Моска, В. Парето). Дослідження політичних партій (Р. Міхельс, М. Дюверже, Дж. Сарторі). Політологічний аналіз міжнародних відносин і світової політики (Б. Рассел, Г. Моргентау, Г. Кіссінджер, З. Бжезинський, С. Хантінгтон). Теорія соціально – політичних конфліктів (Р. Даль, Дж. Сарторі). Аналіз проблем політичної культури (Г. Алмонд, С. Верба). Теорія політичних систем (Р. Роуз, М. Девіс). Системний аналіз влади (Т. Парсонс, Д. Істон, Р. Даль). Психологічний напрям в політичній думці (З. Фрейд, Е. Фромм, У. Ліппман). Біхевіористський аналіз політики (Ч. Мерріам, Г. Лассуел). Технократичні концепції політики (Т. Веблен, Дж. Бернхем, Дж. Гелбрейт). Концепція “кінця історії” (Ф. Фукуяма).

Тема 3. Розвиток політичної думки в Україні

Зародження політичної думки в княжу добу. Морально – правові та релігійні уявлення про суспільство і державу. Політико – правові документи Київської Русі. "Слово про закон і благодать" митрополита Іларіона, "Руська правда" Ярослава Мудрого і "Повість временних літ" як своєрідний заклик до єдності і незалежності руської землі. "Повчання" Володимира Мономаха — прообраз ідеального князя, поєднання політики і моралі. Політичні погляди Данила Галицького.

Українська політична думка козацько – гетьманської доби. Ідеї соціальної і національної рівності, політичного і національного відродження України (С. Оріховський, Х. Філалет, І. Вишенський, С. Климовський, Я. Козельський, С. Десницький, В. Каразін). Конституція П. Орлика як втілення української державницької ідеї. Розвиток політичних ідей Києво – Могилянською академією — головним осередком культури і освіти в Україні, центром основних політичних сил у боротьбі за національну незалежність. Духовно – моральний підхід до політики в творчості Г. Сковороди.

Політична думка в Україні XIX – поч. XX ст. Політичні ідеї членів Кирило – Мефодіївського товариства. В. Білозерський, М. Гулак, М. Костомаров, П. Куліш, Т. Шевченко про шляхи національного і соціального відродження України. М. Драгоманов — основоположник політичної науки в Україні. Політична ідеологія революційної демократії (І. Франко, С. Подолинський). Національно – державницькі концепції М. Міхновського і В. Липинського. Політичні погляди М. Грушевського. Український націонал – комунізм (О. Шумський, М. Скрипник, М. Хвильовий). В. Винниченко про державну організацію і відродження української нації. Національно – державницькі ідеї Д. Донцова.

Політичні концепції вчених українського зарубіжжя. Політичні погляди учасників дисидентського руху в Україні. Обгрунтування новітньої української державності: "Декларація про державний суверенітет України", "Акт про державну самостійність України", "Конституція України". Формування і розвиток національної школи політології в сучасній Україні.

Тема 4. Суспільно – політичні доктрини сучасності

Суспільно – політичні доктрини: суть, функції і типологія. Основні суспільно – політичні доктрини та їх еволюція.

Виникнення та основні ідеї класичного консерватизму. Традиціоналізм та елітаризм як основні принципи консерватизму. Економічні, соціальні, політичні та моральні аспекти ідеології класичного консерватизму. Причини виникнення неоконсерватизму та його основні риси. Прояви неоконсерватизму в країнах Центральної та Східної Європи та в Україні.

Виникнення і формування лібералізму. Д. Локк, Ш. Монтеск'є, Г. Гегель, Є. Бентам, А. Токвіль — основоположники ліберальних доктрин. Ліберальна концепція природніх прав людини. Ідеологія лібералізму: вільна економіка, правова держава, пріоритет громадянських свобод. Криза класичного лібералізму і поява неолібералізму. Особливості прояву неолібералізму в різних країнах. Неолібералізм і Україна.

Зародження комуністичної ідеї та її історична еволюція. Ідеологія раннього комунізму. К. Маркс і Ф. Енгельс — основоположники теорії комуністичної формації і революційної трансформації суспільства. Ленінська інтерпретація комуністичної доктрини. Сталінізм і неосталінізм. Криза ортодоксального комунізму в кінці XX ст. "Єврокомунізм" і спроби соціал-демократизації комуністичного руху.

Соціал – демократична доктрина. Соціал – демократія як спроба критичного осмислення марксизму. Демократичний соціалізм — основна ідея соціал – демократії. Політична, економічна, соціальна, міжнародна демократія, реформізм і парламентаризм — основні постулати соціал – демократичної доктрини. Е. Бернштейн і К. Каутський як основоположники соціал – демократичного руху. Соціалістичний Інтернаціонал. Стокгольмська "Декларація принципів Соцінтерну" 1989 р. Особливості соціал – демократії в країнах Східної Європи та в Україні.

Політика і теологія. Зростання політичної ролі конфесій. Клерикалізм: суть і основні різновиди. Політичні концепції сучасного католицизму, протестантизму та православ'я. Християнсько-демократичні партії та рухи. Ісламська, буддистська та інші форми клерикалізму. Модерністські процеси і фундаменталізм в релігійних доктринах сучасності.

Виникнення фашизму та його історичні корені. Соціал – дарвінізм, расизм, антисемітизм як принципи класичного фашизму. Соціально – економічна база фашизму. Особливості сучасного неофашизму. Національні та міжнародні ультраправі угрупування. Проникнення правого радикалізму в молодіжне та робітниче середовище, соціальна демагогія і радикальний націоналізм.

Виникнення анархізму. М. Штірнер, П. Прудон, М. Бакунін, П. Кропоткін, Н. Махно як ідеологи і діячі анархізму. Відмова від держави і заперечення необхідності права. Анархо – індивідуалізм. Анархо – синдикалізм. Анархізм і молодь.

Суть і різновиди сучасних альтернативних рухів та причини їх виникнення. Альтернативні ідейно – політичні течії як результат трансформації політичного мислення. Політична філософія сучасних альтернативних рухів. Екологічні рухи. Альтернативні рухи і молодь.

Тема 5. Політика як соціальне явище

Проблема визначення поняття “політика” та її сутнісних ознак. Еволюція концепції політики як соціального явища (Арістотель, Н. Макіавеллі, Т. Гоббс, К. Маркс, М. Вебер, Т. Парсонс, Г. Алмонд та ін.).

Суть політики як сфери виявлення інтересів соціальних груп та діяльності по їх реалізації на основі досягнення, утримання і використання влади. Політичне життя суспільства. Політика як система суспільних відносин та діяльність по їх регулюванню. Типологія політики. Основні види, форми, рівні і напрями політики та їх критерії.

Суб’єкти і об’єкти політики. Первинні і вторинні суб’єкти політики та їх характеристика. Інверсія суб’єктно – об’єктних відносин в політиці.

Співвідношення, взаємозв’язок і взаємозалежність політики та економіки. Економічний детермінізм і концепція командної ролі політики. Роль і значення економічної основи для функціонування політичної системи суспільства. Форми впливу політики на економічне життя суспільства.

Політика і мораль. Функціональна спільність політики і моралі та їх специфіка. Основні концепції взаємовідносин моралі та політики. Моралізаторський підхід. Ігнорування політикою моралі. Етика відповідальності і етика переконань М. Вебера. Інституціалізація морального імперативу в політиці. Співвідношення цілей і засобів в політиці. Насильство і ненасильство в політиці. Право на насильство. Політика ненасильства та її особливості. Етика влади, міжкласових, міжконфесійних, етнополітичних та міжнародних відносин.

Тема 6. Політичний процес і політична діяльність

Політичний процес як реальна взаємодія суб’єктів політики. Структура політичного процесу. Співвідношення раціональних та ірраціональних ланок та складових політичного процесу. Типологія політичних процесів. Особливості розгортання політичних процесів в сучасній Україні (процеси державотворення, національного відродження, формування громадянського суспільства тощо). Стадії розвитку і правова регламентація політичних процесів. Конституція України як нормативна основа розвитку політичних процесів.

Політична діяльність як спосіб вираження політичних інтересів соціальних груп, інших суб’єктів політики та їх участі у виробленні і здійсненні питань політичної влади. Політична влада як основний об’єкт політичної діяльності. Структура політичної діяльності: суб’єкти і об’єкти, умови, цілі, засоби, результати. Потреби та інтереси як рушійні сили політичної діяльності. Безпосередні мотиви, причини і фактори політичної діяльності. Типологія політичної діяльності.

Політична поведінка. Біхевіористський (поведінковий) підхід в політології. Стилі політичної поведінки (індиферентність, пасивність, активність, екстремізм, конформізм, нонконформізм, утилітаризм, альтруїзм, індивідуалізм і колективізм). Специфіка масової поведінки. Натовп і політика.

Тема 7. Політичний менеджмент і політичний маркетинг

Політичний менеджмент як система управління політичними процесами. Суть і роль управління в суспільно-політичному житті. Основні цілі і принципи політичного управління. Соціотехніка вироблення, прийняття і реалізації політичних рішень. Труднощі процесу прийняття політичних рішень. Засоби впливу на людей з метою досягнення реалізації прийнятих рішень (правові механізми, засоби тиску і заохочення, умовляння і маніпулювання). Основні напрями підвищення ефективності політичного менеджменту. Вдосконалення політичного управління як необхідна умова і складова частина процесів оновлення українського суспільства і державотворення.

Феномен політичного маркетингу як специфічної форми політичної діяльності, спрямованої на формування, підтримання чи зміну поведінки людей щодо конкретних політичних лідерів, організацій, ідей. Структура і функції політичного маркетингу. Шляхи, засоби і методи маркетингового забезпечення ефективності політики. Шляхи і методи вивчення кон’юнктури політичного ринку. Політична реклама. Виборчі технології. Створення політичних іміджів. Політичне маніпулювання. Проблеми політичного маркетингу в суспільно – політичному житті сучасної України.

Тема 8. Політичні конфлікти

Поняття конфлікту як соціального явища, постійного супутника суспільного прогресу. Західна конфліктологія: історичні та теоретичні аспекти (Г. Зіммель, Л. Козер, Р. Дарендорф, К. Боулдінг та ін.). Політичний конфлікт як форма взаємовідносин між особами, партіями, політичними та соціальними групами, державами з приводу влади. Основні принципи виникнення політичних конфліктів. Політичні інтереси і суперечності та об’єктивні і суб’єктивні передумови виникнення конфліктів. Функції і типологія політичних конфліктів. Методологія та практика вирішення конфліктних проблем. Основні елементи механізму

урегулювання політичних конфліктів.

Політична боротьба: її суть і об'єктивна основа. Основні політичні течії та сили (консерватори, радикали, "праві", "ліві" та ін.), критерії їх поділу та характеристика. Форми, засоби і методи політичної боротьби. Відмова від насильства в політичній боротьбі і перетворення її в засіб реалізації інтересів і розвитку суспільства. Характеристика політичної боротьби в Україні на сучасному етапі. Компроміси й консенсус. Основні шляхи й засоби досягнення національної та соціальної злагоди в українському суспільстві.

Політичні революції: їх суть і об'єктивні основи. Роль суб'єктивного фактору в революційному процесі. Рушійні сили революцій. Типологія політичних революцій. Специфіка сучасних антитоталітарних революцій в Центральній і Східній Європі, арабських країнах тощо. Національно-демократичний характер революційного процесу в Україні. Політичні реформи, їх спільність з революціями та принципова відмінність. Типологія політичних реформ та їх характеристика. Зміст і характер реформ, що проводяться в Україні.

Тема 9. Політична влада

Влада як явище суспільного життя. Роль і значення політичної влади. Концептуальні підходи до проблеми політичної влади (Р. Даль, Т. Парсонс, М. Вебер). Сутність політичної влади та її головні властивості: верховенство, суверенітет, авторитарність, відповідальність, примусовість. Функції політичної влади. Типологія політичної влади.

Джерела влади. Основні ресурси та фактори ефективності політичної влади. Структура владних відносин та основні носії політичної влади. Політична влада і примус. Організаційно – правові, економічні, соціальні та ідеологічні фактори ефективності політичної влади. Авторитет і легітимність політичної влади. Професійна підготовка працівників владних структур.

Зміст концепції поділу влади. Законодавча, виконавча і судова влади. Система стримувань і противаг різних гілок державної влади. Централізація та децентралізація влади. Делегування політичної влади "наверх" і "вниз". Концепція "дифузії" влади і основні механізми організованого впливу на державну владу з боку політичних партій, профспілок, громадських об'єднань і рухів, засобів масової інформації, церкви та інших суб'єктів політики. Противаги офіційній владі, опозиція і контрвлада.

Боротьба із зловживанням владою її носіїв. Необхідність ефективної політичної влади для успішного розвитку економіки, державотворення, національного і духовного відродження в Україні. Конституційна характеристика політичної влади в Україні і перспектива її розвитку.

Тема 10. Демократія як форма і спосіб організації суспільно-політичного життя

Демократія як гуманістична цінність. Проблема демократії в політичній науці і основні концепції демократії: класична, ліберальна, соціальна, представницька, плюралістична, елітарна, плебісцитарна, партиципарна та ін. Суть демократії як способу організації і функціонування суспільно-політичного життя та форми здійснення влади. Виникнення та еволюція демократії.

Багатоаспектність демократії як соціально-політичного явища (народовладдя; ідея і світоглядна орієнтація різних соціальних груп; принцип, метод і режим функціонування соціально-політичних систем; форма держави; спосіб організації діяльності громадських організацій та ін.). Типологія демократії. Форми демократії: пряма (безпосередня), представницька і професійна.

Критерії демократії. Участь громадян в управлінні і вирішенні державних і громадських справ. Права і свободи людини та їх гарантії. Єдність прав і обов'язків, свободи і відповідальності. Принципи демократії: самоуправління, влада більшості, рівність, виборність, поділ влади, гласність, законність. Політичний плюралізм як універсальний спосіб забезпечення демократії. Діалог і дискусія, різноманітність форм власності, багатопартійність, взаємне врахування суперечливих інтересів і переконань різних суб'єктів політичного процесу.

Небезпека сповзання суспільства до стихії і анархії, влади натовпу ("охлократії"). Проблеми формування демократичного суспільства в Україні. Конституція України і демократизація суспільно-політичного життя в Україні. Використання демократичного досвіду людства в процесі демократизації українського суспільства.

Тема 11. Політична система суспільства

Місце і роль політичної системи в життєдіяльності суспільства. Політична система в її взаємодії з економічною, соціальною, духовною та іншими суспільними структурами. Функції політичної системи (стабілізуюча, інтегративна, комунікативна, координуюча, визначення цілей і завдань суспільства, вироблення програм його життєдіяльності, мобілізація ресурсів, легітимація).

Структура політичної системи та характеристика її основних елементів. Системоутворюючі засади політичної системи: впорядкованість, взаємозалежність, взаємодія, взаємодоповнюваність, сталість, гнучкість як основні риси і якості її компонентів. Особливості політичних систем і фактори, що їх визначають.

Типологія політичних систем. Історичні типи політичних систем. Цілісні і сумативні, закриті і відкриті, динамічні і застійні політичні системи.

Політичний режим як сукупність методів і форм політичного функціонування влади. Головні параметри політичних режимів: рівень централізації влади, співвідношення держави та громадянського суспільства, правовий статус особи, наявність чи відсутність політичного та ідеологічного плюралізму, легальної опозиції.

Типологія політичних режимів (тоталітарний, авторитарний та демократичний). Суть і ознаки тоталітаризму. Основні риси авторитарного режиму. Об'єктивні умови та проблеми переходу від тоталітаризму до демократії. Основні риси політичного режиму в Україні на сучасному етапі.

Тема 12. Держава – головний інститут політичної системи суспільства

Поняття держави та її визначальні ознаки. Основні концепції сутності держави та її місця в політичній організації суспільства, взаємин з іншими суб'єктами політичної системи. Виникнення та еволюція держави. Функції держави (внутрішні і зовнішні, постійні і тимчасові, відкриті і латентні). Функція здійснення "загальних справ" і функція захисту існуючого режиму.

Типологія держав: історичні типи, форми державного правління (монархія та республіка), форми державного устрою (унітарна, федеративна та конфедеративна), форми політичного режиму (демократичний, авторитарний та демократичний).

Поняття правової держави та її основні ознаки. Демократизація державних структур і формування в Україні правової держави. Соціальна держава та її роль в утвердженні соціальної справедливості і реалізації поваги людської гідності.

Співвідношення правової держави і громадянського суспільства. Поняття громадянського суспільства, його сутність, структура, фактори становлення та розвитку. Громадянське суспільство як матеріальна та соціальна основа демократичної, правової, соціальної держави. Специфіка функціонування громадянського суспільства в економічній, соціальній, політичній та духовній сферах. Проблеми формування громадянського суспільства в Україні.

Тема 13. Політичні партії, громадські організації і рухи

Партія як політичний інститут. Виникнення та еволюція політичних партій. Сутність і роль партій в політичному процесі. Основні функції політичних партій. Типологія політичних партій і критерії їх поділу за соціальною базою, ідеологією, структурою і методами діяльності, місцем і роллю в політичній системі. Класифікація політичних партій. Організаційна будова, фінансування, правова інституціалізація і регламентація функціонування партій. Типи політичних систем: однопартійні, двопартійні та багатопартійні системи. Можливості та недоліки монопартійності і мультипартійності. Становлення і проблеми багатопартійності в Україні і характеристика основних політичних партій. Конституція України про свободу та умови об'єднання громадян у політичні партії.

Громадські організації та рухи як елементи політичної системи суспільства. Суть, місце і роль громадських організацій і рухів у сучасних політичних системах. Мета, завдання та організаційно-структурне забезпечення громадських організацій та рухів, їх відмінність від політичних партій. Функції громадсько-політичних організацій та рухів щодо забезпечення захисту інтересів своїх членів і стосовно системи влади в державі, розвитку суспільства. Типологія громадських організацій і рухів:професійні, кооперативні, конфесійні, пацифістські, патріотичні, культурно-просвітницькі, молодіжні, жіночі та ін. Виникнення самодіяльних "неформальних" організаціій в умовах демократизації суспільно-політичного життя України. Конституція України про діяльність громадських об'єднань громадян.

Групи тиску та їх суспільні функції. Характер і можливості впливу груп тиску на політичну владу. Зв'язок груп тиску з політичними партіями і державними лідерами. Позитивні риси в діяльності груп тиску та можливі негативні явища (корупція, корпоративізм, протекціонізм, дискредитація суперників). Лоббізм як політична практика. Типи лоббіювання: вплив або тиск на владу, на політичні партії, на громадську думку. Розвиток груп тиску і лоббіювання в політичному житті сучасної України.

Тема 14. Політичні еліти і політичне лідерство

Поняття "еліта" в політиці та його генеза. Класичні теорії еліт (Г.Моска, В.Парето, Р.Міхельс). Обгрунтування ролі і значення політичної еліти у політичній думці України. Основні причини і фактори елітарності суспільства: біологічні, психологічні, ірраціональні, функціональні, технократичні. Типологія

політичних еліт. “Відкриті” і “закриті” владні еліти. Соціальне представництво еліти. Системи рекрутування еліт. Номенклатурна система та її наслідки. Політична еліта і демократія:дилема поєднання. Характеристика політичної еліти сучасної України.

Природа і соціальна сутність політичного лідерства. Основні функції політичного лідерства: діагностична (визначення ситуації), конструктивна, мобілізаційна, аккумулятивна, інноваційна, інтегративна, арбітражна та ін. Типологія політичного лідерства. Класифікація М.Вебера: традиційний, харизматичний і раціонально- легальний типи лідерства. Формальне та неформальне, офіційне і неофіційне лідерство. Авторитарний, демократичний, конформістський і нонконформістський, популістський типи лідерства. Сутність вождизму в політиці. Культ особи як крайня, максимально завищена оцінка ролі політичного лідера в історії.

Діалектика об’єктивних і суб’єктивних передумов політичного лідерства. Взаємовплив і взаємозалежність соціально-політичного середовища, розстановки сил, психолого-соціальних і особистісних характеристик політичного лідерства. Особа політичного лідера: основні риси і якості. Інтелектуальні дані і компетентність, організаторські властивості, моральні якості. Соціально-демографічні аспекти формування політичного лідерства. Проблеми відбору політичного лідера і процедура відставки. Проблеми формування політичного лідерства в сучасній Україні.

Тема 15. Політична свідомість

Суть політичної свідомості як форми відображення політичного буття. Місце політичної свідомості в системі соціокультурних факторів, що детермінують характер і спрямованість політичного життя. Основні функції політичної свідомості. Структура політичної свідомості. Гносеологічні рівні політичної свідомості: емпіричний і теоретичний, буденний і науковий, соціально-психологічний та ідеологічний. Співвідношення політичної науки та політичної ідеології. Емоційно-психологічні аспекти політичної свідомості.

Суб’єктна структура політичної свідомості. Політична свідомість особи, соціальної групи та суспільства. Роздвоєння індивідуальної та суспільної політичної свідомості в умовах відсутності демократії. Масова політична свідомість: її суть і характерні риси. Масова політична свідомість і громадська думка.

Типологія політичної свідомості. Деформація політичної свідомості на грунті тоталітаризму і авторитаризму та проблеми формування політичної свідомості демократичного типу. Основні напрями, методи і засоби формування демократичної політичної свідомості. Значення політичних ідеалів, символів та традицій для розвитку політичної свідомості. Характеристика розвитку та стану політичної свідомості в Україні. Роль і значення політичної свідомості для процесів державотворення, національного відродження і для формування громадянського суспільства в Україні.

Тема 16. Політична культура

Політична культура як органічна частина загальної культури суспільства. Суть політичної культури як соціального явища і якісного рівня політичних знань, оцінок, переконань і діяльності громадян та політичних інститутів, цивілізованості політичного життя в цілому. Функції політичної культури. Структура політичної культури та її основні елементи: політичні знання, політичні переконання, культура політичної діяльності і культура функціонування політичних інститутів.

Типологія політичної культури та її основні критерії. Суб’єктні типи політичної культури: політична культура особи, соціальних груп, класів, націй, суспільства в цілому. Політичні субкультури. Тоталітарний і демократичний типи політичної культури та їх характеристика.

Основні напрями формування демократичної політичної культури. Політична соціалізація: суть та її первинний і вторинний етапи. Значення вивчення і запозичення досвіду для формування демократичної політичної культури і небезпека його копіювання, механічного і некритичного впровадження. Проблема ставлення до політичної культури минулого. Подолання рецидивів тоталітарної політичної культури і становлення політичної культури демократичного типу в умовах ідеологічного плюралізму і багатопартійності. Історичні особливості формування політичної культури в Україні, її стан в сучасних умовах. Актуальні завдання оновлення і розвитку політичної культури України в контексті реалій її перехідного стану і процесу переоцінки цінностей. Конституція України як державний нормативний документ для ціннісних орієнтацій політичної культури суспільства.

Тема 17. Соціально-етнічні спільності й етнонаціональна політика

Сутність і особливості соціально-етнічних відносин. Взаємозв’язок етнічного, національного і соціального в суспільстві. Етнонаціональна структура суспільства:нація, національні та етнічні групи. Проблема національності. Національне питання: суть і міжнародний досвід його розв’язання.

Етнонаціональна політика: мета, принципи, проблеми. Проблема оптимізації і гармонізації етнонаціональних відносин. Забезпечення рівноправності всіх націй та інших етнічних груп. Створення умов для всебічного розвитку всіх етнонаціональних спільностей. Гарантії прав людини, які б виключали національну дискримінацію. Проблема громадянства (набуття громадянства, подвійне громадянство). Нація і держава. Форми та сутність національно-державних утворень та об'єднань: унітарна держава, федерація, конфедерація, співдружність, співтовариство. Культурно-національна автономія: теорія та практика. Еволюція форм національно-державного устрою. Розпад радянської державності. Національне відродження як складова частина політичного процесу.

Проблеми, протиріччя та конфлікти в етнонаціональних відносинах: причини виникнення і шляхи розв'язання. Політичне становище національних меншин і етнічних груп в Україні. Політичні механізми досягнення міжнаціональної злагоди.

Історико-політичні фактори формування українського менталітету. Національна самосвідомість. Українська мова як один із вирішальних чинників національного відродження і самобутності українського народу. Націоналізм і українська національна ідея. Шовінізм, патріотизм, інтернаціоналізм і космополітизм. Культура міжнаціонального спілкування – найважливіша умова гармонізації міжетнічних відносин.

Етнополітична реальність сучасної України. Конституція України про консолідацію та розвиток української нації, забезпечення етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності національних меншин України.

Тема 18. Зовнішня політика і міжнародні відносини

Місце і роль міжнародних відносин у політичному процесі. Суб'єкти міжнародних відносин. Зміст і характер міжнародних політичних відносин. Зовнішня політика: її зміст, діалектичний взаємозв'язок із внутрішньою політикою. Основні цілі зовнішньої політики. Політика мирного співіснування як універсальна норма відносин народів і держав на сучасному етапі розвитку цивілізації. Основні принципи зовнішньої політики і міжнародних відносин. Фактори ефективності зовнішньої політики: реалізм, демократизм, моральність, послідовність, гнучкість.

Проблеми війни і миру в сучасних умовах. Основні риси філософії сучасної зовнішньої політики і міжнародних відносин в умовах зміни парадигм. Цілісність, взаємозалежність і суперечливість, неоднорідність сучасного світу як основа політичної філософії виживання. Ідея пріоритетності загальнолюдських цінностей. Деідеологізація міждержавних відносин. Свобода вибору шляхів розвитку народів і держав. Вироблення дієвих механізмів врегулювання міжнародних політичних конфліктів. Створення комплексної і всеохоплючої системи міжнародної безпеки. Баланс сили і баланс інтересів. Формування клімату довір'я між країнами. Основні напрями боротьби за припинення гонки озброєнь, їх обмеження і скорочення. Проблема припинення гонки ядерних озброєнь і боротьба за заборону хімічної, бактеріологічної зброї, а також інших засобів масового знищення. Принцип розумної достатності.

Україна як суб'єкт світової політики. Україна в системі міжнародних відносин та її місце в сучасному геополітичному просторі. Національні інтереси та національна безпека України. Основні напрями і пріоритети зовнішньополітичної діяльності української держави. Україна в загальноєвропейському інтеграційному процесі. Україна та ООН, інші міжнародні структури. Зростання міжнародного авторитету України.

ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ ТА МЕТОДИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДО НИХ

Тема 1. Політологія і політика як суспільне явище

1. Політологія як наука і навчальна дисципліна:

- об'єкт і предмет політології;
- структура політології;
- функції політології;
- основні методи політології;
- понятійно–категоріальний апарат політології.
- роль і значення науки про політику:
  - зростання ролі політології на сучасному етапі світового суспільного розвитку;
  - значення науки про політику в умовах соціально–економічного, політичного і духовного оновлення України;
  - значення політології для формування політичної свідомості і політичної культури студентів.

Питання для самоконтролю і дискусій

1. Яке визначення предмету політології, на Вашу думку, найбільш повно виражає її сутність?
2. Яка відмінність між політологією та політикою?
3. Які основні функції політології?
4. Які завдання політології як науки і як навчальної дисципліни?
5. Що входить до структури політології?
6. Які спеціальні наукові дисципліни входять до системи політичної науки?
7. Яке місце політології в системі соціально-гуманітарних наук?
8. Чому, на Ваш погляд, в колишньому Радянському Союзі, а також в інших країнах з компартійним режимом політологія не вивчалась у навчальних закладах і трактувалась як буржуазна "псевдонаука"?
9. Чому політика визначається як наука і як мистецтво?
10. Чи може стати реальністю політичний прогноз?
11. Які ознаки характеризують структурно-функціональний метод політології?
12. Яка суть і характерні риси методу біхевіоризму?
13. Які ознаки компаративного (порівняльного) методу?
14. У чому, на Ваш погляд, полягає роль і значення конкретно-соціологічних досліджень та інших емпіричних методів для аналізу політичних настроїв і процесів?
15. Яке значення має політологія в житті людини і громадянина?
16. Як Ви уявляєте застосування політологічних знань у своєму житті?
17. Як може впливати знання політології на політичне життя?
18. Як впливає вивчення політології на формування електоральних настроїв і поведінки?
19. Чим зумовлюється особлива актуальність оволодіння політичними знаннями для громадян України?
20. У чому поняття і категорії політології мають спільність і відмінність із понятійно-категоріальним апаратом інших гуманітарних наук?

Література

1. Абетка українського політика: довідник/За ред. М. Томенка. – К.: Смолоскип, 1997.–218 с.
2. Бебик В.М. Політологія для політика і громадянина. – К.: МАУП, 2003. – с. 107-144.
3. Вебер М. Политика как призвание и профессия//Избранные произведения. – М., 1990.
4. Дробінка І.Г., Кришталь Т.М., Підгорецький Ю.В. Політологія: Навч. посібник. – К.: Центр учб. л-ри, 2007. – с. 5-17.
5. Левківський К.М., Піча В.М., Хома М.М. Політологія: Підручник. – Львів: Новий Світ, 2007. – с. 13-24.
6. Логвина В.Л. Політологія. Навч. посібник. – К.: Центр навч. л-ри, 2006. – с. 5-18.
7. Логунова М.М. Сучасні концептуальні засади теорії політики: Навч. посібник. –К., 2000.
8. Ніконенко В.М. Політологія. Конспект лекцій. – Тернопіль: Астон, 1993. – с. 3-9.
9. Погорілий Д.Є. Політологія: кредитно-модульний курс. Навч. посібник. – К.: Інкос, 2008. – с. 6-44.

10. Політологічний енциклопедичний словник: Навч. посібник/За ред. Ю.С. Шемчушенка, В.Д. Бабкіна. – К,: Генеза, 1997. – 400 с.
11. Політологія. Навчально-методичний комплекс: Підручник/За ред. Кирилюка Ф.М. –К.: Центр навч. літератури, 2005. – с. 37-72.
12. Політологія. Підручник/За ред. О.В. Бабкіної та В.П. Горбатенка. – К.: Академія, 2008. – с. 11-24.
13. Політологія: Академічний курс: Підручник/За ред. М.І. Панова. –К.: Ін Юре, 2006. – с. 12-29.
14. Рудич Ф.М. Політологія. Підручник. – К.: Либідь, 2005. – с. 7-15.
15. Шляхтун П.П. Політологія: історія та теорія: Підручник.–К.: Центр учбової л-ри, 2010. – с. 9-30.
16. Юрій М.Ф. Політологія. Підручник. – К.: Дакор, 2006. – с. 6-24.

2. Політика як соціальне явище:

- суть політики та її роль в житті сучасного суспільства;
- проблема визначення поняття «політика» та її сутнісних ознак;
- феномен політизації суспільного життя (позитивні та негативні аспекти);
- основні функції політики, її структура і типологія;
- суб'єкти і об'єкти політики;
- співвідношення політики та економіки, їх специфіка і діалектичний взаємозв'язок;
- політика і мораль: спільне та відмінне між ними; моральний імператив у політиці.

Питання для самоконтролю і дискусій

1. Яка етимологія поняття "політика"?
2. Співставте різні визначення політики і знайдіть те, що є спільним для них, і те, що їх розрізняє. Які із визначень є, на Ваш погляд, найбільш вдалими?
3. Які причини зумовили виникнення політики як явища суспільного життя?
4. Чи може суспільство обійтись без політики?
5. Які основні функції політики?
6. Чим спричинене зростання ролі політики в житті сучасного суспільства?
7. Які є позитивні і негативні аспекти політизації суспільного життя?
8. Які є різновиди і типи політики?
9. Що входить до структури політики?
10. Хто і що виступає суб'єктами та об'єктами політики?
11. У чому полягає діалектика відносин суб'єктів і об'єктів політики?
12. У чому відмінність політики від інших сфер суспільного життя?
13. Який зв'язок існує між політикою та іншими сферами суспільного життя?
14. У чому полягає діалектика політики і економіки?
15. Які, на Ваш погляд, політичні рішення необхідні для подолання економічної кризи в Україні?
16. Що є спільного у політики та моралі і що їх відрізняє?
17. Як взаємовідносяться політика і мораль?
18. Чи є політика "чистою справою" і в чому суть морального імперативу політики?
19. Як розуміти поняття: "політичний реалізм" і "політичний максималізм"?
20. Чому сучасна наука відмовилась від марксистської концепції щодо відмирання в майбутньому суспільстві політики?
21. Як розуміти формулу: "політика – це мистецтво можливого"?

Література

1. Бебик В.М. Політологія для політика і громадянина. – К.: МАУП, 2003. – с. 93-106, 157-160.
2. Ильин М.В., Коваль Б.И. Что есть политика и что – наука о политике //Полис. –1991. –№4.
3. Кирилюк Ф.М., Обушний М.І., Хилько М.І. Політологія. – К.: Здоров'я, 2004. – с. 13-24.
4. Левківський К.М., Піча В.М., Хома М.М. Політологія: Підручник. – Львів: Новий Світ, 2007. – с. 37-46.
5. Ніконенко В.М. Політологія. Конспект лекцій. – Тернопіль: Астон, 1993. – с. 28-34.
6. Політологічний енциклопедичний словник: Навч. посібник/За ред. Ю.С. Шемчушенка, В.Д. Бабкіна. – К,: Генеза, 1997. – 400 с.
7. Політологія. Навч. посібник/За ред. М.В. Примуша. – К.: Професіонал, 2004. – с. 9-14.
8. Політологія. Підручник/За ред. О.В. Бабкіної та В.П. Горбатенка. – К.: Академія, 2008. – с. 25-35.
9. Скиба В.Й., Горбатенко В.П., Туренко В.В. Вступ до політології. Екскурс в історію правничо–політичної думки. –К.: Основи, 1996. –С.16–57.
10. Шляхтун П.П. Політологія: історія та теорія: Підручник.–К.: Центр учбової л-ри, 2010. – с. 128-146.
11. Штанько Л.В., Чорна Н.В., Авксентєва Т.Г., Тіхонова Л.А. Політологія: Навч. посібник. – К.: ІНКОС, 2007. – с. 68-75.
12. Юрій М.Ф. Політологія. Підручник. – К.: Дакор, 2006. – с. 64-78.

Реферати

1. Актуальні проблеми політичного життя сучасної України.
2. Роль політики в процесах національного відродження, розбудови незалежної, демократичної державності і формування громадянського суспільства в Україні.
3. Місце та роль політології в системі інших наук про суспільство.
4. Політичні проблеми переходу економіки України до ринку.
5. Моральний імператив політики.
6. Регіональний аспект прояву політичних явищ і процесів в Україні.

Тема 2. Зарубіжна та українська політична думка і політичні доктрини

1. Еволюція зарубіжної політичної думки

- **Зародження і становлення політичної думки Стародавнього Світу:**
  - політичні ідеї Стародавнього Сходу;
  - становлення і розвиток політичних вчень в античному світі;
  - Арістотель – основоположник науки про політику.
- **Політична думка середньовіччя:**
  - проблеми політології і теології в працях А.Августина і Ф.Аквінського;
  - епоха Відродження – новий етап у розвитку політичної думки. Н.Макіавеллі як засновник світської політичної науки;
  - політичні погляди періоду Реформації.
- **Політичні концепції Нового часу:**
  - вчення про походження і сутність держави;
  - теорія "суспільного договору";
  - правова держава та її співвідношення з громадянським суспільством;
  - форми держави та поділ влади;
  - ідеї народовладдя та свобод і прав людини;
  - виникнення та еволюція соціально–політичних утопій;
  - основні етапи розвитку марксистського вчення про владу.
- **Сучасний етап зарубіжної політичної думки:**
  - М.Вебер як класик західної політології;
  - теорія мас і еліт;
  - дослідження політичних партій;
  - теорія соціально–політичних конфліктів;
  - дослідження проблем демократії;
  - аналіз проблем політичної культури;
  - теорія політичних систем;
  - аналіз політичної влади та її механізми;
  - психологічний напрям в політичній думці;
  - технократичні концепції політики;
  - аналіз міжнародних відносин і світової політики;
  - концепція "кінця історії".

Питання для самоконтролю і дискусій

1. Які характерні риси були притаманні політичній думці Стародавньому Сходу?
2. Які ідеї, що були властиві політичній думці Стародавнього Світу, не втратили свого значення й нині?
3. Хто був першим автором моделі "ідеальної держави"?
4. Чому творчість Аристотеля вважається найвищим досягненням античної політичної думки?
5. Що було характерним для політичних ідей Середньовіччя?
6. Чому Середньовіччя порівняно небагате на політичних мислителів?
7. Чим відрізнялись політичні ідеї Відродження від політичної думки Середньовіччя?
8. Що нового вніс у вчення про політику Н. Макіавеллі?
9. Чи у всьому співпадають політичні погляди Н. Макіавеллі з поширеним нині поняттям "макевіаллізму"?
10. Який внесок у світову політичну думку був зроблений мислителями доби Просвітництва?
11. Які політичні концепції доби Просвітництва дістали практичну реалізацію в сучасних умовах?
12. Які основні положення марксистського вчення про політику?
13. У чому, на Вашу думку, причини кризи марксизму?

14. Які теорії і концепції дістали ґрунтовну розробку в зарубіжній політичній думці XX століття?
15. Які положення теорії еліт італійських вчених Г. Моска і В. Парето?
16. Які політичні проблеми досліджував Макс Вебер?
17. У чому суть концепції Ф. Фукуями (США) про "кінець історії"?
18. Що нового, на Ваш погляд, містить концепція американського політолога С. Хантінгтона про "зіткнення цивілізацій"?

Література

1. Аристотель. Политика//Сочинения. –Т.4. –М., 1990.
2. Бебик В.М. Політологія для політика і громадянина. – К.: МАУП, 2003. – с. 8-45.
3. Вебер М. Избранные произведения. –М.: Наука, 1990.
4. Гегель Г. Политические произведения. –М., 1978.
5. Гоббс Т. Левиафан//Сочинения. –Т.2. –М., 1991.
6. Дробінка І.Г., Кришталь Т.М., Підгорецький Ю.В. Політологія: Навч. посібник. – К.: Центр учб. л-ри, 2007. – с. 18-34.
7. История правовых и политических учений/ Под. ред. В.С. Нерсесянца. – М.: Политиздат, 2000. – 460 с.
8. Кирилюк Ф.М., Обушний М.І., Хилько М.І. Політологія. – К.: Здоров'я, 2004. – с. 44-48, 70-79, 107-118, 156-182.
9. Класики політичної думки (від Платона до Макса Вебера)/ Укл. Г.Майєр. – К.:Тандем, 2002.
10. Левківський К.М., Піча В.М., Хома М.М. Політологія: Підручник. – Львів: Новий Світ, 2007. – с. 25-36, 47-118.
11. Логвина В.Л. Політологія. Навч. посібник. – К.: Центр навч. л-ри, 2006. – с. 19-35.
12. Локк Дж. Два трактата о правлении//Сочинения. –Т.3. –М., 1987.
13. Макиавелли Н. Государь. –М.: Планета, 1990.
14. Монтескье Ш. О духе законов//Избр. произв. –М., 1995.
15. Основи політології/За ред. Ф.М. Кирилюка. – К.: Здоров'я, 2000. – с. 17-24, 28-31, 39-47.
16. Платон. Государство//Сочинения. –Т.3. –Ч.1. –М., 1971.
17. Політологія. Підручник/За ред. О.В. Бабкіної та В.П. Горбатенка. – К.: Академія, 2008. – с. 36-65.
18. Політологія: Академічний курс: Підручник/За ред. М.І. Панова. –К.: Ін Юре, 2006. – с. 30-55.
19. Політологія. Навчально-методичний комплекс: Підручник/За ред. Кирилюка Ф.М. –К.: Центр навч. літератури, 2005. – с. 73-165.
20. Політологія: лекційний курс і практичні заняття: Навч. посібник/За ред. Т.В. Гончарук. – Тернопіль: Астон, 2009. – с. 19-32.
21. Політологія. Кінець XIX – перша половина XX століття. Хрестоматія/За ред. О.І. Семківа. – Львів: Світ, 1996.
22. Скиба В., Горбатенко В., Туренко В. Вступ до політології: Екскурс в історію правничо-політичної думки. – К.: Основи, 1998. – 718с.
23. Шляхтун П.П. Політологія: історія та теорія: Підручник.–К.: Центр учбової л-ри, 2010. – с. 31-79.
24. Юрій М.Ф. Політологія. Підручник. – К.: Дакор, 2006. – с. 16-35.

2. Основні етапи історії політичної думки в Україні

- **Зародження політичної думки в княжу добу:**
  - політико – правові документи Київської Русі;
  - політичні погляди Данила Галицького.
- **Українська політична думка козацько – гетьманської доби:**
  - ідеї соціальної і національної рівності, політичного і національно – духовного відродження України;
  - Конституція П.Орлика як втілення української державницької ідеї;
  - Києво–Могилянська академія як центр розвитку духовної культури і формування національної свідомості.
- **Українська політична думка нового і новітнього часу:**
  - політичні ідеї Т.Г.Шевченка та інших членів Кирило–Мефодіївського товариства;
  - М.Драгоманов – основоположник політичної науки в Україні;
  - політична ідеологія революційної демократії (І.Франко, С.Подолинський);
  - національно–державницькі концепції М.Міхновського і В.Липинського;
  - політичні погляди М.Грушевського;
  - український націонал – комунізм (М.Хвильовий і В.Винниченко);
  - В.Винниченко про державну організацію і відродження української нації;
  - національно – державницькі ідеї Д.Донцова;
  - політичні концепції вчених українського зарубіжжя та учасників дисидентського руху в Україні;
  - політологічні ідеї та концепції Конституції України.

Питання для самоконтролю і дискусій

1. Які основні політичні ідеї були властиві княжій добі історії України?
2. У яких джерелах викладені основні політичні ідеї княжої доби?
3. Які політичні ідеї були властиві українським мислителям періоду козацько-гетьманської держави?
4. Які політичні ідеї містяться в Конституції П. Орлика?
5. Які були погляди на державно-політичні питання діячів Кирило-Мефодіївського товариства?
6. Які політичні ідеї М. Драгоманова роблять його одним з найвизначніших представників української політичної думки?
7. Які політичні ідеї М. Драгоманова є актуальними для сьогодення?
8. Які політичні ідеї були найбільш характерними для творчості І. Франка?
9. У чому значення і особливість внеску М. Грушевського в українську політичну думку?
10. Які ідеологічні течії можна виділити в українській політичній думці першої половини XX ст.?
11. У чому Ви вбачаєте спільність та відмінність політичних поглядів В. Липинського, М. Міхновського і В. Винниченка?
12. Що було характерним для політичних поглядів Д. Донцова?
13. Які основні положення теорії "інтегрального націоналізму" Д. Донцова?
14. Політичні ідеї учасників дисидентського руху в Україні?
15. Який внесок у розвиток політичної думки зроблений в Конституції України?

Література

1. Бебик В.М. Політологія для політика і громадянина. – К.: МАУП, 2003. – с. 45-57.
2. Гелей С.Д., Рутар С.М. Політологія: Навч. посібник. – К.: Знання, 2008 – с. 37-57.
3. Донцов Д. Історія розвитку української державної ідеї. – К.: 1991.
4. Дробінка І.Г., Кришталь Т.М., Підгорецький Ю.В. Політологія: Навч. посібник. – К.: Центр учб. л-ри, 2007. – с. 34-47.
5. Кухта Б.Л. З історії української думки. – К., 1994.
6. Левківський К.М., Піча В.М., Хома М.М. Політологія: Підручник. – Львів: Новий Світ, 2007. – с. 119-132.
7. Логвина В.Л. Політологія. Навч. посібник. – К.: Центр навч. л-ри, 2006. – с. 35-59.
8. Політологія. Навч. посібник/За ред. М.В. Примуша. – К.: Професіонал, 2004. – с. 34-39.
9. Політологія. Навчально-методичний комплекс: Підручник/За ред. Кирилюка Ф.М. –К.: Центр навч. літератури, 2005. – с. 166-203.
10. Політологія. Підручник/За ред. О.В. Бабкіної та В.П. Горбатенка. – К.: Академія, 2008. – с. 66-86.
11. Політологія: Академічний курс: Підручник/За ред. М.І. Панова. –К.: Ін Юре, 2006. – с. 55-81.
12. Політологія: лекційний курс і практичні заняття: Навч. посібник/За ред. Т.В. Гончарук. – Тернопіль: Астон, 2009. – с. 32-44.
13. Потульницький В.А. Нариси з української політології. Навч. посібник. – К., 1997.
14. Рудич Ф.М. Політологія. Підручник. – К.: Либідь, 2005. – с 51-80.
15. Скиба В., Горбатенко В., Туренко В. Вступ до політології: Екскурс в історію правничо-політичної думки. – К.: Основи, 1998. – 718с.
16. Шляхтун П.П. Політологія: історія та теорія: Підручник.–К.: Центр учбової л-ри, 2010. – с. 80-127.
17. Юрій М.Ф. Політологія. Підручник. – К.: Дакор, 2006. – с. 35-63.

3. Сучасні політичні доктрини

- Суспільно–політичні доктрини: суть, функції, різновиди.
- Консерватизм і неоконсерватизм;
- Лібералізм і його еволюція;
- Доктрина комунізму і її трансформація;
- Соціал – демократія: історія і сучасність;
- Клерикалізм та його основні різновиди;
- Фашизм і неофашизм;
- Анархізм і його основні різновиди;
- Альтернативні доктрини сучасності.

Питання для самоконтролю і дискусій

1. Яку роль відіграють політичні доктрини в житті суспільства?
2. Які основні риси характеризують консерватизм?
3. У чому, на Вашу думку, достоїнства і обмеженість доктрини консерватизму?
4. Які основні ознаки доктрини лібералізму?
5. У чому Ви вбачаєте сильні і слабкі сторони ліберальної доктрини?
6. Які основні положенні доктрини комунізму?
7. Які основні причини глобальної кризи комуністичної доктрини?

8. Які основні риси соціал-демократичної доктрини?
9. У чому Ви вбачаєте відмінність між доктриною комунізму і соціал-демократичною доктриною?
10. Чому соціал-демократизм не має широкої підтримки в Україні?
11. Які характерні ознаки і риси доктрини фашизму?
12. Чи існує сьогодні і в перспективі загроза фашизму і неофашизму?
13. Які сутнісні риси доктрини анархізму?
14. Яка суть доктрини клерикалізму та її різновидів?
15. Які основні риси притаманні альтернативним доктринам сучасності?
16. Що об'єднує альтернативні доктрини сучасності?
17. Які позитивні сторони є в альтернативних доктринах і в чому їх слабкість?
18. Чому відбувається процес трансформації суспільно-політичних доктрин?
19. Які суспільно-політичні доктрини є теоретико-ідеологічною платформою основних партій України?

Література

1. Бебик В.М. Політологія для політика і громадянина. – К.: МАУП, 2003. – с. 58-92.
2. Буртяк Г.Я., Корнієнко В.О. Основні політико-ідеологічні доктрини та глобальні проблеми сучасності: Навч. посібник. – Вінниця: ВНТУ, 2003. – 91 с.
3. Голобуцький О., Кулик В. Консерватизм – ідеологія порядку, стабільності і добробуту. –К., 1995.
4. Кирилюк Ф.М., Обушний М.І., Хилько М.І. Політологія. – К.: Здоров'я, 2004. – с. 266-286, 297-328.
5. Левківський К.М., Піча В.М., Хома М.М. Політологія: Підручник. – Львів: Новий Світ, 2007. – с. 280-297.
6. Мигул І. Політичні ідеології: порівняльний аналіз. –К.: Українська перспектива, 1997.
7. Плахотнюк С.С. Основні політичні доктрини сучасності. Навч. посібник. – Вінниця: ВДТУ, 2003.
8. Політологія. Підручник//За ред. О.І.Семківа. –Львів: Світ, 1993. –С.434–465.
9. Політологія. Підручник/За ред. М.М. Вегеша. – К.:Знання, 2008. – с. 264-280.
10. Політологія. Підручник/За ред. О.В. Бабкіної та В.П. Горбатенка. – К.: Академія, 2008. – с. 324-337.
11. Політологія: Академічний курс: Підручник/За ред. М.І. Панова. –К.: Ін Юре, 2006. – с. 322-336.
12. Рудич Ф.М. Політологія. Підручник. – К.: Либідь, 2005. – с. 195-207.
13. Томенко М. Штрихи до історії ліберальних ідей в Україні//Політична думка. –1996. –№1.
14. Чалікова В. Ліберали, ліберальне, лібералізм//Сучасність. –1993. –№11.
15. Шляхтун П.П. Політологія: історія та теорія: Підручник.–К.: Центр учбової л-ри, 2010. – с. 447-471.

Реферати

1. Н.Макіавеллі і макіавеллізм в сучасній політиці.
2. Ідеї розвитку громадянського суспільства в політичних концепціях мислителів Нового часу.
3. Компаративний аналіз поглядів К.Маркса і М.Вебера на феномен бюрократії.
4. Роль Конституції П.Орлика у розвитку політичної думки в Україні.
5. М.Грушевський і українська політична наука.
6. Політична концепція В.Винниченка і сучасність.
7. Українська зарубіжна політологія XX ст.
8. Компаративний аналіз місця і ролі політичних доктрин і рухів в сучасному світовому політичному процесі.
9. Соціальна база основних політичних рухів сучасності.
10. Специфічні риси політичних доктрин в Україні.

Тема 3. Політичний процес і політичні конфлікти

1. Політичний процес і його структура

- суть та особливості політичного процесу;
- типологія політичних процесів;
- структура політичного процесу.

Питання для самоконтролю і дискусій

1. Які сутнісні риси політичного процесу і яка його структура?
2. Які Ви знаєте типи політичних процесів?
3. У чому полягає специфіка політичних процесів у посттоталітарних країнах?
4. Які соціально-політичні процеси відбуваються нині в сучасній Україні?
5. Якими способами відбувається реалізація політичних процесів?
6. У чому полягає специфіка еволюційних та революційних політичних процесів?
7. У чому полягає суть політичної модернізації?

8. Від чого залежить політична стабільність?
9. Як в сучасній політології трактується поняття “криза”?
10. Наведіть декілька прикладів кризи в сучасній Україні?

Література

1. Бебик В.М. Політологія для політика і громадянина. – К.: МАУП, 2003. – с. 161-166.
2. Гелей С.Д., Рутар С.М. Політологія: Навч. посібник. – К.: Знання, 2008 – с. 218-224.
3. Головатий М.Ф. Мистецтво політичної діяльності. Навч. посібник. –К.: МАУП. 2002.
4. Даль Р. Природа политического процесса//Социально – политические науки. –1990, –№10.
5. Кирилюк Ф.М., Обушний М.І., Хилько М.І. Політологія. – К.: Здоров’я, 2004. – с. 329-350.
6. Логвина В.Л. Політологія. Навч. посібник. – К.: Центр навч. л-ри, 2006. – с. 173-180.
7. Ніконенко В.М. Політологія. Конспект лекцій. – Тернопіль: Астон, 1993. – с. 28-34.
8. Пойченко А. Політичний процес в сучасній Україні. – К., 2001.
9. Політологія. Навч. посібник/За ред. М.В. Примуша. – К.: Професіонал, 2004. – с. 207-222.
10. Політологія: Академічний курс: Підручник/За ред. М.І. Панова. –К.: Ін Юре, 2006. – с. 359-388.
11. Рябов С.Г., Томенко М.В. Основи теорії політики. Навч. посібник. –К.: Тандем, 1996. –С.169–188.

2. Діяльність як головний фактор політичного життя і досягнення цілей

- суть та роль і значення політичної діяльності;
- потреби та інтереси як рушійні сили політичної діяльності;
- безпосередні мотиви, причини та умови політичної діяльності;
- типологія політичної діяльності та політичної поведінки;
- специфіка масової поведінки; натовп і політика.

Питання для самоконтролю і дискусій

1. Чому політичну діяльність вважають найважливішою складовою політичного процесу?
2. Що є джерелом, рушійною силою політичної діяльності?
3. Які форми і види політичної діяльності найбільш поширені у нинішньому політичному житті України?
4. Які фактори і чинники визначають політичну поведінку населення?
5. Які є типи політичної діяльності і поведінки?
6. Якими ознаками характеризується політична поведінка опозиційного типу?
7. У чому суть таких принципів політичної поведінки і політичної діяльності, як толерантність і компромісність?
8. Які ознаки характеризують конформістський тип поведінки людини?
9. Що відрізняє конформізм і нонконформізм у політичній поведінці?
10. Які причини зумовлюють політичну пасивність і байдужість людей?
11. Які чинники визначають специфіку електоральної поведінки громадян?
12. У чому полягає спільність і відмінність правого і лівого радикалізму?
13. Які характерні риси властиві ролі натовпу в політиці?

Література

1. Бебик В.М. Політика і політична діяльність//Політологічні читання. –1994. –№3. –С.115–130.
2. Бебик В.М. Політологія для політика і громадянина. – К.: МАУП, 2003. – с. 249-271.
3. Головатий М.Ф. Мистецтво політичної діяльності. Навч. посібник. –К.: МАУП. 2002.
4. Литвин В. Політична арена України: дійові особи та виконавці. –К., 1994.
5. Маслова А.Г., Маслова О.А. От социального конформизма к политическому участию//Весник МГУ. Социально – политические иследования. –1992. –№2. –С.28–34.
6. Пойченко А.М. Політика: теорія і технології діяльності. – К., 1996.
7. Політологія: Академічний курс: Підручник/За ред. М.І. Панова. –К.: Ін Юре, 2006. – с. 402-427.
8. Рябов С.Г., Томенко М.В. Основи теорії політики. Навч. посібник. –К.: Тандем, 1996. –С.169–188.

3. Політичний менеджмент як система управління політичними процесами

- суть політичного управління і його роль в житті суспільства;
- основні цілі і принципи політичного управління;
- типологія політичного управління;
- співвідношення об'єктивних умов і суб'єктивного фактору в політичному управлінні;
- політичні рішення та соціотехніка їх реалізації;
- основні напрями вдосконалення і підвищення ефективності політичного менеджменту;
- місце і роль бюрократії в управлінському процесі.

Питання для самоконтролю і дискусій

1. Яку роль в політиці відіграє менеджмент?
2. Які принципи лежать в основі політичного менеджменту?
3. Спільне та відмінне в стратегії і тактиці політичного менеджменту?
4. Що необхідно для прийняття оптимальних політичних рішень?
5. Який механізм політичного менеджменту та його основні елементи?
6. Якою є процесуальна структура політичного рішення?
7. Якою повинна бути інформація про керовану систему, щоб рішення було адекватним і оптимальним?
8. Які основні методи прийняття політичних рішень?
9. Якими засобами досягається реалізація політичних рішень?
10. Чи виконує бюрократія позитивну роль в політичному менеджменті?

Література

1. Абизов В.Є., Кремень В.Г. Політичні рішення: механізм прийняття.- К., 1995.
2. Андреев С.С, Политическое управление и политическое руководство // Социально-политические науки.- 1992.- №4-5.- С.12-23.
3. Атаманчук Г., Гірник А. Політичний менеджмент. Теорія та практика політичних технологій. – Рівне, 2004.
4. Бебик В.М, Політичний маркетинг і менеджмент.- К., 1996.
5. Бебик В.М. Основи теоретичної та практичної політології . Підручник.- К., 1994.- С.81-111.
6. Воронкова В. Український політичний менеджмент на порозі XXI сторіччя // Політологічні читання.- 1995.- №3.- С.68-78.
7. Гурне Б. Державне управління. - К., 1993.
8. Демократія. Управління. Бюрократія/ За ред.. В.В. Цвєткова, В.П. Горбатенка. –К., 2001.
9. Князєв В.М. Соціальна технологія та управління політичними процесами в Україні.- К., 1995.
10. Лаврінович О. Політичні рішення як мотивація влади // Студії.- 1993.- №1.- С.21-24.
11. Левківський К.М., Піча В.М., Хома М.М. Політологія: Підручник. – Львів: Новий Світ, 2007. – с. 449-459.
12. Мешков П.Я. Бюрократизм и бюрократия в системе социально-политических отношений // Социально-политические науки.- 1992.- №1.- С.34-41.
13. Ніконенко В.М. Політологія. Конспект лекцій. – Тернопіль: Астон, 1993. – с. 127-138.
14. Політологія. Навчально-методичний комплекс: Підручник/За ред. Кирилюка Ф.М. –К.: Центр навч. літератури, 2005. – с. 540-555.
15. Політологія. Підручник/За ред. О.В. Бабкіної та В.П. Горбатенка. – К.: Академія, 2008. – с. 463-471.
16. Політологія: Академічний курс: Підручник/За ред. М.І. Панова. –К.: Ін Юре, 2006. – с. 432-436.
17. Райт Г. Державне управління.- К., 1994.
18. Рудич Ф.М. Політологія. Підручник. – К.: Либідь, 2005. – с. 180-188.
19. Цвєтков В.В. Державне управління: основні фактори ефективності.- Харків,1996.
20. Щекин Г. Теория социального управления. – К.: МАУП, 1996.

4. Політичний маркетинг і його структура

- політичний маркетинг: суть, функції і структура;
- шляхи, засоби і методи маркетингового забезпечення ефективності політики:
- проблеми політичного маркетингу в суспільно-політичному житті сучасної України.

Питання для самоконтролю і дискусій

1. Що являє собою політичний маркетинг і якою є його структура?
2. Якими аргументами можна пояснити необхідність політичного маркетингу?
3. Якими засобами здійснюється вивчення політичного ринку?
4. Яку роль відіграє політична реклама і яких норм слід дотримуватись у ній?
5. Чи впливає істотно на настрої і поведінку людей формування відповідних політичних іміджів?
6. Який зміст вкладається в поняття “виборча інженерія”?
7. Що таке політичне маніпулювання і яке його місце в маркетингу?
8. Чи є, на Ваш погляд, ефективним політичний маркетинг в умовах сучасної України?

Література

1. Бебик В. Воля виборів і виборча інженерія // Політика і час.- 1993.- №7.
2. Бебик В. Політичний маркетинг // Політологічні читання.- 1995.- №2.- С.198-215.
3. Бебик В.М, Політичний маркетинг і менеджмент.- К., 1996.
4. Бебик В.М. Політологія для політика і громадянина. – К.: МАУП, 2003. – с. 301-306, 334-349.
5. Бебик В.М. Як стати популярним, перемогти на виборах і утриматись на політичному Олімпі.– К., 1993.
6. Голдмен С. Как создается имидж в американской политике // США: экономика, политика, идеология.-

1990.- №10.
7. Кирилюк Ф.М., Обушний М.І., Хилько М.І. Політологія. – К.: Здоров'я, 2004. – с. 634-661.
8. Левківський К.М., Піча В.М., Хома М.М. Політологія: Підручник. – Львів: Новий Світ, 2007. – с. 447-469.
9. Ніконенко В.М. Політологія. Конспект лекцій. – Тернопіль: Астон, 1993. – с. 147-153.
10. Політологія. Навчально-методичний комплекс: Підручник/За ред. Кирилюка Ф.М. –К.: Центр навч. літератури, 2005. – с. 556-603.
11. Політологія. Підручник/За ред. О.В. Бабкіної та В.П. Горбатенка. – К.: Академія, 2008. – с. 472-493.
12. Політологія: Академічний курс: Підручник/За ред. М.І. Панова. –К.: Ін Юре, 2006. – с. 428-452, 494-503.
13. Рудич Ф.М. Політологія. Підручник. – К.: Либідь, 2005. – с. 176-179.

5. Політичний конфлікт

- **Політичні конфлікти і технологія їх урегулювання:**
  - суть і основні причини виникнення політичних конфліктів;
  - основні функції політичних конфліктів;
  - типологія політичних конфліктів;
  - механізм урегулювання політичних конфліктів.
- **Політична боротьба:**
  - суть і об'єктивна основа політичної боротьби;
  - основні політичні течії та сили (консерватори і радикали, "праві" і "ліві" та ін.);
  - форми, засоби і методи політичної боротьби.
- **Політичні революції і політичні реформи:**
  - політичні революції: суть і об'єктивна основа;
  - роль суб'єктивного фактору в революційному процесі;
  - типологія політичних революцій;
  - політичні реформи: суть та їх роль в житті суспільства;
  - спільні риси реформ і революцій та їх принципова відмінність.

Питання для самоконтролю і дискусій

1. Які сутнісні ознаки характеризують політичний конфлікт?
2. Як співвідносяться поняття "суперечність", "криза", "інцидент" і "конфлікт"?
3. Які приклади політичних конфліктів можна навести з політичного життя України чи зарубіжних країн?
4. Які причини породжують політичні конфлікти?
5. Які існують типи (класифікації) політичних конфліктів?
6. Чи можна уникнути конфліктів і чи існує соціотехніка і профілактика їх попередження?
7. Які фази (стадії) характеризують динаміку політичних конфліктів?
8. Які можливі форми ставлення до політичних конфліктів і яка з них, на Вашу думку, є найбільш продуктивною?
9. У чому є різниця між конфліктами в демократичних і недемократичних суспільствах?
10. Які є технології урегулювання політичних конфліктів?
11. Чим відрізняється механізм розв'язання конфліктів у державах з різними типами політичних режимів?
12. Які сутнісні ознаки консенсусу як засобу урегулювання політичних конфліктів?
13. Чи передбачає консенсус досягнення домовленості між суб'єктами конфлікту з усіх спірних питань?
14. Якими є в реальному житті компромісні взаємні поступки конфліктуючих сторін: симетричними (однаковими) чи асиметричними (неоднаковими)?
15. Яка суть емпатії як засобу урегулювання політичних конфліктів?
16. Які засоби, форми і методи політичної боротьби є допустимими в цивілізованому суспільстві?
17. Яке сучасне розуміння понять "праві" і "ліві" в політиці?
18. Чи передбачає цивілізована форма політичної боротьби дотримання певних правил? Якщо так, то яких саме?
19. Чи завжди революція змінює суспільство на краще?
20. Чи були революцією "помаранчеві" події в Україні 2004-го року?
21. Чим відрізняються політичні революції і політичні реформи?
22. Чим були зумовлені невдачі колишніх лідерів Радянського Союзу (М. Хрущова, Ю. Андропова, М. Горбачова) у спробах реформувати радянське суспільство?
23. Які реформи в Україні дали, на Вашу думку, позитивний результат, а які виявились невдалими?

Література

1. Бекешкіна І. Е. Конфліктологічний підхід до сучасної ситуації в Україні.-К.,-1994.
2. Гірник А., Бобро А. Конфлікти: структура, ескалація, залагодження. – К.: Основи, 2003.
3. Дмитриев А.В., Кудрявцев В.Н. Введение в общую теорию конфликтов.-М., 1993.

4. Здравомыслов А.Г. Социология конфликта.- М.: Аспект Пресс, 1995.
5. Зимичев А. Психология политической борьбы.- К., 1992.
6. Ішмуратов А.Т. Конфлікт і згода.- К.: Наукова думка, 1996.
7. Кирилюк Ф.М., Обушний М.І., Хилько М.І. Політологія. – К.: Здоров'я, 2004. – с. 411-427.
8. Лебедева М.М. Политическое урегулирование конфликтов: Подходы, решения, технологии. – М., 2000.
9. Левківський К.М., Піча В.М., Хома М.М. Політологія: Підручник. – Львів: Новий Світ, 2007. – с. 269-381.
10. Мацієвський Д. Деякі проблеми теорії конфліктів та насильства // Генеза.- 1995.- №3.
11. Ніконенко В.М. Політологія. Конспект лекцій. – Тернопіль: Астон, 1993. – с. 34-47.
12. Орлянський В.С. Конфліктологія. Навч. посібник. – К.: Центр учб. л-ри, 2007. – 160 с.
13. Основи політології/За ред. Ф.М. Кирилюка. – К.: Здоров'я, 2000. – с. 163-168.
14. Пазенок В.С, Соціальний конфлікт і соціальна злагода // Політика і час.- 1991,- №17-18.
15. Погорілий Д.Є. Політологія: кредитно-модульний курс. Навч. посібник. – К.: Інкос, 2008. – с. 264-279.
16. Пойченко А.М. Конфлікти і політична діяльність.- К., 1994.
17. Політологія. Навч. посібник/За ред. М.В. Примуша. – К.: Професіонал, 2004. – с. 237-254.
18. Політологія. Навчально-методичний комплекс: Підручник/За ред. Кирилюка Ф.М. –К.: Центр навч. літератури, 2005. – с. 459-478.
19. Політологія. Підручник/За ред. М.М. Вегеша. – К.:Знання, 2008. – с. 202-223.
20. Політологія. Підручник/За ред. О.В. Бабкіної та В.П. Горбатенка. – К.: Академія, 2008. – с. 395-406.
21. Політологія: Академічний курс: Підручник/За ред. М.І. Панова. –К.: Ін Юре, 2006. – с. 389-401.
22. Примуш М.В. Конфліктологія. Навч. посібник. – К.: Професіонал, 2006. – 288 с.
23. Скібицька Л.І. Конфліктологія. Навч. посібник. – К.: Центр учбової л-ри, 2007. –384 с.
24. Фишер Р., Юри У. Путь к согласию, или переговоры без поражения.- М.: Наука 1992.
25. Юрій М.Ф. Політологія. Підручник. – К.: Дакор, 2006. – с. 278-295.

Реферати

1. Мотиваційна структура політичної діяльності.
2. Основні форми участі громадян України в політичному житті.
3. Українське студенство як суб'єкт політичної діяльності.
4. Проблеми оптимізації процесу прийняття політичних рішень в умовах національного відродження і державотворення в Україні.
5. Феномен бюрократії: міфи і реальність.
6. Шляхи і засоби вдосконалення інформаційного забезпечення політичного менеджменту і політичного маркетингу.
7. Конфліктологічний аспект сучасної політичної ситуації в Україні.
8. Проблеми політичної боротьби і шляхи досягнення громадянської злагоди в українському суспільстві.
9. Реформи в країнах Центральної та Східної Європи і в Україні (компаративний аналіз).

Тема 4. Політична влада і демократія

1. Політична влада: суть, джерела, функції, типологія та механізми

- **Феномен політичної влади та її роль і значення:**
  - сутність політичної влади та її головні властивості;
  - структура політичної влади та її функції;
  - типологія політичної влади.
- **Джерела політичної влади та ресурси її ефективності:**
  - джерела політичної влади;
  - проблема ефективності політичної влади;
  - основні фактори і ресурси ефективності політичної влади:
  - роль і значення примусу;
  - економічні, соціальні, організаційно-правові та інформаційні ресурси влади;
  - авторитет і легітимність політичної влади;
  - професійна підготовка працівників владних структур.
- **Принцип поділу влади і механізм його реалізації:**
  - зміст концепції поділу влади;
  - характеристика законодавчої, виконавчої та судової гілок влади;
  - система стримувань і противаг різних гілок державної влади;
  - централізація і децентралізація влади та делегування політичної влади "наверх" і "вниз".
  - концепція "дифузії" влади і механізм організованого впливу на державну владу з боку політичних партій та інших громадських структур;
  - опозиція і контрвлада.

Питання для самоконтролю і дискусій

1. Що таке “політична влада” і яке із визначень цього поняття є, на Ваш погляд, найбільш вдалим?
2. Чим відрізняються поняття: “влада”, “політична влада” і “державна влада”?
3. Яка сутнісна характеристика понять “партократія”, “бюрократія” і “технократія”?
4. Які функції виконує політична влада?
5. Що входить до структури влади?
6. Які форми і типи політичної влади?
7. Яка відмінність між типами влади, які виділив М. Вебер?
8. Що є джерелом політичної влади?
9. За допомогою яких ресурсів реалізується політична влада і забезпечується її ефективність?
10. Які мотиви можуть забезпечити підпорядкування особи рішенням влади?
11. У чому відмінність між поняттями “легальність влади” і “легітимність влади”?
12. Чи є насильство ресурсом влади тільки в недемократичних країнах?
13. Чим зумовлена необхідність поділу влади?
14. Хто із мислителів першим обгрунтував необхідність поділу державної влади на незалежні гілки?
15. Як функціонує механізм стримувань і противаг гілок державної влади?
16. Що означає поняття “дифузія влади”?
17. Як Ви розумієте твердження, що “будь-яка влада розбещує, а велика влада розбещує абсолютно”?
18. Чому засоби масової інформації називають “четвертою владою”?
19. Як діє механізм поділу державної влади в умовах незалежної України?
20. Які конституційні положення характеризують державно-політичну владу в Україні?

Література

1. Білинський А. Поділ влади // Сучасність.-1993.-№2.
2. Бебик В.М. Політологія для політика і громадянина. – К.: МАУП, 2003. – с. 145-156.
3. Воронов І. Феномен влади: горизонти людського і політичного виміру. – К., 2005.
4. Дробінка І.Г., Кришталь Т.М., Підгорецький Ю.В. Політологія: Навч. посібник. – К.: Центр учб. л-ри, 2007. – с. 134-150.
5. Конституція України.-К.: Право, 1996. - статті 5, 6, 55, 75-120, 124-131, 147-153.
6. Кравченко Ю., Чечель В. Легітимність політичної влади й можливість її досягнення // Політологічні читання.-1993.-№2.
7. Левківський К.М., Піча В.М., Хома М.М. Політологія: Підручник. – Львів: Новий Світ, 2007. – с. 200-211.
8. Логвина В.Л. Політологія. Навч. посібник. – К.: Центр навч. л-ри, 2006. – с. 60-75.
9. Ніконенко В.М. Політологія. Конспект лекцій. – Тернопіль: Астон, 1993. – с. 77-93.
10. Погорілий Д.Є. Політологія: кредитно-модульний курс. Навч. посібник. – К.: Інкос, 2008. – с. 45-61.
11. Політологія. Навч. посібник/За ред. М.В. Примуша. – К.: Професіонал, 2004. – с. 163-176.
12. Політологія. Навчально-методичний комплекс: Підручник/За ред. Кирилюка Ф.М. –К.: Центр навч. літератури, 2005. – с. 204-222.
13. Політологія. Підручник/За ред. О.В. Бабкіної та В.П. Горбатенка. – К.: Академія, 2008. – с. 211-221.
14. Політологія: Академічний курс: Підручник/За ред. М.І. Панова. –К.: Ін Юре, 2006. – с. 82-100.
15. Політологія: лекційний курс і практичні заняття: Навч. посібник/За ред. Т.В. Гончарук. – Тернопіль: Астон, 2009. – с. 67-85.
16. Рассел Б. Власть: новый социальный анализ.-К., 1996.
17. Рябов С.Г. Державна влада: проблеми авторитету і легітимності.-К., 1996.
18. Тоффлер О. Проблема власти на пороге XXI в. // Свободная мысль.- 1992.- №2.
19. Халипов В.Ф. Власть: Кратологический словарь. – М.,1997.
20. Шляхтун П.П. Політологія: історія та теорія: Підручник.–К.: Центр учбової л-ри, 2010. – с. 147-168.
21. Юрій М.Ф. Політологія. Підручник. – К.: Дакор, 2006. – с. 79-93.

2. Демократія як форма і спосіб організації суспільно-політичного життя:

- **Демократія як ознака цивілізованості сучасного суспільства:**
  - суть демократії та її ціннісні риси;
  - історичні етапи еволюції демократії;
  - багатоаспектність демократії як суспільно-політичного явища та її типологія;
  - характеристика прямої (безпосередньої), представницької та професійної демократії.

- **Критерії та принципи демократії:**
  - участь громадян в управлінні і вирішенні державних і громадських справ;
  - права і свободи людини та їх гарантії; єдність прав і обов’язків, свободи і відповідальності;
  - основні принципи демократії:

- **Політичний плюралізм як універсальний спосіб забезпечення демократії:**
  - суть плюралізму та його роль і значення в політичному житті суспільства;
  - система плюралізму і механізм його функціонування.

Питання для самоконтролю і дискусій

1. Які сутнісні ознаки демократії як форми і способу організації суспільно-політичного життя?
2. Які цінності демократії приваблюють людей до цієї форми організації суспільно-політичного життя?
3. Чи є у демократії недоліки і якщо так, то які?
4. В яких значеннях вживається нині термін "демократія"?
5. Як функціонує процес здійснення народом влади?
6. Чим зумовлено існування як прямої (безпосередньої), так і представницької форми демократії?
7. Чи коректним є питання про те, яка форма демократії (безпосередня, представницька чи професійна) є найкращою?
8. Чи змінюється уявлення про демократію в процесі історичного розвитку?
9. Чи однотипні демократичні країни за формою державного правління і за формою державного устрою?
10. Що є критеріями демократичності суспільства?
11. Які права та свободи людини і громадянина гарантує демократія?
12. Як співвідносяться в умовах демократії права і свободи людини з обов'язками та відповідальністю?
13. Як слід розуміти демократичний принцип рівності?
14. У чому Ви вбачаєте суть демократичного принципу гласності?
15. Що визначає межі демократичного принципу плюралізму?
16. Яку роль в умовах демократії відіграє опозиція?
17. Наскільки реальним є народовладдя в Україні?
18. У чому Ви вбачаєте специфіку процесу формування демократії в Україні?
19. Як Ви ставитесь до думки, що українське суспільство ще не дозріло, не готове до демократії?
20. Чи повинна Україна копіювати демократичні традиції, норми і структури, які властиві західним моделям демократії?

Література

1. Гуггенбергер Б. Теория демократии //Полис.-1991.-№4.-С.135-148.
2. Даль Р. О демократии. – М.: Аспект Пресс, 2000.
3. Дарендорф Р. Дорога к свободе: демократия и ее проблемы в Восточной Европе// Вопросы философии.-1990.-№9.
4. Кельман М. Десять засад демократії //Право України.-1996.-№8.
5. Кирилюк Ф.М., Обушний М.І., Хилько М.І. Політологія. – К.: Здоров'я, 2004. – с. 351-372.
6. Конституція України.- К.: Право,1996.-статті 3-7,13,15,19,21-74,140-146.
7. Левківський К.М., Піча В.М., Хома М.М. Політологія: Підручник. – Львів: Новий Світ, 2007. – с. 152-164.
8. Ніконенко В.М. Політологія. Конспект лекцій. – Тернопіль: Астон, 1993. – с. 93-127.
9. Основи демократії: Посібник/За ред.. А. Колодій. – К., 2001.
10. Політологія. Навчально-методичний комплекс: Підручник/За ред. Кирилюка Ф.М. –К.: Центр навч. літератури, 2005. – с. 300-315.
11. Політологія. Підручник/За ред. М.М. Вегеша. – К.:Знання, 2008. – с. 51-64.
12. Політологія. Підручник/За ред. О.В. Бабкіної та В.П. Горбатенка. – К.: Академія, 2008. – с. 161-171.
13. Сорос Д. Утвердження демократії.-К.,1994.
14. Трипольський О.В. Тернисті шляхи демократії: спроба політологічного аналізу //Український історичний журнал.-1994.-№6.
15. Шляхтун П.П. Політологія: історія та теорія: Підручник.–К.: Центр учбової л-ри, 2010. – с. 334-343.
16. Юрій М.Ф. Політологія. Підручник. – К.: Дакор, 2006. – с. 117-130.

Реферати

1. Проблема відчуження людини від політичної влади та шляхи його подолання.
2. Легітимність політичної влади в сучасній Україні : проблеми забезпечення .
3. Конституційна характеристика політичної влади в Україні та перспективи її вдосконалення і підвищення ефективності.
4. Демократія: політичний ідеал і політична практика.
5. Більшість і меншість в демократичному суспільстві.
6. Проблеми становлення і розвитку демократії в Україні.

Тема 5. Політична система та її інститути

1. Політична система суспільства

- суть політичної системи та її основні функції;
- структура політичної системи та характеристика її основних елементів;
- спільні риси і якості політичних систем та фактори, що визначають їх специфіку;
- типологія політичних систем.

Питання для самоконтролю і дискусій

1. Які суттєві ознаки характеризують політичну систему суспільства?
2. Яке визначення політичної системи найбільш адекватно, на Вашу думку, характеризує суть політичної системи суспільства?
3. Які функції виконує політична система?
4. Які основні компоненти входять до структури політичної системи?
5. Який із структурних компонентів політичної системи є головним і системоутворюючим?
6. Які елементи входять до інституційної підсистеми політичної системи суспільства?
7. Який інститут політичної системи є центральним у будь-якому суспільстві?
8. Які причини зумовлюють те, що держава є основним і головним інститутом політичної системи будь-якої країни?
9. Які існують типи політичних систем за різними критеріями?
10. За якими основними критеріями визначається типологія політичних систем?
11. Які типологічні ознаки притаманні політичній системі України?
12. Як залежить рівень і тип політичної культури від типу політичної системи суспільства?
13. Які фактори визначають специфіку політичних систем?
14. Від чого залежить стабільність політичної системи?
15. Який зв'язок існує між стабільністю, модернізацією і ефективністю виконуваних політичною системою функцій?
16. Які основні напрями реформування політичної системи сучасної України?

Література

1. Бебик В.М. Політологія для політика і громадянина. – К.: МАУП, 2003. – с. 175-186.
2. Гелей С.Д., Рутар С.М. Політологія: Навч. посібник. – К.: Знання, 2008 – с. 58-83.
3. Дробінка І.Г., Кришталь Т.М., Підгорецький Ю.В. Політологія: Навч. посібник. – К.: Центр учб. л-ри, 2007. – с. 69-86.
4. Кирилюк Ф.М., Обушний М.І., Хилько М.І. Політологія. – К.: Здоров'я, 2004. – с. 428-447.
5. Левківський К.М., Піча В.М., Хома М.М. Політологія: Підручник. – Львів: Новий Світ, 2007. – с. 143-151.
6. Ніконенко В.М. Політологія. Конспект лекцій. – Тернопіль: Астон, 1993. – с. 146-155.
7. Погорілий Д.Є. Політологія: кредитно-модульний курс. Навч. посібник. – К.: Інкос, 2008. – с. 91-98.
8. Політологія. Навч. посібник/За ред. М.В. Примуша. – К.: Професіонал, 2004. – с. 129-142.
9. Політологія. Навчально-методичний комплекс: Підручник/За ред. Кирилюка Ф.М. –К.: Центр навч. літератури, 2005. – с. 223-245, 282-299.
10. Політологія. Підручник/За ред. М.М. Вегеша. – К.:Знання, 2008. – с. 66-77.
11. Політологія. Підручник/За ред. О.В. Бабкіної та В.П. Горбатенка. – К.: Академія, 2008. – с. 222-248.
12. Політологія: Академічний курс: Підручник/За ред. М.І. Панова. –К.: Ін Юре, 2006. – с. 101-142.
13. Рудич Ф.М. Політична система сучасної України. – К.: Либідь, 2002.
14. Рудич Ф.М. Політологія. Підручник. – К.: Либідь, 2005. – с. 81-138.
15. Сікора І. Проблема легітимності політичної системи і державності в перехідних суспільствах //Політологічні читання.-1992.-№1.
16. Шляхтун П.П. Політологія: історія та теорія: Підручник.–К.: Центр учбової л-ри, 2010. – с. 169-209.
17. Юрій М.Ф. Політологія. Підручник. – К.: Дакор, 2006. – с. 94-102.
18. Якушик В.М. Різновиди політичних режимів //Віче.-1995.-№9.

2. Політичні режими та їх трансформація

- політичні режими: суть і основні типи;
- суть і ознаки тоталітаризму;
- авторитарний режим: суть та основні риси;
- проблеми трансформації тоталітарних і авторитарних режимів у сучасні демократії.

Питання для самоконтролю і дискусій

1. Як у сучасній науці трактується термін "політичний режим"?
2. Як класифікують політичні системи за типом політичного режиму?
3. Які основні риси характеризують тоталітарний режим?
4. Які сутнісні ознаки характеризують авторитарний політичний режим?
5. Як відбувається процес трансформації політичних режимів?
6. Як можна визначити, на Вашу думку, політичний режим сучасної України?

Література

1. Арендт Х. Вирус тоталитаризма //Новое время.-1991.-№1.
2. Арон Р. Демократия и тоталитаризм.-М.: Текст, 1993.
3. Гаджиев К.С. Тоталитаризм как феномен XX века //Вопросы философии.-1992.-№2.
4. Гелей С.Д., Рутар С.М. Політологія: Навч. посібник. – К.: Знання. – с. 84-94.
5. Джилас М. Лицо тоталитаризма.-М.,1992.
6. Кирилюк Ф.М., Обушний М.І., Хилько М.І. Політологія. – К.: Здоров'я, 2004. – с. 462-482.
7. Кулик В. Тоталітаризм у традиції і сучасності України //Філософська і соціологічна думка.-1993.-№7-8.-С.9-13.
8. Лазоренко О.В., Лазоренко О.О. Теорія політології. Навч. посібник. – К.: Вища школа, 1996. – с. 115-134.
9. Левківський К.М., Піча В.М., Хома М.М. Політологія: Підручник. – Львів: Новий Світ, 2007. – с. 188-199.
10. Ніконенко В.М. Політологія. Конспект лекцій. – Тернопіль: Астон, 1993. – с. 54-58.
11. Основи політології/За ред. Ф.М. Кирилюка. – К.: Здоров'я, 2000. – с. 109-120.
12. Погорілий Д.Є. Політологія: кредитно-модульний курс. Навч. посібник. – К.: Інкос, 2008. – с. 99-125.
13. Політологія. Навч. посібник/За ред. М.В. Примуша. – К.: Професіонал, 2004. – с. 191-206.
14. Політологія. Підручник/За ред. О.В. Бабкіної та В.П. Горбатенка. – К.: Академія, 2008. – с. 268-275.
15. Полохало В. Неототалітарні трансформації посткомуністичної влади в Україні // Політична думка.-1994.-№3.
16. Саламатин В.С. Политические режимы: к методологии понятий. –М., 1995.
17. Шляхтун П.П. Політологія: історія та теорія: Підручник.–К.: Центр учбової л-ри, 2010. – с. 319-333.
18. Шморгун О. Чим авторитарна влада відрізняється від диктаторської? //Політологічні читання.-1994.-№1.-С.74-103.
19. Штанько Л.В., Чорна Н.В., Авксентєва Т.Г., Тіхонова Л.А. Політологія: Навч. посібник. – К.: ІНКОС, 2007. – с. 110-143.
20. Юрій М.Ф. Політологія. Підручник. – К.: Дакор, 2006. – с. 103-116.
21. Якушик В.М. Різновиди політичних режимів //Віче.-1995.-№9.

3. Держава і громадянське суспільство

- **Держава як центральний інститут політичної системи:**
  - поняття держави та її визначальні ознаки;
  - основні концепції виникнення держави та її еволюція;
  - функції держави;
  - типологія держав;
    - ✓ історичні типи;
    - ✓ форми державного правління;
    - ✓ форми державного устрою;
    - ✓ форми політичного режиму.
  - правова держава: основні ознаки і проблеми її формування;
  - соціальна держава: суть і процес її становлення.
- **Громадянське суспільство і його співвідношення з державою:**
  - поняття громадянського суспільства та його основні концепції;
  - основні етапи становлення громадянського суспільства;
  - структура громадянського суспільства;
  - діалектичний взаємозв'язок громадянського суспільства і правової держави.

Питання для самоконтролю і дискусій

1. Які Ви знаєте концепції виникнення держави?
2. У чому полягає суть "договірної"теорії походження держави?
3. Чому держава є центральним інститутом політичної системи в будь-якому суспільстві?
4. Якими є внутрішні функції держави?
5. Якими є зовнішні функції держави?
6. Яка політична ідеологія обмежує функції держави виконанням ролі "нічного сторожа"?
7. Що таке монополія на легітимне насильство?

8. Чи погоджуєтесь Ви з висновком Ф. Енгельса про те, що настане час, коли суспільство "відправить усю державну машину до музею старожитностей поряд із прядкою і бронзовою сокирою"?
9. За якими ознаками здійснюється типологія держав?
10. Чи узгоджуються принципи демократії з монархічною формою правління?
11. Чим можна пояснити збереження монархії в ряді сучасних європейських держав?
12. Що являє собою республіка як форма державного правління і які є її різновиди?
13. Які сутнісні ознаки унітарної моделі державного устрою?
14. Які ознаки є сутнісними для федеративної форми державного устрою?
15. Чим відрізняються федеративна і конфедеративна модель державного устрою?
16. Якою є українська держава за формою правління і державного устрою?
17. У чому мають спільність тоталітарний і авторитарний режими і в чому вони відрізняються?
18. Якими шляхами відбувався і відбувається нині процес трансформації політичних режимів в посттоталітарних державах?
19. Які основні риси характеризують правову державу?
20. Які основні ознаки соціальної держави?
21. Як узгоджуються дихотомічні ознаки правової та соціальної держави?
22. Що являє собою громадянське суспільство: його суть і структура?
23. Які елементи входять до структури громадянського суспільства?
24. Чи можна назвати сучасне українське суспільство громадянським?
25. Які успіхи і проблеми процесу становлення громадянського суспільства в Україні?
26. У чому виявляється взаємозв'язок громадянського суспільства і правової держави?

Література

1. Бланкенагель А. О понятии правового государства //Общественные науки.-1990.-№2.-С.47-58.
2. Васильчук Ю.А. Гражданское общество эпохи НТР //Полис.-1991.-№4.-С.4-20.
3. Гаджиев К. Гражданское общество и правовое государство //Мировая экономика и международные отношения.-1991.-№9.-С.5-18.
4. Гелей С.Д., Рутар С.М. Політологія: Навч. посібник. – К.: Знання, 2008 – с. 129-170.
5. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку/ За ред. Ф.М. Рудича. – К., 2006.
6. Ильин М.В., Коваль Б.И. Две стороны одной медали: гражданское общество и государство //Полис.-1992.-№1-2.-С.193-201.
7. Конституція України.-К.:Право,1996.-статті 1-5,8,10,11,15,17,19,20,56,121-133,147-153.
8. Кульчицький С. Еволюція державного устрою в Україні: від тоталітаризму до демократії//Віче.-1997.-№1.
9. Левківський К.М., Піча В.М., Хома М.М. Політологія: Підручник. – Львів: Новий Світ, 2007. – с. 133-142, 165-187.
10. Логвина В.Л. Політологія. Навч. посібник. – К.: Центр навч. л-ри, 2006. – с. 76-98.
11. Ніконенко В.М. Політологія. Конспект лекцій. – Тернопіль: Астон, 1993. – с. 58-67.
12. Погорілий Д.Є. Політологія: кредитно-модульний курс. Навч. посібник. – К.: Інкос, 2008. – с. 130-163.
13. Політологія. Навчально-методичний комплекс: Підручник/За ред. Кирилюка Ф.М. –К.: Центр навч. літератури, 2005. – с. 246-281.
14. Політологія. Підручник/За ред. М.М. Вегеша. – К.:Знання, 2008. – с. 78-145.
15. Політологія. Підручник/За ред. О.В. Бабкіної та В.П. Горбатенка. – К.: Академія, 2008. – с. 127-147, 249-267.
16. Політологія: Академічний курс: Підручник/За ред. М.І. Панова. –К.: Ін Юре, 2006. – с.143-172, 205-221.
17. Політологія: лекційний курс і практичні заняття: Навч. посібник/За ред. Т.В. Гончарук. – Тернопіль: Астон, 2009. – с. 51-66.
18. Рудич Ф.М. Політологія. Підручник. – К.: Либідь, 2005. – с. 139-154.
19. Рябов С.Г. Політологічна теорія держави. – К., 1996.
20. Салтовський О.І. Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки. – К., 2002.
21. Селіванов В., Щедрова Г. "Громадянське суспільство" та та деякі погляди на нього у західній політології //Право України.-1995.-№11.-С.22-30.
22. Шинкарук В. Громадянське суспільство, держава, ідеологія //Розбудова держави.-1993.-№5.
23. Шляхтун П.П. Політологія: історія та теорія: Підручник.–К.: Центр учбової л-ри, 2010. – с. 210-260.
24. Штанько Л.В., Чорна Н.В., Авксентєва Т.Г., Тіхонова Л.А. Політологія: Навч. посібник. – К.: ІНКОС, 2007. – с. 91-109.
25. Юрій М.Ф. Політологія. Підручник. – К.: Дакор, 2006. – с. 131-149.

4. Політичні партії, громадські організації і рухи

- **Політичні партії та їх роль у суспільно-політичному житті:**
  - сутність і роль партій в політичному процесі;
  - основні функції політичних партій;
  - типологія політичних партій;

- організаційні і політико-правові аспекти функціонування партій (структура, фінансування, інституціалізація і регламентація);
- партійні системи та їх типологія;
- позитивні та негативні сторони монопартійності і мультипартійності;
- проблеми становлення багатопартійності в Україні.

- **Громадські організації та рухи як елементи політичної системи суспільства:**
  - суть, місце і роль громадських організацій і рухів у сучасних політичних системах;
  - функції громадських організацій і рухів;
  - типологія громадських організацій і рухів;
  - специфіка масових громадських рухів сучасності;
  - конституційно-правова регламентація діяльності громадських організацій та рухів.

Питання для самоконтролю і дискусій

1. Що є суттю політичних партій і що зумовило їх виникнення?
2. Які основні функції виконують політичні партії?
3. Як відбувається процес здійснення партією впливу на політику влади?
4. У чому полягає залежність між рівнем демократизації суспільства і діяльністю політичних партій, громадських організацій та рухів?
5. Які є типи політичних партій?
6. Що є критеріями типології (класифікації) політичних партій?
7. Яка типологія партій України за ідеологічним критерієм?
8. Які політичні партії можна віднести до лівих, центристських та правих?
9. Чим відрізняються правлячі та опозиційні партії?
10. Чим відрізняється соціальна база політичних партій від їх електорату?
11. Як впливає пропорційна виборча система на структурування політичних партій?
12. Які існують типи партійних систем?
13. Який тип партійної системи є, на Ваш погляд, найбільш ефективним?
14. Яка партійна система існує в сучасній Україні?
15. Як відбувається процес становлення багатопартійності в Україні?
16. Чи є, на Вашу думку, велика кількість партій позитивним фактором політичного життя сучасної України?
17. Чим зумовлено існування надмірної кількості партій в Україні?
18. Які Ви знаєте політичні партії, що функціонують в Україні?
19. Які правові засади формування та діяльності політичних партій, громадських організацій та рухів в Україні?
20. Чим відрізняються політичні партії від інших громадських організацій та суспільних рухів?
21. У чому виявляється роль громадських організацій в політичному житті суспільства?
22. За якими критеріями здійснюється класифікація (типологія) громадських організацій і рухів?
23. Чи відіграють профспілки України ту роль, яку вони відіграють в суспільно-політичному житті розвинених країн?
24. Які функції громадських організацій впливають на політичну діяльність людей і політичні процеси?
25. Які ознаки і риси громадських організацій та рухів відрізняють їх від політичних партій?
26. У чому виявляється специфіка неформальних організацій та об'єднань?
27. Які Ви знаєте громадські організації та суспільні рухи в Україні?
28. Які сутнісні ознаки характеризують суспільні рухи?
29. Які Ви знаєте види суспільних рухів?
30. Які є нині масові міжнародні суспільні об'єднання і рухи?
31. У чому виявляється взаємодія політичних партій, громадських організацій та суспільних рухів?
32. У яких випадках держава відмовляє у реєстрації або ж забороняє уже існуючі політичні партії та громадські організації і рухи?

Література

1. Базовкін Є., Кремень В. Партії та громадські об'єднання України.– К., 1994.
2. Бебик В.М. Політологія для політика і громадянина. – К.: МАУП, 2003. – с. 202-214.
3. Білоус А. Політичні об'єднання України. –К., 2003.
4. Гелей С.Д., Рутар С.М. Політологія: Навч. посібник. – К.: Знання, 2008 – с. 185-195.
5. Дробінка І.Г., Кришталь Т.М., Підгорецький Ю.В. Політологія: Навч. посібник. – К.: Центр учб. л-ри, 2007. – с. 87-106.
6. Журавський В.С. Становлення політичних партій в українському суспільстві та їх роль у політичному структуруванні парламенту. – К., 2002.
7. Колодій А. Політичний спектр: про деякі критерії "лівих" і "правих" політичних рухів у посттоталітарних суспільствах //Філософська і соціологічна думка.-1995.-№9.
8. Коломойцев В.Ф. Партии в зеркале западной политологии //Государство и право.-1995.-№10.

9. Конституція України.-К.:Право,1996.-статті 36,37
10. Левківський К.М., Піча В.М., Хома М.М. Політологія: Підручник. – Львів: Новий Світ, 2007. – с. 212-237.
11. Литвин В. Феномен партії //Віче.-1992.-№6.
12. Логвина В.Л. Політологія. Навч. посібник. – К.: Центр навч. л-ри, 2006. – с. 149-163.
13. Малярчук В. Партії й електорат в Україні і в західних демократіях //Нова політика.-1996.-№6.
14. Ніконенко В.М. Політологія. Конспект лекцій. – Тернопіль: Астон, 1993. – с. 67-77.
15. Погорілий Д.Є. Політологія: кредитно-модульний курс. Навч. посібник. – К.: Інкос, 2008. – с. 64-175.
16. Політологія. Навчально-методичний комплекс: Підручник/За ред. Кирилюка Ф.М. –К.: Центр навч. літератури, 2005. – с. 316-332.
17. Політологія. Підручник/За ред. М.М. Вегеша. – К.:Знання, 2008. – с. 158-187.
18. Політологія. Підручник/За ред. О.В. Бабкіної та В.П. Горбатенка. – К.: Академія, 2008. – с. 276-301.
19. Політологія: Академічний курс: Підручник/За ред. М.І. Панова. –К.: Ін Юре, 2006. – с. 279-300.
20. Рудич Ф.М. Політологія. Підручник. – К.: Либідь, 2005. – с. 156-164.
21. Слюсаренко А., Томенко М. Спроба класифікації політичних партій України // Сучасність.-1992.-№1.
22. Хто є хто. Партії та політики XXI століття/ За ред. В.В. Болгова. – К., 2002.
23. Шведа Ю.Р. Теорія політичних партій і партійних систем. –Львів, 2004.
24. Шляхтун П.П. Політологія: історія та теорія: Підручник.–К.: Центр учбової л-ри, 2010. – с. 275-318.
25. Штанько Л.В., Чорна Н.В., Авксентєва Т.Г., Тіхонова Л.А. Політологія: Навч. посібник. – К.: ІНКОС, 2007. – с. 144-167.
26. Юрій М.Ф. Політологія. Підручник. – К.: Дакор, 2006. – с. 167-189.
27. Яблонський В. Сучасні політичні партії України: Довідник.-К.,1996.

Реферати

1. Загальні і специфічні риси політичних систем західних демократій.
2. Проблеми трансформації політичних режимів у посткомуністичних країнах (компаративний аналіз).
3. Роль Конституції у формуванні демократичного політичного режиму в Україні.
4. Типологізація держав у зарубіжній та українській політичній думці.
5. Політичні аспекти еволюції української державності.
6. Проблеми формування правової держави і громадянського суспільства в Україні.
7. Багатопартійність як умова і атрибут демократичного суспільства.
8. Партійна система України і тенденції її розвитку.
9. Неформальні громадські організації та рухи: причини виникнення та їх роль у суспільно-політичному житті посттоталітарних країн.

Тема 6. Політичні еліти і політичне лідерство

1. Політичні еліти та їх роль в житті суспільства

- поняття «еліта» в політиці та основні причини її існування ;
- теорія еліт та її основні концепції;
- типологія політичних еліт;
- соціальне представництво еліти і системи її рекрутування;
- політична еліта і демократія: дилема поєднання.

Питання для самоконтролю і дискусій

1. Яка сутнісна характеристика політичної еліти?
2. Які Ви знаєте теорії та концепції політичних еліт?
3. Які основні функції політичних еліт?
4. Які існують класифікації (типології) політичних еліт?
5. Які критерії типологізації політичних еліт?
6. У чому виявляється відмінність формування і функціонування політичних еліт в умовах демократичного і недемократичного суспільств?
7. У чому відмінність механізму рекрутування і циркуляції політичних еліт у демократичному і недемократичному суспільствах?
8. Чому є необхідною постійна “циркуляція” політичних еліт?
9. У чому відмінність понять “істеблішмент” і “номенклатура”?
10. Чи є синонімами поняття “контреліта” і “квазіеліта”?
11. Чому сучасну політичну еліту України порівнюють із псевдоелітою, квазіелітою?
12. У чому відмінність “відкритих” та “закритих” політичних еліт?
13. Які характерні риси політичних еліт посттоталітарної України?

14. Який склад політичної еліти сучасної України за освітніми, професійними та іншими соціально-демографічними показниками?
15. Як відбувається процес трансформації політичних еліт під час переходу від одного типу політичного режиму до іншого?
16. Які є тенденції трансформації політичних еліт України?
17. У чому виявляється роль регіональної політичної еліти?

Література

1. Бебик В. Еліта, елітарність, лідерство // Віче. - 1993. - №7;
2. Выдрин Д.И. Политический лидер и проблемы его формирования. - К.,1990;
3. Гелей С.Д., Рутар С.М. Політологія: Навч. посібник. – К.: Знання, 2008 – с. 225-232.
4. Дробінка І.Г., Кришталь Т.М., Підгорецький Ю.В. Політологія: Навч. посібник. – К.: Центр учб. л-ри, 2007. – с. 151-197.
5. Кирилюк Ф.М., Обушний М.І., Хилько М.І. Політологія. – К.: Здоров'я, 2004. – с. 389-410.
6. Кухта Б., Теплоухова Н. Політичні еліти і політичне лідерство. – Львів, 1995.
7. Левківський К.М., Піча В.М., Хома М.М. Політологія: Підручник. – Львів: Новий Світ, 2007. – с. 245-255.
8. Логвина В.Л. Політологія. Навч. посібник. – К.: Центр навч. л-ри, 2006. – с. 119-133.
9. Миллс Р. Властвующая элита. – М.,1959
10. Погорілий Д.Є. Політологія: кредитно-модульний курс. Навч. посібник. – К.: Інкос, 2008. – с. 62-77.
11. Політологія. Навч. посібник/За ред. М.В. Примуша. – К.: Професіонал, 2004. – с. 65-86.
12. Політологія. Навчально-методичний комплекс: Підручник/За ред. Кирилюка Ф.М. –К.: Центр навч. літератури, 2005. – с. 446-458.
13. Політологія. Підручник /За ред.О.І.Семківа. – Львів: Світ,1933.- С.168-190;
14. Політологія. Підручник/За ред. О.В. Бабкіної та В.П. Горбатенка. – К.: Академія, 2008. – с. 302-308.
15. Рудич Ф.М. Політологія. Підручник. – К.: Либідь, 2005. – с. 165-170.
16. Трофимов М.И. Политическое лидерство //Социально-политические науки. – 1991.- №12.-С.34-40;
17. Шляхтун П.П. Політологія: історія та теорія: Підручник.–К.: Центр учбової л-ри, 2010. – с. 361-378.
18. Штанько Л.В., Чорна Н.В., Авксентєва Т.Г., Тіхонова Л.А. Політологія: Навч. посібник. – К.: ІНКОС, 2007. – с. 168-190.
19. Шульга М. Правляча еліта // Віче. – 1997. - № 8.
20. Юрій М.Ф. Політологія. Підручник. – К.: Дакор, 2006. – с. 190-206.

2. Політичне лідерство

- сутність політичного лідерства та його основні функції;
- типологія політичного лідерства;
- особа політичного лідера: основні риси і якості;
- соціально-демографічні аспекти формування політичних лідерів;
- процедура відставки політичного лідера;
- сутність вождизму в політиці і культ особи політичного лідера.

Питання для самоконтролю і дискусій

1. У чому полягає суть політичного лідерства та які його основні функції?
2. У чому може виявлятися позитивний і негативний вплив лідера на політичний процес і життя всього суспільства?
3. Які є типології політичного лідерства?
4. Які критерії використовуються для класифікації (типології) політичного лідерства?
5. Які риси та якості необхідні політичному лідеру для успішного виконання своїх функцій?
6. Чи можна на підставі "теорії рис і якостей" визначити постійний тип лідера, придатного для всіх часів і народів та для всіх обставин?
7. Як впливають історичні умови на формування суспільної потреби в певному типі політичного лідера?
8. Відмінність ролі політичного лідера в демократичному і недемократичному суспільствах?
9. Які ознаки характеризують харизматичного лідера?
10. Чому частіше всього лідери харизматичного типу переважають в тоталітарних і авторитарних суспільствах?
11. Які основні ознаки характеризують тип лідера-популіста?
12. У чому відмінність між формальним і неформальним лідерами?
13. У чому виявляється механізм відбору і формування політичного лідера?
14. Як функціонує механізм зміни політичного лідера в умовах демократії?
15. Яка існує залежність між типом політичного режиму та процесом зміни лідера?
16. Які сутнісні ознаки феномену "культу особи"?
17. У чому виявляється вплив політичного маркетингу на формування позитивного іміджу лідера?

18. Як виявлявся вплив лідера на політичні події і процеси в сучасній Україні?
19. Які лідери очолюють провідні політичні партії України?

Література

1. Бебик В. Еліта, елітарність, лідерство // Віче. - 1993. - №7;
2. Бебик В. Як стати популярним, перемогти на виборах і утриматись на політичному Олімпі.- К.,1993;
3. Бебик В.М. Політологія для політика і громадянина. – К.: МАУП, 2003. – с. 273-279.
4. Брегеда А.Ю. Основи політології. – К.: КНЕУ, 1998. – с. 264-282.
5. Вебер М. Харизматическое господство // Социологические исследования. - 1988. - №5.- С.139-147;
6. Гелей С.Д., Рутар С.М. Політологія: Навч. посібник. – К.: Знання. – с. 225-232.
7. Дробінка І.Г., Кришталь Т.М., Підгорецький Ю.В. Політологія: Навч. посібник. – К.: Центр учб. л-ри, 2007. – с. 151-197.
8. Дубов И., Пантелеев С. Восприятие личности политического лидера // Психологический журнал. - 1992. - №6;
9. Кирилюк Ф.М., Обушний М.І., Хилько М.І. Політологія. – К.: Здоров'я, 2004. – с. 389-410.
10. Кухта Б., Теплоухова Н. Політичні еліти і політичне лідерство. – Львів, 1995.
11. Лазоренко О.В., Лазоренко О.О. Теорія політології. Навч. посібник. – К.: Вища школа, 1996. – с. 72-85.
12. Левківський К.М., Піча В.М., Хома М.М. Політологія: Підручник. – Львів: Новий Світ, 2007. – с. 256-267.
13. Логвина В.Л. Політологія. Навч. посібник. – К.: Центр навч. л-ри, 2006. – с. 119-133.
14. Макиавелли Н. Государь. – М.:Планета.1990;
15. Ніконенко В.М. Політологія. Конспект лекцій. – Тернопіль: Астон, 1993. – с. 138-147.
16. Політологія. Навч. посібник/За ред. М.В. Примуша. – К.: Професіонал, 2004. – с. 65-86.
17. Політологія. Навчально-методичний комплекс: Підручник/За ред. Кирилюка Ф.М. –К.: Центр навч. літератури, 2005. – с. 446-458.
18. Політологія. Підручник/За ред. О.В. Бабкіної та В.П. Горбатенка. – К.: Академія, 2008. – с. 309-313.
19. Політологія: Академічний курс: Підручник/За ред. М.І. Панова. –К.: Ін Юре, 2006. – с. 222-256.
20. Рудич Ф.М. Політологія. Підручник. – К.: Либідь, 2005. – с. 171-175.
21. Шляхтун П.П. Політологія: історія та теорія: Підручник.–К.: Центр учбової л-ри, 2010. – с. 379-397.
22. Штанько Л.В., Чорна Н.В., Авксентєва Т.Г., Тіхонова Л.А. Політологія: Навч. посібник. – К.: ІНКОС, 2007. – с. 168-190.
23. Юрій М.Ф. Політологія. Підручник. – К.: Дакор, 2006. – с. 207-223.

Реферати

1. Характеристика політичної еліти сучасної України.
2. Соціальний портрет сучасного політичного лідера.
3. Критерії оцінки популярності і ефективності діяльності політичного лідера.

Тема 7. Політична свідомість і політична культура

1. Політична свідомість

- **Політична свідомість як компонент і фактор політичного життя суспільства:**
  - суть політичної свідомості та її основні функції;
  - роль і значення політичної свідомості та її вплив на політичні процеси;
  - врахування рівня політичної свідомості в діяльності лідерів та інших суб'єктів політики.
- **Структура політичної свідомості:**
  - гносеологічні рівні політичної свідомості;
  - суб'єктні рівні політичної свідомості (індивідуальна, групова і суспільна);
  - масова політична свідомість та її основні риси;
  - громадська думка і політика;
  - основні типи політичної свідомості.
- **Проблеми формування політичної свідомості:**
  - деформації політичної свідомості на грунті тоталітаризму і авторитаризму;
  - основні напрями, методи і засоби формування політичної свідомості демократичного типу.

Питання для самоконтролю і дискусій

1. Які сутнісні риси характеризують політичну свідомість?
2. Як впливає рівень політичної свідомості громадян на динаміку модернізаційних процесів у суспільстві?
3. Які є типи та рівні політичної свідомості?

4. Які існують гносеологічні рівні політичної свідомості?
5. Які сутнісні ознаки властиві емпіричному та буденному рівням політичної свідомості?
6. Які риси властиві соціально-психологічному рівню політичної свідомості?
7. Які ознаки наукового рівня політичної свідомості?
8. Які характерні риси ідеологічного рівня політичної свідомості?
9. Яка відмінність між науковим та ідеологічним рівнями політичної свідомості?
10. Які існують типи політичної свідомості за ідеологічною ознакою?
11. У чому відмінність консервативної, ліберальної, комуністичної, соціал-демократичної та інших ідеологій і яке, на Ваш погляд, їх місце в політичному житті сучасної України?
12. Як розуміти конституційне положення про те, що жодна ідеологія в Україні не може бути державною?
13. Яка специфіка масової політичної свідомості і її роль у суспільно-політичному житті?
14. Якою є роль громадської думки в політичному житті суспільства?
15. Що являє собою політичний стереотип і яка його роль у політичному житті?
16. Які соціально-психологічні риси характеризують натовп і його роль в політиці?
17. Які існують суб'єктні рівні політичної свідомості?
18. У чому полягає діалектика індивідуальної, групової (колективної) та суспільної політичної свідомості?
19. У чому полягає суть політичної соціалізації і як довго вона триває?
20. Які етапи виділяють у процесі політичної соціалізації?
21. Яку роль у політичній соціалізації відіграють школи, коледжі, університети та інші навчальні заклади?
22. Які шляхи і засоби формування політичної свідомості?
23. У чому виявляється діалектика взаємовідносин політичної свідомості і політичного буття?

Література

1. Бебик В.М. Політологія для політика і громадянина. – К.: МАУП, 2003. – с. 215-231.
2. Винокурова С. Масова свідомість у ситуації соціальної кризи: пошук еквівалента втрачених ілюзій // Віче. – 1993. - №1. – С.9-18.
3. Гавриленко І. Чи потрібна державі ідеологія // Віче. – 1996. - №4.
4. Кирилюк Ф.М., Обушний М.І., Хилько М.І. Політологія. – К.: Здоров'я, 2004. – с. 252-265.
5. Кіхно О. Українська ідея і українська ідеологія //Розбудова держави. – 1993 - №2.
6. Кремінь В. Соціально-психологічна атмосфера та її вплив на політичну активність населення //Політологічні читання. - 1994. - №1. – С.38-42.
7. Лебон Г. Думки й вірування юрби //Філософська і соціологічна думка. – 1991. - №6.
8. Логвина В.Л. Політологія. Навч. посібник. – К.: Центр навч. л-ри, 2006. – с. 9-118.
9. Любивый Я.В. Современное массовое сознание: динамика и тенденции развития. - К.,1993.
10. Мірчук І. Світогляд українського народу.Спроба характеристики //Генеза. - 1994. - №2.
11. Ніконенко В.М. Політологія. Конспект лекцій. – Тернопіль: Астон, 1993. – с. 10-18.
12. Оссовський В. Проблема інституціалізації громадської думки // Політологічні читання.- 1992.-№3.
13. Політологія. Навчально-методичний комплекс: Підручник/За ред. Кирилюка Ф.М. –К.: Центр навч. літератури, 2005. – с. 350-364.
14. Політологія. Підручник/За ред. М.М. Вегеша. – К.:Знання, 2008. – с. 252-263.
15. Політологія: лекційний курс і практичні заняття: Навч. посібник/За ред. Т.В. Гончарук. – Тернопіль: Астон, 2009. – с. 126-134.
16. Сергиенко П.А. Массовое политическое сознание. - К.,1991.
17. Старовойт І. Протистояння в суспільній свідомості // Політологічні читання.-1995. - №3.- С.269-275.
18. Штанько Л.В., Чорна Н.В., Авксентєва Т.Г., Тіхонова Л.А. Політологія: Навч. посібник. – К.: ІНКОС, 2007. – с. 191-218.
19. Юрій М.Ф. Політологія. Підручник. – К.: Дакор, 2006. – с. 260-277.

2. Політична культура

- **Феномен політичної культури:**
  - суть політичної культури як соціального явища;
  - основні функції політичної культури;
  - структура політичної культури та характеристика її основних елементів:
  - культура політичних знань;
  - культура політичних переконань;
  - культура політичної діяльності і поведінки;
  - культура функціонування політичних інститутів.
- **Типологія політичної культури:**
  - суб'єктні типи політичної культури (політична культура особи, соціальних груп, класів, націй, суспільства в цілому);
  - історичні та інші типи політичної культури;
  - тоталітарний і демократичний типи політичної культури: їх сутність і основні риси.

- **Проблеми формування політичної культури:**
  - політична соціалізація: суть та її первинний і вторинний етапи;
  - проблеми формування політичної культури демократичного типу:
    - ✓ відмова від безкомпромісності і максималізму;
    - ✓ утвердження ідеологічного плюралізму і толерантного ставлення до інакодумства;
    - ✓ вироблення оптимального поєднання індивідуалізму і колективізму;
    - ✓ проблема ставлення до минулого;
    - ✓ неупереджене ставлення і критичне використання зарубіжного досвіду.

Питання для самоконтролю і дискусій

1. Які сутнісні риси характеризують політичну культуру і її роль у житті суспільства?
2. Які функції виконує політична культура?
3. Які елементи входять до структури політичної культури?
4. Що являє собою культура політичних знань?
5. Що таке політичні переконання і їх відмінність від політичних знань?
6. Під впливом яких факторів відбувається формування політичних переконань?
7. Якою має бути культура політичної поведінки?
8. Яку роль відіграє культура функціонування органів державної влади та інших політичних інституцій?
9. Які існують типи політичної культури?
10. Які відмінності існують між демократичною політичною культурою і тоталітарною політичною культурою?
11. Які існують політичні субкультури?
12. Які характерні риси властиві політичній культурі українського суспільства?
13. У чому виявляються історичні та регіональні особливості політичної культури України?
14. Чи співпадає тип політичної культури суспільства з політичною культурою кожного індивіда?
15. Чому зміни в політичній культурі відбуваються повільніше, ніж у реальній політиці?
16. Які основні засоби і методи формування політичної культури демократичного типу?
17. Проблеми формування демократичної політичної культури в умовах посттоталітарної України?
18. Особливості формування політичної молодіжної субкультури в умовах зміни соціальних парадигм і орієнтирів?
19. Чи відчуваєте Ви вплив вивчення курсу політології на Вашу політичну культуру?

Література

1. Бебик В.М. Політологія для політика і громадянина. – К.: МАУП, 2003. – с. 232-248.
2. Бебик В.М., Головатий М.Ф., Ребкало В.А. Політична культура сучасної молоді. – К., 1996.
3. Бурдяк В., Ротар Н. Політична культура, ідеологія, психологія. – Чернівці, 2000.
4. Гелей С.Д., Рутар С.М. Політологія: Навч. посібник. – К.: Знання. – с. 205-217.
5. Левківський К.М., Піча В.М., Хома М.М. Політологія: Підручник. – Львів: Новий Світ, 2007. – с. 268-278.
6. Нагорна І. Політична культура українського народу. Історична ретроспектива і сучасність. – К.: Стилос, 1998.
7. Назаров М.М. Типы политического сознания.//Социологические исследования.- 1992. - №6. - С.64-71.
8. Ніконенко В.М. Політологія. Конспект лекцій. – Тернопіль: Астон, 1993. – с. 18-28.
9. Погорілий Д.Є. Політологія: кредитно-модульний курс. Навч. посібник. – К.: Інкос, 2008. – с. 192-250.
10. Політологія. Навч. посібник/За ред. М.В. Примуша. – К.: Професіонал, 2004. – с. 271-283.
11. Політологія. Навчально-методичний комплекс: Підручник/За ред. Кирилюка Ф.М. –К.: Центр навч. літератури, 2005. – с. 365-377.
12. Політологія. Підручник/За ред. О.В. Бабкіної та В.П. Горбатенка. – К.: Академія, 2008. – с. 314-323.
13. Політологія: Академічний курс: Підручник/За ред. М.І. Панова. –К.: Ін Юре, 2006. – с. 337-358.
14. Політологія: лекційний курс і практичні заняття: Навч. посібник/За ред. Т.В. Гончарук. – Тернопіль: Астон, 2009. – с. 126-134.
15. Рудич Ф.М. Політологія. Підручник. – К.: Либідь, 2005. – с. 189-194.
16. Старовойт І. Протистояння в суспільній свідомості // Політологічні читання.-1995. - №3.- С.269-275.
17. Хома Н.М. Політична культура молоді України. – Львів, 1997.
18. Шляхтун П.П. Політологія: історія та теорія: Підручник.–К.: Центр учбової л-ри, 2010. – с. 398-418.
19. Юрій М.Ф. Політологія. Підручник. – К.: Дакор, 2006. – с. 239-259.

Реферати

1. Емоційно-психологічні аспекти політичної свідомості української молоді.
2. Масова політична свідомість та її особливості в посттоталітарних країнах.
3. Громадська думка як фактор політики.
4. Політичні традиції України та їх роль у формуванні політичної культури.
5. Історичні та регіональні особливості політичної культури України.
6. Політична субкультура студентської молоді.

Тема 8. Етнонаціональні процеси сучасності

1. Етнонаціональна структура суспільства і національне питання

- взаємозв'язок етнічного, національного і соціального та їх роль у суспільно- політичному житті;
- основні форми етнонаціональних спільностей та їх характеристика;
- співвідношення етнічного і соціально-політичного в нації;
- національне питання: суть та історичний досвід його розв'язання.

2. Проблеми етнонаціональної політики

- суть, мета і основні напрями етнонаціональної політики;
- нація і держава;
- форми національно-державних утворень: основні риси та відмінності;
- культурно-національна автономія: теорія і практика;
- еволюція форм національно-державного устрою: розпад імперій і становлення національної державності;
- шлях України до суверенітету і незалежної державності.

3. Проблеми, протиріччя та конфлікти в етнонаціональних відносинах

- об'єктивні та суб'єктивні причини етнополітичних проблем і конфліктів;
- соціально-економічні причини проблем у відносинах між націями, національними та етнічними групами;
- політичні причини ускладнень і конфліктів у відносинах між етнонаціональними суб'єктами;
- культурно-духовні аспекти проблем, протиріч і конфліктів у етнонаціональних відносинах (мовний фактор, патріотизм, націоналізм, шовінізм, космополітизм);
- шляхи урегулювання проблем і конфліктів етнонаціонального характеру;
- роль і значення культури міжнаціонального спілкування як умови гармонізації міжетнічних відносин.

Питання для самоконтролю і дискусій

1. Які Ви знаєте визначення поняття “нація”?
2. Що є спільним у етносу та нації і чим вони відрізняються?
3. Чи є взаємозалежність між виникненням нації та її держави?
4. Що означає поняття “політична нація”?
5. Яке, на Вашу думку, майбутнє націй?
6. Які основні напрями національної політики?
7. Чи тільки в поліетнічних країнах є потреба в національній політиці?
8. Які особливості має національна політика України?
9. Які, на Вашу думку, успіхи і проблеми в національній політиці української держави?
10. Яка Ваша оцінка нинішнього стану міжнаціональних відносин в Україні?
11. На чому ґрунтується політико-правове забезпечення національно-етнічного відродження в Україні?
12. Який зміст національного питання?
13. У чому відмінність між вузьким і широким розумінням національного питання?
14. Який існує історичний досвід цивілізованого розв’язання національного питання?
15. Що таке національна самосвідомість?
16. Згідно з якими ознаками особа визначає свою національність?
17. Які Ви знаєте визначення української національної ідеї?
18. Яке місце займає національна ідея в українській політичній думці?
19. Які риси характеризують культуру міжнаціональних відносин?
20. У чому виявляється амбівалентний (двозначний) характер націоналізму?
21. Які риси характеризують концепцію інтегрального націоналізму Д. Донцова?
22. У чому причини виникнення радикальних форм націоналізму – шовінізму і расизму?
23. Що являє собою космополітизм?
24. Які причини виникнення міжнаціональних конфліктів?
25. Які Ви знаєте приклади міжнаціональних конфліктів у сучасному світі?
26. Яку роль відігравав національний фактор у розпаді колишнього Радянського Союзу?
27. Які причини загострення національно-етнічних відносин на території колишнього Радянського Союзу?
28. Які напрями та засоби розв’язання міжнаціональних конфліктів?
29. Яке місце займають етнонаціональні проблеми в процесі демократичної трансформації українського суспільства?
30. Які проблеми існують в розвитку національно-етнічних меншин в Україні?

31. Яке місце мовної проблеми в етнонаціональній політиці?
32. Яка роль проблематики державного устрою в багатонаціональних за складом свого населення державах?

Література

1. Акт проголошення незалежності України від 24 серпня 1991 року // Україна.- 1991.- №18;
2. Білинський А. Народ, нація, держава // Віче.- 1994.- №9;
3. Варзар І.М. Політична етнологія як наука.- К., 1994;
4. Гелей С.Д., Рутар С.М. Політологія: Навч. посібник. – К.: Знання. – с. 233-241.
5. Гелнер Е. Нації та націоналізм. – К.: Таксон 2003.
6. Декларація про державний суверенітет України // Україна.- 1990.- №31;
7. Дорошкевич В. Ментальність України і проблеми її державності // Розбудова держави.-1992.- №7;
8. Етнонаціональний розвиток України. Терміни, визначення, персоналії/ За ред.. Ю.І. Римаренка, І.Ф. Кураса. – К.: Знання, 1993. – 800 с.
9. Євтух В. Теорія соціології міжетнічних стосунків // Філософська і соціологічна думка.- 1993.- №6.- С.166-170;
10. Жук П., Мащур Н., Сщломонюк Р., Турчак Р. Етнополітична карта світу XXI століття. – Тернопіль: Мандрівець, 2000;
11. Зенгхаас Д. Етнічні конфлікти: причини та шляхи розв'язання // Політологічні читання.- 1994.- №2.- С.179-188;
12. Картунов О. Націоналізм: негативний, позитивний, критичний, дуалістичний підхід // Політологічні читання.- 1994.- №2.- С.267-274;
13. Киричук О. Національна ідея: витоки і шляхи об'єктивізації // Куди йдемо ?- К., 1993.- С.33-38;
14. Конституція України.- К.: Право, 1996.- статті 2, 11, 12, 20, 132-139;
15. Левківський К.М., Піча В.М., Хома М.М. Політологія: Підручник. – Львів: Новий Світ, 2007. – с. 298-312.
16. Макарчук С. Український етнос (виникнення та історія розвитку).- К., 1992;
17. Мала енциклопедія етнодержавознавства/ За ред. Ю.І. Римаренка. – К.: Генеза, 1996. – с. 435-819.
18. Ніконенко В.М. Політологія. Конспект лекцій. – Тернопіль: Астон, 1993. – с. 154-167.
19. Основи політології/За ред. Ф.М. Кирилюка. – К.: Здоров'я, 2000. – с. 129-142.
20. Політологія. Навчально-методичний комплекс: Підручник/За ред. Кирилюка Ф.М. –К.: Центр навч. літератури, 2005. – с. 379-403.
21. Політологія. Підручник/За ред. О.В. Бабкіної та В.П. Горбатенка. – К.: Академія, 2008. – с. 281-318.
22. Політологія: Академічний курс: Підручник/За ред. М.І. Панова. –К.: Ін Юре, 2006. – с. 453-474.
23. Сміт Е. Національна ідентичність.- К., 1994;
24. Старовойт І.С. Західноєвропейська і українська ментальність.- Тернопіль: Астон, 1995;
25. Черненко А.М. Українська національна ідея.- Дніпропетровськ, 1994;
26. Шкляр Л.Є. Українці: етногенез, етнос, етнонімія // Генеза.- 1994.- №2;

Реферати

1. Право націй на самовизначення: історія і сучасність.
2. Українська національна ідея: витоки, історія, сучасність.
3. Українська і західноєвропейська ментальність (порівняльний аналіз).

Тема 9. Світова політика і система міжнародних відносин

1.Міжнародні відносини і зовнішня політика

- зміст міжнародних відносин та їх суб`єкти;
- типологія міжнародних відносин;
- зовнішня політика: її зміст і діалектичний зв`язок із внутрішньою політикою;
- основні цілі зовнішньої політики;
- основні принципи зовнішньої політики і міжнародних відносин;
- фактори ефективності зовнішньї політики.

2.Сучасне політичне мислення як філософія міжнародних відносин і зовнішньої політики в умовах зміни парадигм

- проблеми війни і миру:історія і сучасність;
- цілісність,взаємозалежність і суперечливість,неод норідність сучасного світу як основа політичної філософії виживання;
- ідея пріоритетності загальнолюдських цінностей;

- деідеологізація міждержавних відносин;
- свобода вибору шляхів розвитку держав і народів;
- вироблення дієвих механізмів урегулювання міжнародних конфліктів;
- створення ефективної системи міжнародної безпеки;
- баланс сили і баланс інтересів;
- формування клімату довір`я між народами;
- боротьба за припинення гонки озброєнь,їх обмеження і скорочення;

3.Україна в сучасному геополітичному просторі

- Україна як суб`єкт міжнародних відносин і зовнішньої політики;
- національні інтереси та національна безпека України;
- основні напрями і пріоритети зовнішньо – політичної діяльності української держави.

Питання для самоконтролю і дискусій

1. У чому виявляється взаємозв'язок і взаємозалежність між зовнішньою і внутрішньою політикою?
2. Які розрізняють види і типи міжнародних відносин?
3. Які основні цілі зовнішньої політики України?
4. Які пріоритети зовнішньої політики України?
5. У чому виявляється участь України в загальноєвропейському процесі?
6. У чому суть "національного інтересу" як поняття зовнішньої політики?
7. Які основні компоненти включають національні інтереси України?
8. Чи відповідає національним інтересам України її відмова від ядерної зброї?
9. Які принципи зовнішньої політики і міжнародних відносин визначені основними світовим співтовариством?
10. Чи можете Ви навести декілька прикладів порушення тією чи іншою державою моральності та загальновизнаних принципів зовнішньої політики та міжнародних відносин?
11. Хто виступає суб'єктами міжнародних відносин?
12. Що таке народна дипломатія і яка її роль у реалізації зовнішньої політики і міжнародних відносин?
13. Чому принцип мирного співіснування займає центральне місце у системі сучасного міжнародного права?
14. Які фактори сприяють збереженню миру на земній кулі?
15. Яка суть концепції "нового політичного мислення" і які його основні ознаки?
16. Чому нове політичне мислення переносить акцент із постулату суперечливості світу на постулат його єдності і взаємозалежності держав?
17. Чому нове політичне мислення вимагає відмови від формули німецького військового теоретика XIX ст. К. Клаузевіца: "Війна є продовженням політики іншими засобами"?
18. Чи відповідає новому політичному мисленню відомий латинський принцип: "Хочеш миру – готуйся до війни"?
19. Які напрями і засоби досягнення надійної безпеки на міжнародній арені?
20. Які компоненти, крім збройного компоненту, формують потенціал сили держави на міжнародній арені?
21. Які існують методи і засоби урегулювання міжнародних суперечностей і конфліктів?
22. У яких випадках втручання третіх країн у відносини двох держав є доцільним і легітимним?
23. Яка, на Ваш погляд, ефективність діяльності Організації об'єднаних націй (ООН) та інших міжнародних організацій в справі регулювання відносин між державами і розв'язання конфліктів між ними?
24. Якою є модель світового порядку на нинішньому етапі?
25. Як впливає концепція нового світового порядку на зовнішню політику і міжнародні відносини?
26. Як впливають концепції однополярності, біполярності і багатополярності світу на характер зовнішньої політики і міжнародних відносин?
27. У чому суть відомої концепції С. Хантінгтона (США) про "конфлікт цивілізацій"?
28. Які соціально-політичні виклики і ризики несе із собою процес глобалізації світу?
29. У чому виявляється зв'язок зовнішньої політики і глобальних проблем сучасності?
30. У чому Ви вбачаєте особливості геополітичного статусу України?
31. Які чинники визначають геополітичну орієнтацію сучасної України?

Література

1. Білинський М. Зовнішньополітична орієнтація України на порозі XXI століття // Політична думка - 1994. - № 3.- с.80-82.
2. Безчасний А.,Кириленко В., Юрчук В. Умови оборонної достатності:проблеми національної безпеки// Політика і час. - 1997 - № 3. - С.32-36.
3. Бжезінський З. Україна повинна стати європейською державою //Сучасність - 1992. - №3.
4. Гальчинський А.С. Україна на перехресті геополітичних інтересів. – К.: Знання. 2002.
5. Горбулін В. Національна безпека України та міжнародна безпека // Політична думка.- 1997.- № 1.

6. Конституція України.- К.:Право,1996.-статті 9-12,17-18,65.
7. Левківський К.М., Піча В.М., Хома М.М. Політологія: Підручник. – Львів: Новий Світ, 2007. – с. 394-419.
8. Лещенко Л.Національні інтереси України та її зовнішньополітична стратегія// Політика і час.- 1993.- № 7.- С.12-17.
9. Логвина В.Л. Політологія. Навч. посібник. – К.: Центр навч. л-ри, 2006. – с. 181-208.
10. Мадіссон В.В., Шахов В.А. Політологія міжнародних відносин: Навч. посібник. – К., 1997. – 174 с.
11. Міжнародні відносини та зовнішня політика: Підручник/ За ред. Л.Ф. Гайдукова. – К.:Либідь, 2001. – 400 с.
12. Міжнародні відносини. Історія, теорія, економіка/ За ред.. М. Мальського, Ю. Мороза. – Львів, 2002. – 396 с.
13. Ніконенко В.М. Політологія. Конспект лекцій. – Тернопіль: Астон, 1993. – с. 168-185.
14. Погорілий Д.Є. Політологія: кредитно-модульний курс. Навч. посібник. – К.: Інкос, 2008. – с. 284-322.
15. Політологія. Навчально-методичний комплекс: Підручник/За ред. Кирилюка Ф.М. –К.: Центр навч. літератури, 2005. – с. 647-660.
16. Політологія. Підручник/За ред. М.М. Вегеша. – К.:Знання, 2008. – с. 320-349.
17. Політологія. Підручник/За ред. О.В. Бабкіної та В.П. Горбатенка. – К.: Академія, 2008. – с. 420-462.
18. Політологія: Академічний курс: Підручник/За ред. М.І. Панова. –К.: Ін Юре, 2006. – с. 475-516.
19. Політологія: лекційний курс і практичні заняття: Навч. посібник/За ред. Т.В. Гончарук. – Тернопіль: Астон, 2009. – с. 141-163.
20. Примуш М.В. Конфліктологія. Навч. посібник. – К.: Професіонал, 2006. – с. 193-204.
21. Рудич Ф.М. Політологія. Підручник. – К.: Либідь, 2005. – с. 404-436.
22. Сенченко М.І. Латентні структури світової політики. – К.: МАУП, 2003. – с. 245-309.
23. Україна в процесах міжнародної інтеграції/За ред. В.Р. Сіденка. – Харків, 2003.
24. Хантінгтон С. Зіткнення цивілізацій ?//Філософська і соціологічна думка.-1996.- № 1-2.
25. Хантингтон С. Столкновение цивилизаций. – М., 2003.
26. Чекаленко Л.Д. Зовнішня політика і безпека України. – К., 2004.
27. Шляхтун П.П. Політологія: історія та теорія: Підручник.–К.: Центр учбової л-ри, 2010. – с. 419-446.
28. Штанько Л.В., Чорна Н.В., Авксентєва Т.Г., Тіхонова Л.А. Політологія: Навч. посібник. – К.: ІНКОС, 2007. – с. 249-268.
29. Юрій М.Ф. Політологія. Підручник. – К.: Дакор, 2006. – с. 319-339.

Реферати

1. Україна в загальноєвропейському політичному процесі.
2. Україна і Росія: проблеми становлення цивілізованих відносин.
3. Без`ядерний статус України: проблеми і перспективи.

ТЕМАТИКА ЗАВДАНЬ ДЛЯ ІНДИВІДУАЛЬНОЇ НАУКОВО-ДОСЛІДНОЇ РОБОТИ (ІНДЗ) СТУДЕНТІВ

1. Актуальні проблеми політичного життя сучасної України.
2. Роль політики в процесах національного відродження, розбудови незалежної, демократичної державності і формування громадянського суспільства в Україні.
3. Місце та роль політології в системі інших наук про суспільство.
4. Н.Макіавеллі і макіавеллізм в сучасній політиці.
5. Ідеї розвитку громадянського суспільства в політичних концепціях мислителів Нового часу.
6. Компаративний аналіз поглядів К.Маркса і М.Вебера на феномен бюрократії.
7. Роль Конституції П.Орлика у розвитку політичної думки в Україні.
8. М.Грушевський і українська політична наука.
9. Політична концепція В.Винниченка і сучасність.
10. Українська зарубіжна політологія ХХ ст.
11. Компаративний аналіз місця і ролі політичних доктрин і рухів в сучасному світовому політичному процесі.
12. Соціальна база основних політичних рухів сучасності.
13. Специфічні риси політичних доктрин в Україні.
14. Політичні проблеми переходу економіки України до ринку.
15. Моральний імператив політики.
16. Регіональний аспект прояву політичних явищ і процесів в Україні.
17. Мотиваційна структура політичної діяльності.
18. Конституційні форми участі громадян України в політичному житті.
19. Українське студенство як суб’єкт політичної діяльності.
20. Проблеми оптимізації процесу прийняття політичних рішень в умовах національного відродження і державотворення в Україні.
21. Феномен бюрократії: міфи і реальність.
22. Шляхи і засоби вдосконалення інформаційного забезпечення політичного менеджменту і політичного маркетингу.
23. Конфліктологічний аспект сучасної політичної ситуації в Україні.
24. Проблеми політичної боротьби і шляхи досягнення громадянської злагоди в українському суспільстві.
25. Реформи в країнах Центральної та Східної Європи і в Україні (компаративний аналіз).
26. Проблема відчуження людини від політичної влади та шляхи його подолання.
27. Легітимність політичної влади в сучасній Україні : проблеми забезпечення .
28. Конституційна характеристика політичної влади в Україні та перспективи її вдосконалення і підвищення ефективності.
29. Демократія: політичний ідеал і політична практика.
30. Більшість і меншість в демократичному суспільстві.
31. Проблеми становлення і розвитку демократії в Україні.
32. Загальні і специфічні риси політичних систем західних демократій.
33. Проблеми трансформації політичних режимів у посткомуністичних країнах (компаративний аналіз).
34. Роль Конституції у формуванні демократичного політичного режиму в Україні.
35. Типологізація держав у зарубіжній та українській політичній думці.
36. Політичні аспекти еволюції української державності.
37. Проблеми формування правової держави і громадянського суспільства в Україні.

38. Багатопартійність як умова і атрибут демократичного суспільства.
39. Партійна система України і тенденції її розвитку.
40. Неформальні громадські організації та рухи: причини виникнення та їх роль у суспільно-політичному житті посттоталітарних країн.
41. Характеристика політичної еліти сучасної України.
42. Соціальний портрет сучасного політичного лідера.
43. Критерії оцінки популярності і ефективності діяльності політичного лідера.
44. Емоційно-психологічні аспекти політичної свідомості української молоді.
45. Масова політична свідомість та її особливості в посттоталітарних країнах.
46. Громадська думка як фактор політики.
47. Політичні традиції України та їх роль у формуванні політичної культури.
48. Історичні та регіональні особливості політичної культури України.
49. Політична субкультура студентської молоді.
50. Право націй на самовизначення: історія і сучасність.
51. Українська національна ідея: витоки, історія, сучасність.
52. Українська і західноєвропейська ментальність (порівняльний аналіз).
53. Україна в загальноєвропейському політичному процесі.
54. Україна і Росія: проблеми становлення цивілізованих відносин.
55. Без`ядерний статус України: проблеми і перспективи.

ПЕРЕЛІК КОНТРОЛЬНИХ ПИТАНЬ З КУРСУ ПОЛІТОЛОГІЇ

1.Предмет політології, її структура і функції.
2.Основні методи, поняття і категорії політології.
3.Політична думка стародавнього світу.
4.Становлення і розвиток політичної науки в епоху європейського середньовіччя, Відродження і Реформації.
5.Політичні погляди Н. Макіавеллі.
6.Суспільно-політичні погляди епохи Просвітництва і Нового часу.
7.Марксистське вчення про політику та його криза.
8.Західна політологія XX століття.
9.Політичні погляди М. Вебера.
10. Зародження політичної думки в княжу добу історії України.
11. Розвиток української політичної думки в період козацько-гетьманської держави.
12. Політичні погляди Т. Г. Шевченка та інших діячів Кирило-Мефодіївського товариства.
13. М. Драгоманов – основоположник української політології.
14. Суспільно-політичні погляди І. Я. Франка.
15. Історичні та соціально-політичні погляди М. С. Грушевського.
16. Суспільно-політичні погляди М. Міхновського та В. Липинського.
17. Соціально-політичні погляди М. Хвильового і В. Вінниченка.
18. Національно-державницькі ідеї Д. Донцова.
19. Основні політичні доктрини сучасності та їх характеристика.
20. Консерватизм і неоконсерватизм.
21. Лібералізм: основні риси і його генезис.
22. Соціал-демократична доктрина та її основні риси.
23. Комуністична доктрина та її історична еволюція.
24. Фашизм і неофашизм.
25. Анархізм: історія і сучасність.
26. Клерикалізм і політика.
27. Альтернативні доктрини суспільного устрою.
28. Політика як соціальне явище: її суть і типологія.
29. Суб′єкти і об′єкти політики та їх характеристика.
30. Діалектика політики і економіки.
31. Політика і мораль: спільні риси та специфіка. Моральний фактор в політиці.
32. Політичний процес: суть, структура і типологія. Характеристика політичних процесів в сучасній Україні.
33. Політична діяльність і політична поведінка: суть, джерела, рушійні сили і типологія.
34. Політичний менеджмент як система управління політичними процесами.
35. Політичні рішення і соціотехніка їх реалізації.
36. Політичний маркетинг і його структура.
37. Політичні конфлікти: зміст, причини, функції, типологія і механізм урегулювання.
38. Політична боротьба: суть, форми і методи. Особливості політичної боротьби в сучасній Україні.
39. Політичні революції: суть, об′єктивні умови і суб′єктивний фактор, типологія і проблеми співвідношення цілей та засобів.
40. Політичні реформи: суть, типологія і їх роль в суспільному житті.
41. Феномен політичної влади: суть, типологія і функції. Конституційна характеристика державної влади в Україні.
42. Джерела влади і основні фактори та ресурси її ефективності.
43. Поділ влади та її “дифузія”.

44. Демократія як форма і спосіб організації суспільно-політичного життя: суть, еволюція і типологія. Конституція України про демократичний характер української державності.
45. Пряма, представницька та професійна демократія.
46. Основні критерії та принципи демократичної організації суспільства.
47. Основні права, свободи і обов′язки людини і громадянина.
48. Плюралізм і його реалізація в політиці.
49. Феномен бюрократії і її роль в суспільно-політичному житті. Негативні сторони бюрократії і основні напрями боротьби з ними.
50. Політична система суспільства: суть, структура, функції і типологія.
51. Політичні режими. Проблеми переходу від тоталітарного до демократичного політичного режиму.
52. Держава: суть, походження, функції і типологія. Конституційна характеристика української державності.
53. Правова держава та основні напрями її формування в Україні.
54. Соціальна держава: суть та проблеми її становлення в Україні.
55. Громадянське суспільство: суть і основні риси. Співвідношення громадянського суспільства і держави.
56. Політичні партії: суть, типологія, функції, місце і роль в політичній системі. Проблеми багатопартійності в Україні та її конституційні засади.
57. Громадські організації і рухи: суть, типологія і роль в політичному житті. Конституційні засади функціонування громадських об′єднань в Україні.
58. Політичні еліти: суть, основні концепції і типологія.
59. Суть політичного лідерства, його функції і типологія.
60. Особа політичного лідера: основні риси і якості.
61. Проблеми відбору політичного лідера і процедура відставки.
62. Політична свідомість: суть, функції, типи і основні напрями та засоби її формування.
63. Гносеологічні рівні політичної свідомості і їх характеристика.
64. Суб′єктна структура політичної свідомості. Індивідуальна, групова і суспільна політична свідомість: їх єдність і специфіка, діалектичний взаємозв′язок.
65. Масова політична свідомість: її специфіка і форми виразу. Механізми дослідження масової політичної свідомості і її врахування в практичній політиці.
66. Політична культура: суть, структура і функції.
67. Типи політичної культури і їх характеристика.
68. Проблеми формування політичної культури демократичного типу.
69. Етнонаціональна структура суспільства і основні напрями етнонаціональної політики. Конституція України про основи національно-державної політики.
70. Національне питання: суть і міжнародний досвід його розв′язання.
71. Національно-державний устрій: політичні форми та їх еволюція.
72. Проблеми, протиріччя та конфлікти в міжнаціональних відносинах: причини виникнення і шляхи розв′язання.
73. Шлях України до суверенітету і незалежності.
74. Міжнародні відносини і зовнішня політика: суть, цілі, принципи і риси.
75. Проблеми війни і миру в сучасних умовах і основні риси нової філософії зовнішньої політики і міжнародних відносин.
76. Міжнародні конфлікти: типологія і механізм їх урегулювання.
77. Основні напрями створення системи міжнародної безпеки.
78. Основні напрями боротьби за обмеження гонки озброєнь і роззброєння: успіхи і проблеми.
79. Україна як суб′єкт міжнародних відносин і основні напрями її зовнішньої політики. Конституційні основи зовнішньої політики України.
80. Україна і євроінтеграційний процес.

ГЛОСАРІЙ

А

АБСЕНТЕЇЗМ – байдужість населення до політичного життя, відмова від участі в голосуванні.

АБСОЛЮТИЗМ – необмежена самодержавна влада, деспотична форма державного правління, яка ґрунтується на сваволі правителя.

АВАНТЮРИЗМ ПОЛІТИЧНИЙ – наміри і дії суб'єктів політики, що розраховані на випадковий успіх, без врахування реального співвідношення політичних сил і можливостей.

АВТАРКІЯ – політика й ідеологія, що спрямована на відокремлення економіки держави від економік інших країн і створення замкнутої системи господарювання та самозабезпечення.

АВТОКРАТІЯ – система управління, за якої виключно одній особі належить необмежена влада.

АВТОНОМІЯ – обмежена самостійність, закріплена в законодавстві форма самоврядування територіальної або національної частини держави, що виявляється у самостійному вирішенні питань місцевого чи регіонального значення.

АВТОРИТАРИЗМ – політичний режим, який характеризується зосередженням влади в руках окремої особи або групи осіб, а також обмеженням політичних прав і свобод громадян.

АГІТАЦІЯ – діяльність, пов'язана із поширенням політичних ідей з метою впливу на політичну свідомість і спонукання народних мас до активних політичних дій.

АГРЕСІЯ – усі види та форми незаконного застосування сили державою проти інших держав.

АКВІНСЬКИЙ ФОМА – середньовічний теолог і філософ XIII століття, автор нової доктрини держави, що ґрунтувалась на християнських догматах.

АМБІВАЛЕНТНІСТЬ ПОЛІТИЧНА – двоїстість чуттєвих переживань, котра виражається в тому, що один і той самий об'єкт породжує одночасно два протилежні почуття і неоднозначне ставлення до політичних суб'єктів, явищ, подій і процесів.

АЛМОНД ГАБРІЕЛЬ – американський політолог XX століття, один із фундаторів біхевіористської концепції в політиці.

АЛЬЯНС – об'єднання політичних партій, організацій або держав задля виконання певних цілей.

АНАРХІЗМ – ідеологія і політична доктрина, що проголошує своєю метою звільнення людини з-під будь-якої влади.

АНЕКСІЯ – насильницьке загарбання однією державою території або частини території іншої держави.

АНТИСЕМІТИЗМ – одна із форм націоналістичної ідеології, що спрямована проти єврейського народу.

АПОЛІТИЧНІСТЬ – байдуже ставлення до політики, неучасть у політичному житті.

АРІСТОТЕЛЬ (384-322 рр. до н.е.) – давньогрецький філософ, вчений-енциклопедист, один з найвидатніших мислителів в історії людства, основоположник науки про політику.

АРИСТОКРАТІЯ – узагальнююча назва представників панівних класів і станів, а також духовної еліти суспільства.

АСИМІЛЯЦІЯ – примусовий або природний процес розчинення якогось етносу чи його представників в середовищі іншого, як правило, чисельнішого народу.

Б

БЕЗПЕКА МІЖНАРОДНА – стан міждержавних відносин, який передбачає

відсутність реальної загрози збройного нападу чи інших форм і засобів застосування сили, що спрямовані на порушення суверенітету держави або інших суб'єктів міжнародних відносин шляхом орієнтації на дипломатію і силу політики, на розумну достатність збройного потенціалу і баланс інтересів, припинення гонки озброєнь, формування клімату довір'я і відмову від культивування "образу ворога" та формування клімату довір'я.

БЕЗПОСЕРЕДНЯ ДЕМОКРАТІЯ – вияв прямого народовладдя, здійснення влади народом безпосередньо без створення постійних органів або інших інститутів у формах, передбачених законом.

БЕРНХЕМ ДЖЕЙМС – американський політолог XX століття, ідеолог теорії менеджеризму.

БІЛІНГВІЗМ – двомовність, володіння двома мовами, яке в ряді країн має узаконений характер.

БІПАРТИЗМ – наявність багатьох партій, з яких лише дві мають реальні шанси перемогти на виборах і сформувати уряд.

БІХЕВІОРИЗМ – метод дослідження, суттю якого є не вивчення політичних інституцій, а аналіз політичної поведінки окремих осіб і груп, яка піддається верифікованому спостереженню.

БОУЛДІНГ КЕННЕТ – американський політолог XX століття, відомий дослідник політичних конфліктів.

БУРЖУАЗІЯ – суспільний клас власників капіталу, що отримують доходи в результаті торгової, промислової, кредитно-фінансової та іншої підприємницької діяльності.

БЮРОКРАТІЯ – специфічна форма організації управління в суспільстві, що характеризується надмірною самостійністю адміністративного апарату і чиновників.

В

ВЕБЕР МАКС – німецький мислитель, видатний політолог, соціолог, філософ політики, один з найвпливовіших авторитетів наукової думки XX століття.

ВЕБЛЕН ТОРНСТЕЙН – американський політолог XX століття, засновник концепції технократизму.

ВІДНОСИНИ ПОЛІТИЧНІ – взаємодія суб'єктів політики з приводу завоювання, використання і перерозподілу політичної влади.

ВІЙНА – ситуація, коли насильство між державами здійснюється організовано і упродовж тривалого часу з регулярним використанням армій цих держав.

ВИКОНАВЧА ВЛАДА – одна із трьох гілок державної влади, яка організовує і спрямовує внутрішню і зовнішню діяльність держави, забезпечує здійснення втіленої в законах волі суспільства.

ВИННИЧЕНКО ВОЛОДИМИР – український письменник і політичний діяч першої половини XX століття, представник лівої течії українського націоналізму.

ВИШЕНСЬКИЙ ІВАН – український мислитель, полеміст другої половини XVI ст. – початку XVII ст., захисник ідеї рівності перед Богом, та ідеального політичного устрою, що ґрунтувався на концепції "колективності".

ВЛАДА ПОЛІТИЧНА – організована сила, що забезпечує державним і громадським суб'єктам політики можливість і здатність впливати на поведінку і діяльність людей, з метою реалізації суспільних потреб та інтересів і досягнення певних цілей.

ВОЛЬТЕР ФРАНСУА – французький мислитель епохи Просвітництва (XVIII століття) поборник ідей свободи, рівності та необмеженої приватної власності.

ВОЛЮНТАРИЗМ – ігнорування об'єктивних умов і можливостей та орієнтація суб'єкта політики на досягнення поставленої мети завдяки власній волі, особистим прагненням і політичним намірам.

ВОТУМ – політичне рішення, прийняте голосуванням; схвалення парламентом діяльності уряду.

Г

ГЕГЕЛЬ ГЕОРГ (1770-1831 рр.) – видатний німецький філософ, автор ряду політологічних праць, присвячених дослідженню громадянського суспільства і правової держави.

ГЕГЕМОНІЯ – керівне, панівне, домінуюче становище певної суспільної групи щодо іншого населення.

ГЕЛБРЕЙТ ДЖОН – американський соціолог, економіст і політолог XX століття, один із авторів концепції технократії.

ГЕНОЦИД – повне або часткове знищення окремих груп населення за расовими, національно-етнічними, релігійними ознаками, або навмисне створення таких життєвих умов, які розраховані на фізичне знищення названих груп.

ГЕОПОЛІТИКА – концепція і практика, у відповідності з якою визначальну роль у політиці відіграють географічні фактори, а політика держави зумовлюється фактором її просторового розташування, її розміром, природними та демографічними ресурсами.

ГЕРОНТОКРАТІЯ – влада старійшин, осіб похилого віку.

ГЛОБАЛІЗАЦІЯ – загальноцивілізаційний процес посилення взаємозв'язку світу, що характеризується розширенням взаємовпливу і взаємозалежності країн і народів на різних рівнях і відстанях.

ГОББС ТОМАС – англійський філософ, політичний мислитель XVIII століття, прихильник теорії "суспільного договору".

ГРОМАДСЬКА ДУМКА – вияв масової політичної свідомості, що відображає ставлення народу чи певної його частини до влади, до політичних явищ і процесів.

ГРОМАДСЬКІ ОРГАНІЗАЦІЇ – добровільні об'єднання громадян, що виникають внаслідок їхнього вільного волевиявлення на основі спільних інтересів і завдань.

ГРОМАДЯНСЬКЕ СУСПІЛЬСТВО – сукупність вільних і рівноправних індивідів, яка функціонує у відносно незалежному від держави і самокерованому режимі, але взаємодіє з нею заради спільного блага в умовах ринку і демократії.

ГРУПИ ТИСКУ – суспільно-політичні об'єднання, які, не борючись за владу і не беручи участь у керівництві державою, прагнуть задоволення власних інтересів засобами впливу на державну владу, лідерів або на політичні партії.

ГРУШЕВСЬКИЙ МИХАЙЛО – видатний український історик і політичний діяч кінця XIX ст. – початку XX ст., автор наукового обґрунтування української національної держави.

ГУМАНІЗМ – світогляд і вчення про людину як визначальну мету і вищу цінність суспільства.

Д

ДАРЕНДОРФ РАЛЬФ – німецький політолог і соціолог XX століття, представник конфліктологічного напряму в політичній думці, дослідник процесів демократизації суспільства.

ДЕКЛАРАЦІЯ – проголошення державою, політичною партією чи іншими суб'єктами політики основних принципів своєї діяльності і програмних позицій.

ДЕМАГОГІЯ – форма свідомого обдурювання широких народних мас, спекуляція на реальних труднощах і проблемах, потребах і сподіваннях людей з метою досягнення політичного успіху.

ДЕМОКРАТІЯ – форма і спосіб організації суспільно-політичного життя, в умовах якого влада належить народу.

ДЕМОКРАТИЧНА ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА – тип політичної культури, що характеризується плюралізмом і толерантним (терпимим) ставленням до інакодумства та політичних опонентів, гарантією прав і свобод людини і повагою прав меншості.

ДЕМОКРАТИЧНІ ПРИНЦИПИ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ – принципи діяльності держав у міжнародній сфері, які характеризуються повагою прав людини,

невтручанням у внутрішні справи інших держав, суверенною рівністю держав і непорушністю кордонів.

ДЕНОНСАЦІЯ – припинення дії міжнародного договору шляхом повідомлення учасників про його розрив.

ДЕПУТАТ – виборний член представницького органу державної влади або органу місцевого самоврядування.

ДЕРЖАВА – базовий інститут політичної системи, який створюється для налагодження життєдіяльності суспільства і здійснення політичної влади з метою забезпечення його цілісності й безпеки, задоволення загальносоціальних потреб.

ДЕСНИЦЬКИЙ СЕМЕН – український політичний мислитель XVIII століття, що обґрунтував ідею поділу влади та захисту прав і свобод людини і громадянина.

ДЕЦЕНТРАЛІЗАЦІЯ – процес, котрий передбачає делегування центральними органами влади певних повноважень на місцевий рівень з метою оптимізації практичного вирішення програм загальнонаціонального або регіонально-локального рівня.

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛІТИЧНА – складова частина політичого процесу, сукупність дій окремих індивідів і соціальних груп, спрямована на завоювання, утримання і використання влади і реалізацію їхніх політичних інтересів.

ДИКТАТУРА – нічим не обмежена влада особи, класу чи соціальної групи у державі, що спирається на силу.

ДИПЛОМАТІЯ – один з основних способів реалізації зовнішньої політики та захисту інтересів держави та її громадян за кордоном.

ДИСИДЕНТ – особа, що виступає проти існуючого державно-політичного ладу, офіційної ідеології або загальноприйнятих норм певної країни.

ДИСКРИМІНАЦІЯ – свідоме обмеження учасників політичного процесу щодо свободи їхньої діяльності; часткове чи повне, тимчасове чи постійне позбавлення тих чи інших учасників політичного життя їх прав і свобод.

ДИФУЗІЯ – розпорошення політичної влади, поширення принципу поділу політичної влади не тільки на формальні гілки влади (законодавчу, виконавчу і судову), а й на різні неформальні політичні організації (партії, групи інтересів, профспілки, засоби масової інформації), котрі істотно впливають на функціонування влади.

ДОКТРИНА – політичне вчення, що визначає основні принципи політичної діяльності суб'єктів політики, політичні цінності та пріоритети, шляхи і засоби, методи вирішення соціально-політичних проблем і реалізації цілей.

ДОНЦОВ ДМИТРО – український громадсько-політичний діяч першої половини XX століття, автор теорії інтегрального українського націоналізму.

ДРАГОМАНОВ МИХАЙЛО – видатний український політичний мислитель і громадський діяч другої половини XIX століття, основоположник політичної науки в Україні.

ДЮРКГЕЙМ ЕМІЛЬ – французький соціолог кінця XIX ст. – початку XX ст., автор грунтовних досліджень відносин між індивідом і колективом та між індивідом і суспільством.

Е

ЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИЧНА – процес поступових змін політичної сфери суспільства, змістом яких є ускладнення, диференціація, підвищення рівня організації (прогрес) або ж спрощення, зниження системності структури (регрес).

ЕГАЛІТАРИЗМ – суспільно-політична теорія, що обстоює загальну зрівняльність як принцип організації суспільного життя.

ЕСКАЛАЦІЯ – активне проникнення в будь-яку сферу, поширення економічного, політичного, духовно-культурного панування, намагання розширити територію за рахунок інших країн.

ЕКСТРЕМІЗМ – схильність до крайніх поглядів і засобів досягнення певних цілей.

ЕЛЕКТОРАТ – сукупність громадян, яким надано право брати участь у виборах.

ЕЛІТА – нечисельна соціальна група, яка володіє особливими якостями, займає найвищу позицію в суспільстві чи соціальній групі й бере активну участь у виробленні і реалізації рішень, пов'язаних з використанням політичної влади.

ЕМБАРГО – форма політичного тиску на ту чи іншу державу шляхом обмеження або повного припинення торгово-економічних зв'язків з нею.

ЕМПІРИЧНИЙ ТИП ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ – гносеологічний рівень політичної свідомості, що ґрунтується лише на безпосередньому практичному досвіді суб'єкта.

ЕНГЕЛЬС ФРІДРІХ – відомий німецький мислитель і політичний діяч другої половини XIX століття, один з основоположників марксизму і доктрини комунізму.

ЕТАТИЗМ – активне втручання держави в усі сфери життя суспільства; розуміння держави як вищої цінності, вищого результату й мети суспільного розвитку.

ЕТНОС – позачасова , екстериторіальна і позадержавна спільність людей, об'єднаних спільним походженням, культурою, мовою, історією, традиціями і звичаями, самосвідомістю та етнонімом (назвою).

ЕТНОНАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА – вирішення комплексу проблем, що виникають у сфері міжнаціональних і міжетнічних відносин.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ВЛАДИ – показник результативності політичної діяльності органів влади та інших суб'єктів політики, який характеризує рівень виконання прийнятих рішень; відношення реалізованих рішень до прийнятих.

ЕФЕКТИВНІСТЬ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ – показник успішної результативності цієї політики, що досягається дипломатичною майстерністю, успішною внутрішньою політикою, сукупністю ресурсів (економічних, природних, демографічних та ін.), участю в блоках чи інших формах колективної безпеки.

Є

ЄВРОІНТЕГРАЦІЯ – процес поступової інтеграції, уніфікації та зрощування національних економік європейських держав з метою подолання суперечностей між інтернаціоналізацією господарського життя і обмеженими внутрішніми ресурсами.

З

ЗАКОНОДАВЧА ВЛАДА – одна з гілок єдиної, але поділеної функціонально державної влади, яка впливає на поведінку і діяльність людей та їх об'єднань за допомогою законів та інших нормативно-правових актів, які приймаються представницькими органами влади (парламентом).

ЗАСОБИ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ – "четверта гілка" влади (преса, радіо, телебачення, комп'ютерні інформаційні технології та ін.).

ЗМІШАНА ВИБОРЧА СИСТЕМА – форма виборчої системи, яка є тією чи іншою комбінацією мажоритарної і пропорційної виборчих систем.

ЗОВНІШНЯ ПОЛІТИКА – діяльність держави в сфері міжнародних справ, яка регулює взаємовідносини з іншими державами та інституціями у відповідності з потребами, інтересами, принципами й цілями її внутрішньої політики.

І

ІДЕОЛОГІЧНА ЕКСПАНСІЯ - процес, в результаті якого ідеологія певної політичної сили, яка зосередила в своїх руках владу, проникає в усі сфери життя суспільства в якості панівної, забороняючи інші ідеології.

ІДЕОЛОГІЯ ПОЛІТИЧНА – система політичних поглядів, уявлень, ідей, що відображає інтереси індивідів, соціальних груп, політичних партій, громадських організацій та рухів, суспільства в цілому.

ІМІДЖ ПОЛІТИЧНИЙ – образ лідера чи якогось іншого суб'єкта політики, що цілеспрямовано формується з метою емоційно-психологічного впливу на настрої,

орієнтацію і поведінку людей.

ІМПЕРІЯ – велика держава, утворена шляхом включення до свого складу території інших держав, або колоніальних володінь.

ІМПІЧМЕНТ – особливий порядок і встановлена законом процедура притягнення до відповідальності за грубі порушення закону вищих посадових осіб до завершення терміну їх повноважень.

ІНЖЕНЕРІЯ ПОЛІТИЧНА – складова частина політичного маркетингу, під якою розуміють комплекс заходів по регулюванню політичних відносин в сфері вибору норм представництва і процедур формування законодавчих, виконавчих і судових органів влади.

ІНТЕЛІГЕНЦІЯ – соціальна група чи верства суспільства, яка професійно зайнята розумовою працею.

ІНФОКРАТІЯ – влада носіїв інформації, її зростаюча роль у житті сучасного суспільства.

ІСТЕБЛІШМЕНТ – правляча еліта, сукупність людей, які займають ключові позиції в політичному житті суспільства.

ІСТОН ДЕВІД – американо-канадський політолог XX століття, автор фундаментальних праць, присвячених аналізу політичних систем суспільства.

К

КАНТ ІММАНУЇЛ – видатний представник класичної німецької філософії (XVIII ст.), один з фундаторів концепції правової держави.

КІССІНДЖЕР ГЕНРІ – американський політичний діяч і політолог XX століття, дослідник теорії міжнародних відносин, один з авторів концепції "розрядки" міжнародної напруженості та політики по її реалізації.

КЛЕРИКАЛІЗМ – політична доктрина, що орієнтована на досягнення домінуючої ролі релігії і церкви в політиці та інших сферах суспільного життя.

КОАЛІЦІЯ – об'єднання політичних партій для спільної боротьби за владу під час виборів і участі в роботі уряду.

КОЗЕЛЬСЬКИЙ ЯКІВ – український політичний мислитель XVIII століття, послідовний прихильник демократії, законності, прав і свобод людини.

КОЗЕР ЛУЇС – американський політолог і соціолог, класик теорії політичного конфлікту.

КОЛОНІАЛІЗМ – панування більш сильних і розвинених країн (метрополій) над залежними від них і розташованими, як правило, поза їх межами країнами, територіями та їх населенням.

КОМПРОМІС – один із основних засобів урегулювання політичних конфліктів, що досягається шляхом взаємних поступок.

КОМУНІЗМ – політична ідеологія і доктрина, яка проголошує створення безкласового суспільства, заснованого на суспільній власності на засоби виробництва, плановій економіці, досягненні соціальної рівності і соціальної справедливості та зорієнтована на революцію як засіб досягнення цілі і класову боротьбу як рушійну силу історії.

КОНСЕНСУС – наявність єдності у поглядах конфліктуючих суб'єктів політики щодо найбільш важливих, ключових аспектів суспільного життя.

КОНСЕРВАТИЗМ – доктрина, що зорієнтована на збереження стабільності, існуючих у суспільстві традиційних цінностей, підтримку історично сформованих типів суспільно-політичного устрою та сильну і стабільну державу, що охороняє соціальний порядок і приватну власність.

КОНТРРЕВОЛЮЦІЯ – соціально-політична позиція і активна боротьба реакційних (повалених) класів і соціальних груп проти революційних перетворень, їхня реакція на революційний процес.

КОНСТИТУЦІЯ – основний закон держави, який закріплює її соціально-державний устрій, основні права, свободи і обов'язки громадян, організацію державної влади і

місцевого самоврядування, територіальний устрій тощо.

КОНТРЕЛІТА – опозиційна щодо панівної політичної еліти частина бюрократії, соціальна група, яка виборює право на входження в еліти або ж на створення нової еліти.

КОНФЕДЕРАЦІЯ – форма державного устрою, яка є об'єднанням держав, створюваним для координації не всіх, а лише окремих видів суспільно-політичної діяльності і виконання суспільно важливих завдань на певний період.

КОНФЛІКТ – зіткнення різноспрямованих політичних сил з метою реалізації своїх потреб та інтересів в умовах протидії.

КОНФОРМІЗМ – пасивне, пристосовницьке прийняття людиною готових стандартів у поведінці, беззаперечне визнання існуючих порядків, норм і правил.

КОСМОПОЛІТИЗМ – національний нігілізм (ігнорування національного фактору), ідеологія світового громадянства.

КОСТОМАРОВ МИКОЛА – український письменник громадський діяч XIX століття, один з засновників Кирило-Мефодіївського товариства, представник романтичного націоналізму.

КРАТОЛОГІЯ – розділ політології, що вивчає феномен влади, а також механізми її функціонування.

КСЕНОФОБІЯ – стійке почуття неприязні і відвертої ворожнечі та ненависті до людей іншої національності; острах всього чужого, іноземного, нетерпимість стосовно представників інших культур, націй, держав.

КРИЗА ПОЛІТИЧНА – значне поглиблення й загострення наявних політичних конфліктів, політичної напруженості; тимчасове призупинення або припинення функціонування окремих елементів або інститутів політичної системи.

КУЛЬТ ОСОБИ – звеличування, перебільшення внеску в державне і громадське життя країни лідера держави, партії чи суспільного руху.

КУЛЬТУРА ПОЛІТИЧНА – сукупність типових ціннісних уявлень людей про політику і типових рис їх поведінки в публічній сфері, що характеризує політичне життя суспільства в цілому, а також соціальних груп і окремих осіб.

Л

ЛАССУЕЛЛ ГАРОЛЬД – американський політолог, автор ряду праць, присвячених використанню методу психоаналізу в дослідженні політичної поведінки та інших аспектів політичного життя.

ЛЕГІТИМІСТЬ – суспільне визнання законно обраної існуючої влади та готовність їй добровільно підкорятися.

ЛЕГІТИМАЦІЯ – досягнення відповідності між реальним політичним життям і офіційними політико-правовими нормами.

ЛЕНІН (УЛЬЯНОВ) ВОЛОДИМИР (1870-1924рр.) – російський політичний і державний діяч, головний ідеолог Жовтневої революції 1917р., творець більшовицької моделі марксизму.

ЛІБЕРАЛІЗМ – ідеологічна течія і політична доктрина, що зорієнтована на парламентаризм, вільне підприємництво, демократичні свободи, верховенство інтересів особи і обмеження сфери діяльності держави.

ЛІДЕРСТВО – процес взаємодії між людьми, в ході якого наділені реальною владою авторитетні люди здійснюють легітимний вплив на суспільство чи його певну частину, котра добровільно віддає їм частину своїх повноважень.

ЛИПИНСЬКИЙ В'ЯЧЕСЛАВ – український політолог першої половини XX століття, представник консервативного напрямку в політичній думці, автор самобутньої концепції політичної еліти та монархічно-гетьманської моделі української державності.

ЛОББІЗМ – спосіб здійснення впливу окремими особами чи групами інтересів на процес прийняття рішень органами влади.

ЛОЯЛЬНІСТЬ – прихильне ставлення до влади.

М

МАКІАВЕЛЛІ НІККОЛО (1469-1527 рр.) – італійський політичний мислитель, який зробив великий внесок у процес становлення науки про політику і виділення її в окрему галузь, дослідник проблеми співвідношення цілей і засобів їх досягнення, а також інших важливих аспектів політичного життя.

МАКІАВЕЛЛІЗМ – різновид політичної поведінки, що допускає можливість використання будь-яких методів і засобів заради досягнення та утримання влади та досягнення поставлених цілей.

МАНІПУЛЮВАННЯ ПОЛІТИЧНЕ – система засобів і методів цілеспрямованного впливу, частіше всього прихованого, на громадську думку з метою нав'язування певних ідей, цінностей, уявлень і спрямування настроїв та поведінки людей у заданому напрямку.

МАРКС КАРЛ – німецький мислитель і громадський діяч XIX століття, основоположник однієї з напоширеніших доктрин в сучасній історії – комунізму.

МАРКСИЗМ – політичне, філософське і соціально-економічне вчення, створене в другій половині XIX століття, німецькими вченими К.Марксом і Ф.Енгельсом, до складу якого входять теорія суспільно-економічних формацій, діалектичний та історичний матеріалізм, вчення про класову боротьбу, диктатуру пролетаріату і соціалістичну революцію.

МАСОНСТВО – релігійно-етичний та політичний рух, який має відчутний вплив (відкритий та прихований) на владу та політичні процеси.

МАЖОРИТАРНА ВИБОРЧА СИСТЕМА – виборча система, завдяки якій перемагає той кандидат, який отримав встановлену законом більшість голосів виборців, що взяли участь у голосуванні.

МАСОВА ПОЛІТИЧНА СВІДОМІСТЬ – особливий тип політичної свідомості великих спільностей людей (мас), що відображає ті чи інші сторони життя суспільства, характерними рисами якої є аморфність, нестійкість, мінливість, еклектизм, стихійність і стереотипність.

МАРКЕТИНГ ПОЛІТИЧНИЙ – діяльність, що спрямована на створення, підтримування або зміну настроїв і поведінки людей та досягнення певних політичних цілей.

МЕНЕДЖМЕНТ ПОЛІТИЧНИЙ – система управління політичними процесами, сукупність принципів, засобів і методів вироблення оптимальних рішень по реалізації інтересів суб'єктів політики і досягненню певних тактичних і стратегічних завдань і цілей.

МЕРИТОКРАТІЯ – влада найкращих, найбільш обдарованих, гідних, талановитих і компетентних людей з усіх верств суспільства.

МІЖНАРОДНА ПОЛІТИКА – комплекс двосторонніх та багатосторонніх відносин між державами, а також між іншими суб'єктами світового співтовариства (міжнародних організацій, рухів, та інших недержавних суб'єктів).

МІХНОВСЬКИЙ МИКОЛА – український громадсько-політичний діяч кінця XIX ст. – початку XX ст., представник націоналістичної і консервативно-державницької ідеології.

МІХЕЛЬС РОБЕРТ – німецький політолог кінця XIX ст. – початку XX ст., один із засновників науки про політичні партії, класик теорії політичних еліт.

МОРГЕНТАУ ГАНС – класик американської політичної думки XX століття в галузі зовнішньої політики та міжнародних відносин, один із засновників школи "політичного реалізму".

МОНІЗМ ПОЛІТИЧНИЙ – принцип, згідно з яким політичне життя суспільства має ґрунтуватись на єдиній політико-ідеологічній платформі.

МОНАРХІЯ – форма правління, за якої державна влада належить одноосібному главі держави – монарху, здебільшого спадкоємному.

МОСКА ГАЕТАНО – італійський політолог кінця XIX ст. – першої половини XX ст.,

один із фундаторів класичної теорії еліт.

МОНТЕСК'Є ШАРЛЬ – видатний французький політичний мислитель, автор теорії поділу державної влади на три незалежні гілки – законодавчу, виконавчу і судову.

Н

НАЦИЗМ – ідеологія і практика, що ґрунтується на культі расової і національної зверхності, насильстві, а також на антидемократизмі, зовнішньополітичній експансії і розширенні "життєвого простору" для "вищої раси".

НАЦІЯ – політично організована спільність людей, що утворюється на основі певного етносу, до якого приєднуються представники інших етносів, що живуть на певній території і поєднані між собою певним типом соціально-економічних відносин.

НАЦІОНАЛІЗМ – ідейно-політична течія, яка трактує націю в якості найвищої цінності і має амбівалентний (двозначний) за своїми наслідками характер; рух за права титульного етносу та етнічних груп.

НАЦІОНАЛЬНА ПОЛІТИКА – політика, що спрямована на вирішення комплексу проблем і суперечностей, які виникають в етнонаціональній сфері відносин, на створення сприятливих умов для розвитку титульного етносу та національних меншин і оптимізацію відносин між ними.

НАЦІОНАЛЬНА САМОСВІДОМІСТЬ – сукупність поглядів знань, оцінок, ідеалів, які відображають уявлення членів національно – етнічної спільності про її минуле, сучасне і майбутнє, про місце серед інших спільностей і про відносини з ними.

НАУКОВИЙ РІВЕНЬ ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ – гносеологічний рівень політичної свідомості, що базується на об'єктивному аналізі верифікованого (перевіреного) знання і виявлення закономірностей політичного життя.

НЕЙТРАЛІТЕТ – особливий міжнародно-правовий статус держави, яка не бере участь у війні, зберігає мирні відносини з воюючими сторонами, не надає жодній з них воєнної допомоги, також не входить до військових блоків і союзів.

НОВЕ ПОЛІТИЧНЕ МИСЛЕННЯ В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ – філософія зовнішньої політики і міжнародних відносин, характерними рисами якої є уявлення про сучасний світ як суперечливий і неоднорідний, але разом з тим і цілісний, взаємозалежний; пріоритет загальнолюдських цінностей та інтересів; визнання свободи соціального і політичного вибору кожного народу і відмова від війни як засобу політики.

НОМЕНКЛАТУРА – вищий привілейований прошарок суспільства, його правляча еліта, що формується шляхом призначення на ключові посади всіх рівнів кандидатур, затверджених партійно–державними органами.

О

ОБ'ЄКТ ПОЛІТИКИ – особи, соціальні групи, організації, а також суспільні явища і процеси, на які спрямована діяльність суб'єктів політики.

ОБСТРУКЦІЯ – спосіб політичної боротьби що виражається в затягуванні ухвалення політичного рішення, законопроекту, в зриві певного політичного заходу (засідання парламенту та ін.).

ОЛІГАРХІЯ – влада, заснована на політичному і економічному пануванні невеликої, найбільш багатої групи людей.

ОПОЗИЦІЯ – протидія, опір певній політиці, як правило, політиці влади або ж існуючій політичній системі в цілому.

ОРЛИК ПИЛИП – державний і політичний діяч кінця XVII ст. – початку XVIII ст., розробник першої української конституції.

ОХЛОКРАТІЯ – влада натовпу, домінування в політичному житті юрби, "маси".

П

ПАБЛІК РІЛЕЙШНЗ (звязок з громадскістю) – діяльність, що спрямовується на досягнення взаєморозуміння між владними структурами, політичними партіями,

громадськими організаціями, іншими суб'єктами політики із суспільством.

ПАКТ – вид міжнародного договору, який має велике політичне значення.

ПАТРІОТИЗМ – почуття, змістом якого є любов до батьківщини, до свого народу та орієнтація на служіння вітчизні.

ПАРЛАМЕНТ – найвищий виборний законодавчий орган державної влади, що здійснює представництво різних груп населення.

ПАРТІЯ – політична організація, яка об'єднує найбільш активну частину тої чи іншої соціальної групи і виражає інтереси певної частини народу, діє згідно із статутом та програмою і має на меті реалізацію цих інтересів шляхом завоювання влади або участі в її здійсненні.

ПАРЕТО ВІЛЬФРЕДО – італійський політичний мислитель кінця XIX ст. – початку XX ст., один із фундаторів класичної теорії еліт.

ПАЦИФІЗМ – антивоєнний суспільно-політичний рух, що сповідує пасивні методи збереження миру і недопущення будь-яких воєн, виступаючи проти застосування військової сили для вирішення міждержавних конфліктів.

ПЛАТОН (427-347 рр. до н.е.) – мислитель Давньої Греції, один із засновників політичної філософії, автор концепції "ідеальної держави".

ПЛЕБІСЦИТ – засіб вирішення найбільш важливих і складних проблем соціально-політичного життя суспільства шляхом всенародного голосування.

ПЛЮРАЛІЗМ – принцип демократії, який передбачає наявність у громадян можливості вільно виявляти свої погляди і використовувати різні засоби та методи для реалізації своїх потреб і інтересів; існування різних політичних організацій, що мають можливість боротись за прихід до влади.

ПОДОЛИНСЬКИЙ СЕРГІЙ – український політичний діяч і мислитель другої половини XIX століття, представник революційно-демократичного напрямку в політичній думці.

ПОДІЛ ВЛАДИ – принцип демократії, у відповідності з яким законодавча, виконавча і судова влади здійснюються різними людьми і різними державними органами.

ПОЛІАРХІЯ – тип політичного режиму, який характеризується розподілом та розосередженням ("дифузією") влади між її різними частинами та носіями.

ПОЛІТИКА – організаційна, регулятивна і контрольна сфера суспільства, в межах якої здійснюється діяльність по реалізації потреб та інтересів індивідів та соціальних груп шляхом досягнення, утримання і використання влади.

ПОЛІТИЧНА ОРГАНІЗАЦІЯ – інституційна частина політичної системи (держава, партії, громадські організації, суспільні рухи).

ПОЛІТИЧНА СИСТЕМА – цілісна сукупність державних і громадських інституцій, відносин політичних суб'єктів, політичної свідомості і політичної культури, а також політико-правових норм, завдяки яким реалізується влада і управління в суспільстві.

ПОПУЛІЗМ – стиль політичної діяльності, що зорієнтований на завоювання популярності серед широких мас за допомогою загравання з ними, демагогії, маніпуляцій, примітивних аргументів, стереотипів, міфів і нереальних обіцянок досягнення швидких позитивних результатів.

ПРАВОВА ДЕРЖАВА – тип держави, характерними рисами якої є пріоритет права і законів, поділ влади на законодавчу, виконавчу і судову, взаємна відповідальність особи перед державою та держави перед особою, а також наявність дієвого і постійного контролю за державою з боку суспільства.

ПРАГМАТИЗМ – орієнтація політичного суб'єкта на досягнення поставленої мети як головний критерій і чинник політичної діяльності.

ПРЕЗИДЕНТ – пост глави держави в країнах з республіканською формою правління, який обирається населенням чи парламентом на чітко встановлений термін.

ПРЕМ'ЄР-МІНІСТР – перший міністр, глава уряду, який призначається главою держави та парламентом.

ПРИНЦИПИ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН – основні і загальновизнані норми і правила відносин між державами, які передбачають суверенну рівність, мирне урегулювання суперечок, непорушність кордонів і сумлінне виконання зобов'язань із міжнародного права.

ПРОКОПОВИЧ ФЕОФАН – український політичний мислитель XVIII століття, прихильник теорії просвіченого абсолютизму і концепції природних прав людини.

ПРОПАГАНДА – діяльність по поширенню певних знань та ідей; вплив на політичну свідомість людей і соціальних груп з метою формування певного ставлення до політичних лідерів, політичних інститутів, політичної системи в цілому, а також формування моделей політичної поведінки.

ПРОРОРЦІЙНА ВИБОРЧА СИСТЕМА – тип виборчої системи, за якою виборець голосує насамперед не за окрему особу, а за певну партію чи блок партій.

ПРОЦЕС ПОЛІТИЧНИЙ – сукупна діяльність суб'єктів політичних відносин; послідовна зміна стану політичної системи та її підсистем і елементів, їх модернізація і трансформація, які здійснюються під впливом об'єктивних і суб'єктивних факторів, внутрішніх і зовнішніх умов життя суспільства.

ПУТЧ – державний переворот, що ініціюється невеликою групою змовників і здійснюється збройними діями, які не опираються на широку підтримку мас.

Р

РАДИКАЛІЗМ – стиль діяльності і поведінки, що спрямований на рішучу, кардинальну зміну політичних відносин, політичної системи та її інститутів.

РАСИЗМ – сукупність концепцій, основу яких становлять положення про неповноцінність тих чи інших людських рас та про їх одвічний поділ на "вищі" і "нижчі".

РАССЕЛ БЕРТРАН – видатний англійський мислитель і суспільний діяч XX століття, один із авторів філософії нового політичного мислення.

РАТИФІКАЦІЯ – затвердження вищими органами державної влади міжнародно-правових договорів, угод.

РЕВОЛЮЦІЯ ПОЛІТИЧНА – вид політичного процесу, що характеризується радикальними змінами в політичній системі, які зумовлюють відповідні зміни і в інших сферах суспільного життя.

РЕЖИМ ПОЛІТИЧНИЙ – сукупність характерних для певного типу держави засобів і методів реалізації влади та відносин між владою і суспільством.

РЕСУРСИ ПОЛІТИЧНІ – сукупність засобів і методів, застосування яких забезпечує суб'єкту влади можливість здійснювати вплив на діяльність і поведінку об'єкта, досягати певних цілей шляхом завоювання, утримання і використання влади.

РЕПРЕСІЇ – каральні заходи, що застосовуються органами державної влади.

РЕФЕРЕНДУМ – особливий тип всенародного або місцевого голосування з метою виявлення громадської думки щодо важливих соціально-політичних питань.

РЕФОРМА ПОЛІТИЧНА – перетворення, зміна, переустрій політичного життя суспільства, що здійснюється еволюційно, без зміни основ існуючого ладу.

РОБІТНИЧИЙ КЛАС – один з основних класів сучасного суспільства, що зайнятий безпосередньою виробничою працею; головна продуктивна сила в індустріально розвинених країнах.

РУССО ЖАН-ЖАК – французький мислитель XVIII століття, теоретик концепції "суспільного договору", прихильник теорії природного права.

РУХИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНІ – масові об'єднання громадян різних політичних орієнтацій, діяльність яких спрямована на реалізацію певних завдань і досягнення певних соціально-важливих цілей.

С

СВІДОМІСТЬ ПОЛІТИЧНА – система поглядів, що опосередковано відображає політичне буття, корінні інтереси певних соціальних груп та інших суб'єктів політики, а

також уявлень про шляхи реалізації цих інтересів, які виявляються в поглядах, оцінках, орієнтаціях індивідів, соціальних груп і суспільства в цілому.

СЕПАРАТИЗМ – прагнення до відділення частини держави та перетворення її на нову незалежну державу або автономне утворення.

СІОНІЗМ – політична ідеологія і рух, який ґрунтується на концепції виключної ролі єврейського народу у світовій історії, необхідності його концентрації на одній території.

СИЛА В ЗОВНІШНІЙ ПОЛІТИЦІ – сукупність усіх факторів, які має суб'єкт політики і які дають йому можливість і здатність впливати на міжнародну ситуацію в своїх інтересах.

СКОВОРОДА ГРИГОРІЙ – український мислитель XVIII століття, дослідник проблем гуманізму, рівності і свободи.

СОКРАТ (470-399 рр. до н.е.) – античний філософ Давньої Греції, учитель Платона, дослідник ідеї правильних і неправильних форм державного правління.

СОЦІАЛІЗМ – ідеологія, яка орієнтована на суспільно-політичний устрій, що ґрунтується на суспільній власності, відсутності експлуатації людини людиною, соціальній справедливості і рівності.

СОЦІАЛ-ДЕМОКРАТІЯ – ідеологічна доктрина лівої орієнтації, яка виступає за соціальне партнерство і поєднання цінностей соціалізму з демократією.

СОЦІАЛЬНА ДЕРЖАВА – тип організації державного і громадського життя, заснованого на пріоритеті соціальних цінностей, насамперед права людини на гідне життя і відповідальність держави за добробут і безпеку її громадян.

СОЦІАЛІЗАЦІЯ ПОЛІТИЧНА – процес впровадження у свідомість людей і засвоєння ними політичних знань, норм і цінностей суспільства до якого вони належать.

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНИЙ ТИП ПОЛІТИЧНОЇ СВІДОМОСТІ – гносеологічний тип політичної свідомості, що ґрунтується на сфері почуттів, емоцій, настроїв, звичаїв і традицій.

СТЕРЕОТИП ПОЛІТИЧНИЙ – спрощене, схематизоване, аксіоматичне й емоційно забарвлене уявлення про той чи інший суб'єкт політики, процес чи соціально-політичне явище.

СТРАЙК – масове припинення праці з метою впливу на процес прийняття певних рішень і задоволення певних економічних чи політичних вимог.

СТРАТЕГІЯ – система великомасштабних політичних рішень і накреслених напрямів діяльності на значний період, реалізація яких забезпечує досягнення основної мети.

СУВАРЕНІТЕТ – верховенство влади держави всередині країни та її незалежність від влади іншої держави.

СУБ'ЄКТ ПОЛІТИКИ – діюча особа, соціальна група чи організація, які, керуючись тими чи іншими інтересами, здійснюють певні дії, що спрямовані на реалізацію цих інтересів і досягнення певних цілей.

Т

ТАКТИКА – визначення шляхів, методів і засобів, які оптимально відповідають конкретним умовам та обставинам і забезпечують успіх і досягнення віддаленої мети.

ТЕОКРАТІЯ – форма державного правління, за якої безпосереднім носієм влади вважається Бог, а її реалізація здійснюється переважно главою церкви і духовенством.

ТЕРОРИЗМ – нелегальна форма політичної боротьби, яка здійснюється засобами залякування, насильства і фізичної розправи з політичними противниками.

ТЕХНОКРАТІЯ – тип політичного режиму, в якому домінуюче становище посідають технічні фахівці (технократи).

ТЕХНОЛОГІЇ ПОЛІТИЧНІ – сукупність і системи методів і засобів послідовних дій, спрямованих на досягнення необхідного політичного результату.

ТИМОКРАТІЯ – форма правління, в умовах якої влада належить привілейованій частині населення з високим майновим цензом.

ТОЛЕРАНТНІСТЬ – терпиме ставлення до інакодумства і дій політичних опонентів.

ТОТАЛІТАРИЗМ – тип політичного режиму, суттю якого є повний контроль з боку державної влади за всіма сферами суспільного і особистого життя громадян.

ТОТАЛІТАРНА ПОЛІТИЧНА КУЛЬТУРА – тип політичної культури, основними ознаками якої є одержавлення усіх сфер суспільного життя (етатизм); максималізм і безкомпромісність; правовий нігілізм; авторитарно-домінуюча роль партійно-державних структур і лідерів, які їх очолюють; надзвичайна централізація суспільно-політичного життя, яка виключає будь-яку автономію; ідеологізація усіх сфер життя суспільства.

У

УЗУРПАЦІЯ – насильницьке, протизаконне захоплення влади, або присвоєння чужих прав і повноважень.

УНІТАРНА ДЕРЖАВА – форма державного устрою, яка ґрунтується на зверхності єдиної держави над адміністративно-територіальними або національно-територіальними одиницями, на які вона поділена, і які не мають ознак державного суверенітету.

УСТРІЙ ДЕРЖАВНИЙ – територіально-організаційна структура держави, яка встановлює порядок поділу держави на частини та відносини між центральними та місцевими органами влади.

УРЯД – вищий орган виконавчої гілки влади в державі.

УТОПІЯ – образ ідеальної влади і нездійсненного на практиці суспільного чи державного устрою.

Ф

ФАТАЛІЗМ – світоглядна позиція, згідно з якою будь-які дії людини чи соціальної спільності наперед визначені потойбічною силою, що повністю поглинає індивідуальну чи колективну волю.

ФАШИЗМ – різновид тоталітарного режиму, який ґрунтується на культі нації, расизмі і шовінізмі, відкритій терористичній диктатурі, насильстві, войовничому антидемократизмі, репресіях та нетерпимості до інакодумства.

ФЕДЕРАЦІЯ – єдина союзна держава, в якій національні та територіальні державні утворення мають суверенітет і зберігають політичну самостійність в межах поділу повноважень між ними та федеральними органами влади.

ФОРМА ДЕРЖАВНОГО ПРАВЛІННЯ – організація верховної державної влади, порядок утворення її органів та їх взаємовідносин між собою.

ФРАНКО ІВАН – великий український письменник, суспільно-політичний діяч і мислитель кінця XIX ст. – початку XX ст., представник революційно-демократичної течії в українській політичній думці.

ФРОММ ЕРІХ – німецько-американський психолог і соціолог XX століття, автор ряду праць, присвячених ролі психологічного фактору в соціально-політичному житті.

ФРАКЦІЯ – об’єднання членів однієї політичної партії чи блоку в парламенті.

ФУКУЯМА ФРЕНСІС – сучасний американський політолог і футуролог, автор концепції “кінця історії”.

Х

ХАНТІНГТОН САМЮЕЛЬ – сучасний провідний американський політолог, автор фундаментального аналізу цивілізаційного аспекту політичних конфліктів у сучасному світі.

ХАРИЗМА – тип лідерства, який ґрунтується на вірі у виняткові якості політичного діяча, його мудрість і героїзм, магічну силу, що дає йому змогу піднятися над масою, створити ореол пошани і безумовної підтримки, дозволяє здійснювати в суспільстві функції вождя чи реформатора.

ХВИЛЬОВИЙ МИКОЛА – український письменник і публіцист першої половини XX століття, представник націонал-комуністичного напряму української політичної думки.

Ц

ЦЕНЗ – встановлені законодавчо обмеження щодо реалізації громадянами виборчих прав.

ЦІЦЕРОН МАРК (106-43 рр. до н.е.) – давньоримський політичний діяч і мислитель, дослідник основних форм державно-політичного життя, зокрема республіканізму, правового регулювання політичних проблем.

ЦІЛІ ЗОВНІШНЬОЇ ПОЛІТИКИ – комплекс завдань, які спрямовані на захист національних інтересів на міжнародній арені; розвиток взаємовигідного співробітництва з іншими державами та народами; збереження миру і усунення загрози війни; забезпечення сприятливих міжнародних умов для розв'язання внутрішніх проблем країни.

ЦИВІЛІЗАЦІЯ – полісемантичне поняття, яке використовується для характеристики рівня розвитку суспільства і властивої йому структури, матеріальних, соціальних і духовних відносин, а також норм, цінностей та ідеалів.

Ш

ШОВІНІЗМ – радикально-екстремістська, агресивна форма націоналізму, що ґрунтується на пропаганді національної виключності і зверхності, розпалюванні національної ворожнечі і ненависті.

ШЕВЧЕНКО ТАРАС (1814-1861 рр.) – великий український поет і мислитель, громадсько-політичний діяч, член Кирило-Мефодіївського товариства, послідовний борець за реалізацію ідей свободи і незалежності українського народу.

Я

ЯВИЩА ПОЛІТИЧНІ – елементи політичного життя, що відображають певні процеси, події і відносини, діяльність політичних суб'єктів та об'єкти, на які вона спрямована.

ЯДЕРНА ПОЛІТИКА – діяльність політичних суб'єктів у сфері мирного чи потенційного воєнного використання атомної енергії, набуттю без'ядерного статусу і створення без'ядерних зон.

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

1. Абетка українського політика: довідник/За ред. М. Томенка. – К.: Смолоскип, 1997.– 218 с.
2. Атаманчук Г., Гірник А. Політичний менеджмент. Теорія та практика політичних технологій. – Рівне, 2004.
3. Базовкін Є., Кремень В. Партії та громадські об'єднання України.– К., 1994.
4. Бебик В.М. Як стати популярним, перемогти на виборах і утриматись на політичному Олімпі.– К., 1993.
5. Бебик В.М. Політологія для політика і громадянина. – К.: МАУП, 2003. – 424 с.
6. Білоус А. Політичні об'єднання України. –К., 2003.
7. Буртяк Г.Я., Корнієнко В.О. Основні політико-ідеологічні доктрини та глобальні проблеми сучасності: Навч. посібник. – Вінниця: ВНТУ, 2003. – 91 с.
8. Воронов І. Феномен влади: горизонти людського і політичного виміру. – К., 2005.
9. Гелей С.Д., Рутар С.М. Політологія: Навч. посібник. – К.: Знання, 2008 – 415 с.
10. Гелнер Е. Нації та націоналізм. – К.: Таксон 2003.
11. Гірник А., Бобро А. Конфлікти: структура, ескалація, залагодження. – К.: Основи, 2003.
12. Головатий М.Ф. Мистецтво політичної діяльності. Навч. посібник. –К.: МАУП. 2002.
13. Громадянське суспільство в сучасній Україні: специфіка становлення, тенденції розвитку/ За ред. Ф.М. Рудича. – К., 2006.
14. Демократія. Управління. Бюрократія/ За ред.. В.В. Цвєткова, В.П. Горбатенка. –К., 2001.
15. Дробінка І.Г., Кришталь Т.М., Підгорецький Ю.В. Політологія: Навч. посібник. – К.: Центр учб. л-ри, 2007. – 292 с.
16. Етнонаціональний розвиток України. Терміни, визначення, персоналії/ За ред.. Ю.І. Римаренка, І.Ф. Кураса. – К.: Знання, 1993. – 800 с.
17. Журавський В.С. Становлення політичних партій в українському суспільстві та їх роль у політичному структуруванні парламенту. – К., 2002.
18. История правовых и политических учений/ Под. ред. В.С. Нерсесянца. – М.: Политиздат, 2000. – 460 с.
19. Кирилюк Ф.М., Обушний М.І., Хилько М.І. Політологія. – К.: Здоров'я, 2004. – 776 с.
20. Класики політичної думки (від Платона до Макса Вебера)/ Укл. Г.Майєр. – К.:Тандем, 2002.
21. Коппель О.А., Пархомчук О.С. Міжнародні відносини XX століття. – К., 1999.
22. Кравчук Л.В., Кравчук С.Л. Політологія. – Тернопіль: Навчальна книга – Богдан, 2012. – 208 с.
23. Кухта Б., Теплоухова Н. Політичні еліти і політичне лідерство. – Львів, 1995.
24. Лебедева М.М. Политическое урегулирование конфликтов: Подходы, решения, технологии. – М., 2000.
25. Левківський К.М., Піча В.М., Хома М.М. Політологія: Підручник. – Львів: Новий Світ, 2007. – 476 с.
26. Логвина В.Л. Політологія. Навч. посібник. – К.: Центр навч. л-ри, 2006. – 304 с.
27. Логунова М.М. Сучасні концептуальні засади теорії політики: Навч. посібник. –К., 2000.
28. Мадіссон В.В., Ларченко Л.І., Степіко В.П., Діденко Л.Я. Історія розвитку політичної думки. Курс лекцій. – К.: Либідь, 1996.
29. Мадіссон В.В., Шахов В.А. Політологія міжнародних відносин: Навч. посібник. – К., 1997. – 174 с.
30. Мала енциклопедія етнодержавознавства/ За ред. Ю.І. Римаренка. – К.: Генеза, 1996. – 942 с.

31. Міжнародні відносини та зовнішня політика: Підручник/ За ред. Л.Ф. Гайдукова. – К.:Либідь, 2001. – 400 с.
32. Міжнародні відносини. Історія, теорія, економіка/ За ред.. М. Мальського, Ю. Мороза. – Львів, 2002. – 396 с.
33. Нагорна І. Політична культура українського народу. Історична ретроспектива і сучасність. – К.: Стилос, 1998.
34. Ніконенко В.М. Політологія. Конспект лекцій. – Тернопіль: Астон, 1993. –202 с.
35. Орлянський В.С. Конфліктологія. Навч. посібник. – К.: Центр учб. л-ри, 2007. – 160 с.
36. Основи демократії: Навч.посібник.За ред.. А. Колодія. – К.:Ай Бі, 2002. – 684 с.
37. Основи політології/За ред. Ф.М. Кирилюка. – К.: Здоров'я, 2000. –248 с.
38. Піча В.М., Левківський К.М., Хома Н.М. Політологія. Типові питання та відповіді з лекційного курсу. Навч. посібник. – К.: Каравела, Львів: Новий Світ. –2002. – 176 с.
39. Плахотнюк С.С. Основні політичні доктрини сучасності. Навч. посібник. – Вінниця: ВДТУ, 2003.
40. Погорілий Д.Є. Політологія: кредитно-модульний курс. Навч. посібник. – К.: Інкос, 2008. – 432 с.
41. Полопригора Б. Сепаратизм: азбука личения. – Секретные матириалы XX века. – 2009, №23, с.12.
42. Пойченко А. Політичний процес в сучасній Україні. – К., 2001.
43. Політологічний енциклопедичний словник: Навч. посібник/За ред. Ю.С. Шемчушенка, В.Д. Бабкіна. – К,: Генеза, 1997. – 400 с.
44. Політологія: Академічний курс: Підручник/За ред. М.І. Панова. –К.: Ін Юре, 2006. – 520 с.
45. Політологія. Навчально-методичний комплекс: Підручник/За ред. Кирилюка Ф.М. – К.: Центр навч. літератури, 2005. – 704 с.
46. Політологія. Навч. посібник/За ред. М.В. Примуша. – К.: Професіонал, 2004. – 320 с.
47. Політологія. Підручник/За ред. О.В. Бабкіної та В.П. Горбатенка. – К.: Академія, 2008. – 568 с.
48. Політологія. Підручник/За ред. М.М. Вегеша. – К.:Знання, 2008. – 384 с.
49. Політологія: Підручник/За ред. Л.М. Димитрової. – К.: Знання, 2009. – 206 с.
50. Політологія: лекційний курс і практичні заняття: Навч. посібник/За ред. Т.В. Гончарук. – Тернопіль: Астон, 2009. – 376 с.
51. Політологія. Кінець XIX – перша половина XX століття. Хрестоматія/За ред. О.І. Семківа. – Львів: Світ, 1996.
52. Потульницький В.А. Нариси з української політології. Навч. посібник. – К., 1997.
53. Примуш М.В. Конфліктологія. Навч. посібник. – К.: Професіонал, 2006. – 288 с.
54. Рудакевич О.М. Політологія: Лекції, семінари, самостійна робота. – Тернопіль: Астон, 2006.
55. Рудакевич О.М. Національний принцип: етнополітична концепція нації. – Тернопіль: Економ. думка, 2009.
56. Рудич Ф.М. Політична система сучасної України. – К.: Либідь, 2002.
57. Рудич Ф.М. Політологія. Підручник. – К.: Либідь, 2005. – 480 с.
58. Саламатин В.С. Политические режимы: к методологии понятий. –М., 1995.
59. Салтовський О.І. Концепції української державності в історії вітчизняної політичної думки. – К., 2002.
60. Сахно А.К. Політологія: Навч. посібник для дистанційного навчання. – К.: Україна, 2004. – 185 с.
61. Скиба В., Горбатенко В., Туренко В. Вступ до політології: Екскурс в історію правничо-політичної думки. – К.: Основи, 1998. – 718с.
62. Скібицька Л.І. Конфліктологія. Навч. посібник. – К.: Центр учбової л-ри, 2007. –384 с.
63. Тиский М.Г. Прикладна політологія. Модульний курс. Навчально-методичний посібник. – Луцьк: Терен,2011. – 116 с.
64. Україна в процесах міжнародної інтеграції/За ред. В.Р. Сіденка. – Харків, 2003.

65. Халипов В.Ф. Власть: Кратологический словарь. – М.,1997.
66. Хто є хто. Партії та політики XXI століття/ За ред. В.В. Болгова. – К., 2002.
67. Чекаленко Л.Д. Зовнішня політика і безпека України. – К., 2004.
68. Шведа Ю.Р. Теорія політичних партій і партійних систем. –Львів, 2004.
69. Шляхтун П.П. Політологія: історія та теорія: Підручник.–К.: Центр учбової л-ри, 2010. – 472 с.
70. Штанько Л.В., Чорна Н.В., Авксентєва Т.Г., Тіхонова Л.А. Політологія: Навч. посібник. – К.: ІНКОС, 2007. – 288 с.
71. Юрій М.Ф. Політологія. Підручник. – К.: Дакор, 2006. – 416 с.

Навчально-методична література

Ніконенко В.М., Щигельська Г.О., Гумен Ю.Є., Потіха О.Б.

Методичний посібник з курсу політології

для студентів усіх форм навчання

Редактор Є.І. Гриценко
Комп'ютерне верстання О.А. Дзядик

Формат 60х90/16. Обл. вид. арк.. 4,68 Тираж 100 прим. Зам. № 2580

Видавництво Тернопільського національного
технічного університету імені Івана Пулюя.
46001, м. Тернопіль, вул.. Руська, 56.
Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ДК №4226 від 08.12.11